

HYPERRAPISTES



BIBLIOTEKA UMOW W DUKLANIU



~~1~~
~~229792~~





HYPERASTISTES

[Faint, illegible handwritten text on a paper label on the spine]



Handwritten text on a paper label, likely a library or collection mark, possibly including the name "G. ...".







possidit Anno M. D. XL. IX.

Constat quing. 89 & Craticis 1. 5. 26.

HYPERASPI

STES DIATRIBAE ADVERSUS

Seruum Arbitriū Martini Lu-

theri, per D. Erasmus

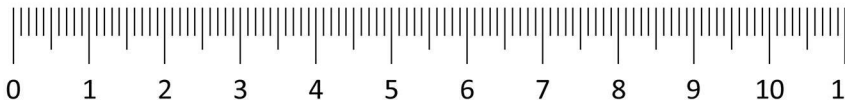
J. H. Roterodamum. ~~p. 124~~

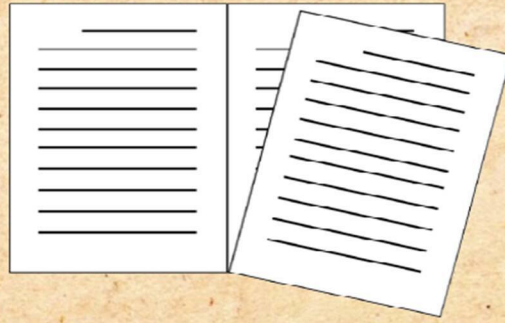
Collegii Posnaniensis Societatis Jen.



II. 400. a.

g.



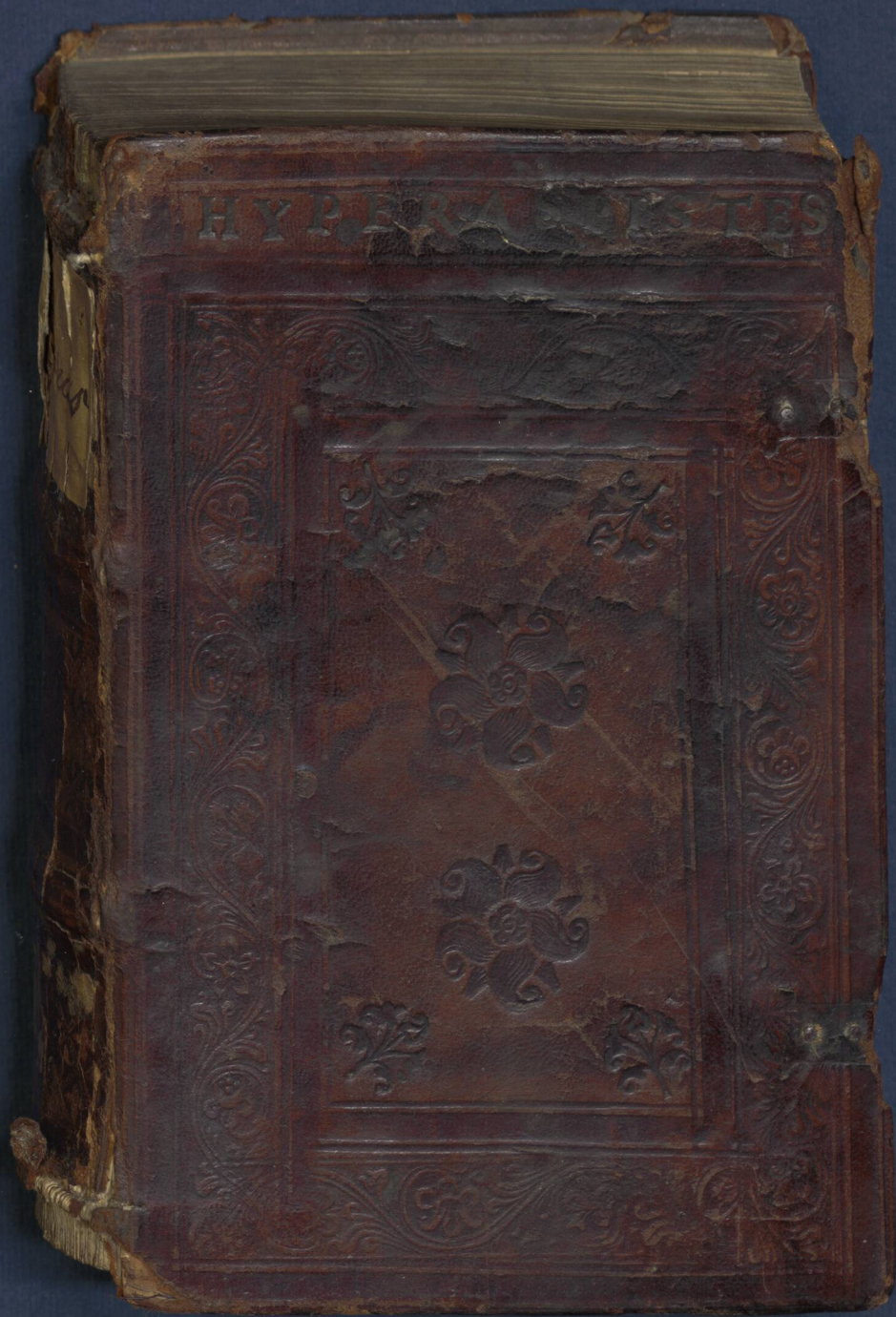


W woluminie kolejno współprawne sygnatury:

SD 34444 Ia

SD 34444 Ib

HYPERASTES





Dar Kuratorj. Okr. Szk. Pozn.
Z księgozb. Gimm. im. M. Magd.
w Poznaniu. 1930.

possidit Anno M. D. XL. IX.º

Constat quingz 89 2 Cratone 1. 5. 26.

HYPERASPI

STES DIATRIBAE ADVERSUS

Seruum Arbitriū Martini Lu-
theri, per D. Erasmum

J. H. Roterodamum. ~~p. 124.~~

Collegii Posnaniensis Societis Jen.



II. 400. a.

g.

TYPIKARSKI
KONTO BIURO
KONTO BIURO

1205434

N. 446 3187

~~229492.1~~

51)344441 a

VD16 E3032



1004. II

1934. 1326

ERASMVS ROTERODAMVS

LECTORI S. D.
II 400. a.



Rodijt Seruum Arbitriū,
titulo Martini Lutheri, sed
elaboratū à multis, multo
tempore: nam ante annū li-
ber excudi cœperat, ut nar-
rabant, qui prædicabant se uidisse pagi-
nas aliquot: summaq; cura quod ipsa res
indicat. Liber mihi sero redditus est, id-
q; casu, nam ipsi celabant, ut saltem ad
menses aliquot triumphum agerent, nō
solum addicti Luthero, uerū etiam utri-
que inimici, mihi quidem ob bonas lite-
ras, illi uero ob improbata dogmata. Tem-
poris spacium quod dari poterat tum re-
legendæ Diatribæ, tum perlegēdo Lu-
theri libro, nō tam prolixo quàm loqua-
ci, tum responsioni meæ non erat longi-
us diebus decem: & redditus est iam de-
fesso, atq; adeo etiam nū satagenti in ab-
soluendis ijs, quæ parabantur in merca-
tum proximū, Eius rei certissimi testes
sunt Basileæ, si quis mihi diffidit. Et ta-
men quoniā sensi, quàm insolenter iam
tum ad

ERASMVVS LECTORI.

tum ad odorem huius libri quidam exultare cœperint, visum est aliquam responsionis partem hisce nundinis Francofordiensibus, quamuis tumultuariam ædere, quo moderatius ageretur istis triumphus ante uictoriam. Respondimus autem ad eam partē, qua pugnat cum præfatiōe meæ Diatribes, reliqua daturi perocium elucubratoria. Aliquoties capitū Lutheranae disputationis nūeros adiecimus in marginibus, quo facilius cōferas quæ refellimus, si prius illius capita numero signaueris. Bene uale, & expecta in argumentando certorem uictoriā. Basileæ,
decimo Calendas
Martias. Anno
M. D. XXVI.

HYPERASPI

STES DIATRIBAE PER
ERASMVM ROT.



QUOD FELIX FAV-
stumq; sit, protinus ipsam rem
aggrediemur, & quidem Atti-
ca lege, & ἔνδον προομιῶν ἢ πα-
δοῦ, quod idem si tu quoque
Martine Luthere facere animū
induxisses, minus profecto de-
truuisses ocio tuo, cuius inopiam quereris, & mihi minus
addidisses negocij, cui iam erat plus satis. Nunc dū ma-
luiti quorundam affectibus obsequi quā tuo iudicio,
quā multa sunt in isto tuo libro prorsus & περιστάσεων
quā multa superuacanea, quot in locis communibus
more, quantum conuiciorū, quā multa manifeste ua-
nitatis, quantum stropharum, quantum figurati morsus,
quā multa parum pudenter detorta ac deprauata, &
ex deprauatis tragicæ conclusiones, rursus ex his uoci-
ferationes in immerentem. In his quoniam tibi uisum est
bonas horas collocare male, cogor & ipse in refellendo
nonnullam aquæ meæ portionem consumere. Primū igitur
demiror, quum mea Diatriba nihil habeat nisi mo-
deratam de re disputationem, quumq; è propinquo alla

HYPERSPISTES DIA.

tret Hieronymus Emserus, è longinquo Ioānes Cochle
 us adiuret, ex Anglia præter Roseum & alios, Ioan-
 nes episcopus Rossensis iustis uoluminibus te læssat,
 è Gallia Iodocus Clithoueus Lutherū oppugnet Anti-
 luthero, ex Italia Christophorus Longolius elaboratam
 orationem in te corserit. Deniq; quū hic habeas ex tue
 sodalitatis Coryphæis, qui tibi sedulo læssant negociū,
 quorum Vlrichus Zuinglius ædito libello nequaquam,
 ut ferunt, edentulo, dogma tuum sed ex parte cum ec-
 clesia commune, de eucharistia oppugnat, quum idem
 fuerit Capito, & Ioannes Oecolampadius, nullis qui-
 dem conuicijs, sed crebrioribus & acrioribus machinis:
 hæc inquam, quum ita sint, demiror quo consilio ad om-
 nes obmutescens, nostræ Diatribæ respondendum puta-
 ris, præsertim quum præter modestiam, tam friuolis ra-
 tionibus rem agat, quemadmodum ais, ut causam quam
 suscepit reddiderit deteriore. Nec tamen expostulo
 quod responderis, nec inquirō quur opus ante annū ex-
 cudi cœptum, nunc demum absolueris: illud depiror,
 quur meam in respondendo ciuilitatem non sis imitatus
 quam te deauit etiam superare, si nobis istius animi spiri-
 tusq; quem tibi uindicas, fidem facere uelles. Verum hic
 obsquutus es fratribus, inter quos scio permultos esse,
 quorum mores procul absunt ab Euangelio, cuius titulo
 sese uenditant. Horum cupiditatibus Luthere te plus sa-
 tis obsequentē præbes, nō sine graui detrimento caussa
 quam sustines. Non enim me clam est in cuius gratiam
 ad istum

TRI. PER ERAS. ROT.

ad istum modum scripseris in Cochleum, & in regem Angliæ. Is nimirum erat, in quo duas personas Comicas posses agnoscere, stupidissimum ac gloriosissimum Thrasionem, & adulantissimum Gnathonem. Certe indignus erat cuius hortatu uel epistolam scribere debueris in tam arduo tamq; periculoso negotio. Quin illud potius erat tibi reputandum quam personam suscepisses, uidelicet qui se profiteretur Euangelium iam plus mille quingentis annis sepultum & obrutum, reuocaturum in lucem, & abrogata pontificum, conciliorum, episcoporum & scholarum autoritate promitteret orbi certam ueramq; uiam salutis, quam hactenus mundus ignorasset. Quam uero non congruebat, ut qui tam arduo negotio uelut Athlas cælo supposuisset humeros (iam enim tecum sic ago, quasi uera sint omnia que tibi arrogas) perinde quasi in re ludicra, dicerijs, sannis, salibus, & cachinnis in quoscunq; lubitum fuerit ludat, & ex Vuilheyli cuiuspiam arbitrio stilum uel stringat uel moderetur in quenquam, non dicam in regem. Instigauit idem alterum quendam ut dialogum scriberet in Leum, & hunc itidem atq; te multis mendacijs instruxerat. Nihil melius te instruxit mihi crede, cuius impulsu librum istum emisisti. Ego tot eruditus, tot ecclesiæ proceribus, tot orbis monarchis efflagrantibus, quibusdam etiã cum minis exigentibus, ut summis eloquentiæ uiribus in te detonare ac fulminarem, nisi uellem ecclesiæ desertor, et tuæ sodalitatatis fautor uideri tamen excusauit, non quod probarem tua dogmata, que

HYPERSPISTES DIAS

sicuti uere scribis non intelligebam, sed partim ne impri-
 dens laederem causam, cui inuitio totus penè orbis applau-
 debat, partim quod intelligerem negocium non esse me-
 arum uirium. Itaq; metuebam ne, quod solent imperiti
 medici, malum sinistra curatione exasperarem. Postre-
 mo sic aliquando mecum cogitabam, quid si deo uisum
 est corruptissimis horum temporum moribus, tam se uir-
 dare medicum, qui sectionibus & uisuris sanet, quod
 potionibus & malagmatis non poterat. Videbam eru-
 ditos homines pedibus in tua dogmata discedere, perspi-
 ciebam fatalem quendam orbis fauorem, animaduerte-
 bam quo uehementius à theologis ac principibus obsi-
 stebatur, hoc latius propagari, ac magis inualescere ne-
 gocium, ex his ratiocinabar rem non sine numine geri,
 itaq; decreueram spectator esse tuæ tragœdiæ, sic apud
 me cogitans iuxta Gamalielis sententiã, si deus hæc mo-
 uet, non est meum resistere, sin aliunde ortum est quod
 agitur, sua sponte dissipabitur. In actis apostolorum le-
 gimus. Cæterorum nemo audebat se illis coniungere. Si-
 mili religione abstinebam à uestro negotio. Verum ubi
 principibus diutius excusare non possem, & opprime-
 rer inuidia falsissimaq; suspitione, scripsi Diatribã, sed
 ita temperato stilo, ut tu nõ posses optare disputationem
 ciuiliore, ac phariseis quibusdam uisus sim tecum nõ de-
 certare, sed colludere, qui sic dentes & ungues continu-
 erim. Certe putabã me abunde uitaſſe, ne tibi debacchan-
 di conuicijs ansa data uideretur. Quedam in tua asserti-
 one dicta

Sibon

TRI. PER ERAS. ROT.

one dicta odiosius prudens dissimulaui, quoniam nisi te
 laeso tractari non poterant. Vbi ad morum comparatio-
 nem uentum esset, declino locum inuidiosum, malens ui-
 tare offensam, quàm seruire commodo causæ meæ. Quo-
 dam loco nominatim etiam depello suspitionem abs te,
 quum ita scribo: Non hæc proprie in Lutherum dixe-
 rim, quem de facie non noui &c.

Et uide quàm consentiant uestra iudicia, Philippus
 Melancthon huc scripsit, meam Diatribam exquisitis
animis acceptam Vuittembergæ. Et adiecit, iniquissimū
 sibi uideri, si non liceret in ecclesia sua cuiq; sententiā
 dicere. At tu respondens, sic arte stilum temperas, ut
 in alios forte scripseris clamosius, in neminem hostilius
aut amarulentiū, id quod uanissimū uideri patiar, nisi
 mox omnibus perspicuum fecero. Meam disputationem,
 Diatribam & collationem appello, quo titulo quid esse
 potest modestius? Ipse nō pronuncio, quum uerſer in ar-
 gumento, quod in integrum aut in dubium disputando
 reuocare fas non erat. Congressurus tecum, depono Cæ-
 saris, pontificum, conciliorū, academiārum, & uetrum
 orthodoxorum auctoritatem, qua te poteram urgere
 etiam si argumentis fuisset inferior. Ex tuis legibus
 quamuis iniquis tecum consero manus, nec te tamen ap-
 pello quemadmodum tu me: habet enim ipsa compella-
tio quiddam contentiosum & contumax: Nec tua solius
 argumenta tracto, ut non proprie tecum, imò ne tecum
 quidem certare uiderer, sed cum tua assertionem. Non ui-

HYPERASPISTES DIA:

1. Petri. 3.

deo quid potueris optare ciuilius. Vsq; adeo ne non pate-
ris quinquā contra tua placita hiscere? Atqui huc soles
omnes prouocare, ut tecum manus confererent. Et ubi
est illud, quod admonet Petrus, parati semper ad satis-
factionem omni poscenti uos rationem, de ea quæ in uo-
bis est spe, sed cum modestia & timore. Et Paulus uult
episcopū esse διδακτικός, non ᾤηκτις. Quod si ego
parū erudite disputassem, debebas illud Pauli meminisse:
Sapientibus & insipientibus debitor sum. Qui tibi fue-
rant iuratisimi, audem in te ferrū stringere, nec a conui-
cijis temperantes, & Erasmum moderatissime disputan-
tem ferre non potes? Ego mordicus tenui meam modesti-
am, quam sciebam mihi futurā inuidiæ, hanc tu cum tua
laude cumq; caussæ quam agis utilitate poteras ac debe-
bas imitari. Scilicet peruicit tuam patientiā quorundam
exultatio, mihi decernentium triumphum, te uictum esse
ia Etantium. Quos tu mihi triumphos narras? hic tantū
erat de mea Diatriba silentium, ut mihi propemodū ex-
ciderit scripsisse. Semper solus esse uolui, nihilq; peius
odi quā iuratos & factiosos. Sed ad tuum libellum ue-
lut ex insidijs subito prouolantē, deum immortalē quæ
fuit tuorum exultatio, quā gloriosas uoces sparserunt/
habet Erasmus quod agat, habet malum calculo grauius/
aliāq; uehementer Euangelicā. Verū nec tui calamū ama-
rulentia, nec huiusmodi uocum petulantia me perpulit,
quo minus in hac apologia rationem potius adhiberem
in consiliū quā affectus. In dictis nonnunquā animi
motus

TRI. PER ERAS. ROT.

motus præcurrunt rationem, in scriptis nihil tribuen-
dum est affectibus, nec spectandum est quid tum sic af-
fecto uideatur esse rectum, sed quid perpetuo rectum ui-
deri possit. Quanquam hic, ut uere dicam, leuissima pu-
gna fuit cum affectu. s. Ad istiusmodi maledicta tot epi-
stolis, libellis famosis exercitatus ocalui. Vis autem sci-
re quantum molestie pepererint aculei tui? Utinam ante
annos quinque, quum me prædicares, strinxisses in me
calanum tuum, multo quàm nunc hostilius. Verum quo-
niam tu in hac tam non amica responsione, uis etiam ami-
cus, si superis placet, & candidus uideri, te simul cum tu-
is scire uolo, me nec esse tam stupidum qui istiusmodi stro-
phis falli: nec tam imbecillo animo, qui tuis cõuicijs com-
moueri possim. Simplicius fecisses, si tui similis palam in
me debacchatus fuisses. Soles enim τὴν λεοντὴν ἐνδύ-
σάμεν & claua rem gerere, nunc uulpinam pellem assu-
isti leonine, & melle toxico me perungis. Atq; ad hanc
scilicet fabulam, se squi anno ferè meditatam, asciscendus
erat logodædalus, qui componeret orationem, rhetori-
cósque sucos adderet, nimirum aduersus hominem
rheticum. Noui enim impetum tuæ dictionis, &
torrentem illum ingenti fragore è monte decurren-
tem, ac saxa truncosq; secum rapientem. Istius lo-
godædali oratio lenius fluit, sed plurimum ueneni se-
cum trahens. Non me fugit quis sit. Est enim unus ex
eorum numero, qui, quod tu quum candidus & me-
mor uideri uis fateris, hoc ipsum quod habent loquen-
tiæ ferè

HYPERSPISTES DIA-

tie ferè hauserunt e meis lucubrationibus: nec mihi iam nouum est, in meis uulneribus pennas meas agnoscere, Nec satis erat unus rhetor suppositius, quū urget belli moles, Patroclum tuū nobis immittis, qui simul & tuis armis & suis, hoc est, dicendi uiribus nobiscum pugnet. Adeo enim est infans, ut me potius eloquentia grauet, quàm argumentis. Ac ne me putes in tenui discrimine dictiōis hallucinari, nō est nisi unus, qui hoc possit quod ille præstitit. Quanquàm & alioqui notus est mihi peculiariter illius in dicendo genius. Nam prior ille rhetor absq; bonorum authorum lectione, absq; grammatica facundus est. Et si tu pateris huic imputari fucos ineptos potius quàm tibi, non repugno. Sunt autem quædam admixta tuo libro, tam insulsa indoctaq; ut nunquàm crediturus sim abs te profecta fuisse, quæ suis locis indicantur. Sed interim iniquior est mihi hæc pugnae conditio, quàm gladiatorum, in hacena unus cum uno, retarius cum Mirmillone committitur, mihi uni cum multis res est, et si cum uno, cum Geryone tamen. Isaac in uno homine agnouit duos, ego in uno libro uarias uoces diuersasq; manus sentio. Cum phalange pugna est, nō minus armata, linguis, eruditōe, conuicijs, quàm strophis, uasfricie, obliquisq; consilijs. Nunc agnosce consilium tuorum logodædalorum qui sic cogitarunt: Non est impotentibus conuicijs debacchandum in Erasnum, nam ea res liberaret illum suspicionibus, quibus grauatur apud principes, & inuidia qua premitur apud theolo-

TRI. PER ERAS. ROT.

gos ac monachos. Sed est appetens gloriæ, proinde pas-
 sim inuocabimus illum nihil scire, & ubiq; ueluti nulli-
 us rei hominem, mao no fastidio contemnemus, consue-
musq;. Ea res pessime uret illum. Ceterum ut hoc facia-
 mus cum fide, laudem admiscibimus, amicitiam simulabi-
 mus, & misericordiam potius quàm odium præ nobis fe-
 remus. Tribuimus illi ingenium & eloquentiam summam,
 quo lector hic perspecto candore nostro, existimet nos
 cætera quoq; tributuros fuisse si promeretur. Deinde
suspitionem & inuidiam qua grauatur omnibus modis au-
gebimus exasperabimusq;. sic temperantes orationem,
 quasi ille nobiscum sentiat, sed partim metu, partim amo-
 re lucri dissimulet. Sophistas cum hoc collatos longe præ-
 feremus, deniq; sic agemus fabulam, ut ab utroq; thea-
 tro gratiam ineamus, & fratrum qui illi iam pridem ma-
 le uolunt, & sophistarum ac phariseorum quos ob bo-
 nas literas iam olim habet inensos. Deniq; tantum ad-
 miscibimus scommatum & conuiciorum, ut homo senicu-
lus ac meticulosus, si nec loquacitate delassari, nec argu-
 mentis obrui poterit, saltem maledictis conficiatur. Hoc
 consilium tam simplex & euangelicum, quum nemo cor-
 datus non statim deprehendat in tuo libro, tamen tuis ui-
 sum est perquam factum. Quis hic non uidebit scorpij
complexum mox infigentis aculeum, quis non sentiet ue-
neratum poculum melle prælitum? uenerabilis Erasme
 mi Erasme, charissime Erasme, optime Erasme, summo
 ingenio, maximis dotibus, summa eloquentia prædite,
 cui plus

HYPERSPISTES DIA=

cui plurimū debent bonæ literæ &c. Nimirū hic est con-
 plexus, hoc mel. Sed mox idē laudatus Erasmus tam im-
 pie scribit, ut nec impij sophistæ potuerint ferre: blasphemus
 est in deū, & quod his quoq; grauius est, nihil omnino
 credit, sed Epicurum ac Lucianum & deoꝝ ælat in
 pectore, dicens in corde suo: Non est deus, aut si est, non
 curat res mortalium. Hic est aculeus, hæc letale uenenū
 hoc est rubetæ uirus. Si liber hic nō scater undiq; talibus
factijs, sim ego Cretensi uanior. Sim et hæc et alia multa
passim impinguntur, inculantur & iterantur, quæ so pro
feras in quem unquā scripseris uirul tuis? Et hic ipse tu
us sermo secū pugnans prodit insynceritatē tui pectoris
Qui cōuenit ut tibi sit charissimus, & frater charissimus
& uenerabilis, optimus, & quid non, quū eundem pro-
nuncies impiū, blasphemū aduersus deū, deniq; & deoꝝ?
Adeo ne putas homines esse fungos, ut non intelligant
quo spiritu duxaris, quū ista scribis, ex eodem ore frigidū
efflans & calidū, ex eodem poculo mel porrigens ac ue-
nenum, altera manu panem ostentans, altera lapidem in-
cutiens? Quorsum autem attinebat hic tot uerba perde-
re de mea summa eloquentia, deq; tua summa infantia?
In disputatione de libero arbitrio quid facit eloquentia?
Ego istam eloquentiam nec iacto, nec agnosco, nec affe-
cto. Certe in Diatriba non deprompsi si quam habeo, &
erat locus amplissimus si uoluissim. De tua uero infan-
tia quando, te rogo, questus sum? Aut quando desiderau
in te eloquentiā? Utinam tam adesset tibi sobrius ac syn-
 curus ani=

TRI. PER ERAS. ROT.

cerus animus, quàm nō deest eloquentia. Rursum quan-
 tum abest ab Evangelicæ simplicitate toties precari ueni-
 am infantie, quum subornaris ad causam agendam ho-
 minem insigniter eloquentē, quod ipse declarat oratio-
 nis fluxus? Iam quid mihi donas, quum tribuis summam
eloquentiā cum summa rerum ignoratione coniunctam?
 Aut quid largiris, quū concedis ingenium sexagenario,
 & prædicas bonæ spei indolem? Si nunc tantum ingeni-
 osus sum, quando sapiam? Verum hic est fucus merus
 tui logodædali, qui fictē tribuit eloquentiam, ut cum fide
 adimat scientiam, & fucate laudat ingenium, quo pro-
 babilius hæreat in me crimen animi dissimulati. Atque
 hoc ipsum quod initio tribuis, in disputationis progressu
 detrahis, dum Erasmus facis adeo stupidum, ut nec ea
 uideat quæ sunt sole clariora. Quoties autem illi faci-
 disimo impingis imperitiam rhetoricæ, qui non intelle-
 xerit causæ statum, qui toties dicat aliena, toties ipsam
 causam funditus subuertentia, male definiat, peius diui-
 dat, pessime ratiocinetur, breuiter qui nihil nō faciat con-
 tra præcepta rhetoricæ. Et hæc qui scribit, ni fallor, li-
 teris huc missis tribuit mihi eloquentiā Ciceronianæ pro-
 ximā, quæ res adeo me delectauit, ut legens risum tene-
 re nequiuerim. Et tu obijcis, quod summis eloquentiæ uiri-
 bus oppugnem dogma tuū in Diatriba, quū illi luabratu-
 oni uix dederim dies decem, interim ne cogitans quidem
 de dictiōis ornamentis, quarū et aliās mihi nō solet esse
 anxia cura. Hæc tam sibi pugnancia, satis arguit te nihil
 ex animo

HYPERASPISTES DIA:

ex animo loqui. Ergo detracta eloquentia, superest ingenium, quod initio tribuebas. At in disputando mea Diatriba stupet, cæcutit, stertit, somniat, nihil meminit, nec intelligit quid alij dicat, nec quid ipsa loquatur. Sic Erasmus est ingeniosus. Verum ad istum modum uariare solent Luthere, qui non ex uero sermonem depromunt, sed ex arte loquuntur omnia. Neq; multo melius cohereret, quod in operis tui principio præfatus non esse contemnendam auctoritatē Erasmi, in progressu nihil aliud agis, quàm ut Erasmus ludos deliciasq; facias, et orbi deridendū propines. Quod si te auctoritas dissentientis prolicet ad pugnam, quin cum Ioanne episcopo Roffensi manus conferis? Ille et eruditione et dignitate, et non uulgari uitæ sanctimonia probatissimus est, ac te toties laesit, nec prodis ad certamen. Rursus quā illud congruit, in fine disputationis mihi gratias agis, quod mea Diatriba tibi præbuerit occasionē confirmandi dogmatis tui: id si dicis ex animo, quare toto libro sic in illam debaccharis, quum illa sine ullis conuicijs disputarit? Sed hæc sunt argumenta tuæ perpetuæ constantiæ. Porrò quod tibi cum Paulo uindicas scientiā, utinam id uere posses, simulq; præstares spiritum Euangelicum, qui fragrat in scriptis Pauli, quum in tuis obstrepat alius spiritus. Aut quæ tandem contumelia est, si tu mihi derogas scientiam, quum eandem iamdudum detrahas, et concilijs uniuersalibus et pontificibus et episcopis omnibus, et priscis pariter ac recentibus ecclesiæ doctoribus, deniq;

TRI. PER ERAS. ROT.

bus, deniq; scholis omnibus? Quis unquā sapuit, qui uel
 latum, ut aiunt, digitum, dissensit à tuis dogmatibus?
 Omnes quamlibet antea docti, protinus ut tibi contradi-
 cere cœperint, patiuntur hanc metamorphosim, ex Lyn-
ceis uertuntur in talpas, ex hominibus in fungos. Et ta-
 men illis iustius exprobraris ignorantiam, qui magno su-
 percilio uindicant sibi peritiam scripturarum, prædican-
 tes te nihil omnino scire, tuâq; paradoxa, quo nomine
 hactenus sum usus, illi donant alijs titulis. Ego me an im-
 peritiam semper ingenue confessus sum, & hoc nomine
 me semper excusauī, ne tecum committerer. Proinde mi-
 hi obijcere ignorantiam, perinde est, ac si quis cæco men-
 dico deplorati luminis orbitatem, exprobreret quod in cla-
 rissima lux nihil cernat. Ego quanta possum uocæ quoti-
 die opploro auribus Iesu, miserere domine, da ut uideã
 lumen, & tu sic clamati dicis, Tæ lusciose. In ipsa Dia-
 triba, quoties profitor imperitiam meam? Atq; utinam
 ante annos quatuor orbi persuasisses me nihil scire rei
 theologicæ, uidelicet præstitisses officium longe gratisse-
rum. Nam ego quantumlibet eloquens, ut ais, illud quic-
maxime conarer, persuadere non potui. Ac misere me-
 tuo ne nunc quoq; non persuadeas quibus uellem. Siqui-
 dem olim in tuis commentarijs quibus explicas epistolã
 ad Galatas, prædicor uir in theologia summus, & inui-
 die uictor. Sic in præfatiõe. Rursum in ipso statim fron-
 tispicio commentarij sum theologicissimus, in progressu
 uero quoties citor honorificæ. Ibi Erasmus recte dicit ut

B

omnia,

HYPERASPISTES DIA=

omnia, ibi dignissime reddo græca, ibi sum Erasmus
 optimus, ibi cum Erasmo tuo libenter sentis. Rursum in
 appendicæ quam adiecit Commodus Britannus, tu poste-
 riores fers, mibi prima laus decernitur in restituendo E-
uangelio. Nō hic proferam sexcentas epistolas tuorum,
 quibus prædicor theologiæ princeps. Verum simulatq;
sum ausus hiscere aduersus tuum dogma, subito factus
sum ignarus totius theologiæ. Quid si is qui scripsit me-
 am Diatribā æquissimis animis isthic acceptam, primas
 agit in hac fabula? Quis uestro iudicio tā inconstanti fidē
 ullā est habiturus, optarim autē haberi quā maximā,
 hac potissimum in causa. Quæso te quid dicent homines
 cordati, quum uiderint tantam animi tui inconstantiam,
 hunc librum tuum cum illis tuis scriptis conferētes? Me
 Proteum appellas, hoc superat omnes Proteos. Quo co-
 lore hic excusabis scripta cum scriptis pugnantia? Dices
 opinor, tibi tum illud fuisse à spiritu carnis, nunc Chri-
 sti spiritu duci. Nimirum habes lemma, quo possis ex-
cusare quidlibet, si tibi fides habeatur. At tum temporis
 plurimi de tuo spiritu bene sentiebant, qui nūc aliter sen-
 tiunt, & indies sentiūt peius. Excute lucubrations meas
 omnes, & si quid tale deprehenderis, me Proteum uo-
 ca. Tum blandicijs ille etabas in tuum sædus, nūc offen-
 sus Diatriba, conaris ex Erasmo talpani reddere. Verū
 ut illis magnificis laudibus non capiebar, ita nūc ista tua
 uituperatione ne tantulum quidem commoueor. Sciebam
 illas laudes non proficisci ex animo, quemadmodum
 has uita-

TRI. PER ERAS. ROT.

has uituperationes tibi dictauit odiū & ira. Sed quem
 admodum illic prædicatus summus in re theologia, ne
 pilo quidem factus sum eruditior: ita nunc simili hyper
 bola prædicatus nihil omnino scire, nihilo reddor indo
 ctior. Vis argumenū quàm me delectarint illa tua præ
 conia? Monui te per literas, ut in posterum à talibus lau
 dibus abstineres. Vis scire, quantum mihi displiceant
 abs te deiectus? Maiorem in modum opto, ut quod sus
 des persuadeas, uel isto dedecore accipiam emptū ocium.
 Nunc mihi uide quàm reliqua uestra iudicia cōsentiant.
 Excusa est epistola Melanchthonis, in qua tibi tribuit
 plurimum, me tamen non dubitat ueteribus omnibus au
 tponere. Rursus quidam Erasmus Alberus è tua scho
 la Θεοδιδάκτος, me diuo Hieronymo uel æquat uel an
 teponit. Si ueteres omnes, si Hieronymus nihil nouerūt
 rei theologicæ, si cæciterunt cum ecclesia, & illorum
 miseret, & meam cæcitatem moderatius fero, cum tot
eximijs uiris communem. Sed ut tuorum laude ne tan
 tulum quidem commoueor, ita tuo iudicio propemodum
 etiā delector. Si tua dogmata passim infulsissem in meis
 lucubrationibus, papæ quantus fuisset theologus. Ve
 rum ego mihi conscius mei moduli, semper malui cum
 Paulo sapere ad sobrietatē, quum sciētia inflat, charitas
 ædificat: ac nūc etiā uehemēter gaudeo mihi non esse tan
 tum scientiæ, ut promerear nomen heresiarchæ, quod
 promeruit scripturarū peritissimus Arius. Quare te ro
 go Luthere, huc totis uiribus inambas, ut persuadeas

HYPERASPISTES DIA =

omnibus me nihil scire rei theologicæ, id nõ solum mea, sed tua quoq; refert. Sunt enim qui per orbem spargunt uarißimas uoces, & plurimis fecere fidẽ, quicquid scribit Lutherus, haußisse ex uberibus Erasmi, meq; libris etiam æditis magistrum tuum, te uocant discipulum meum, simul & me falsißimis laudibus onerantes, & tuæ scientiæ contumeliosißime detrahentes. Aduersus hos blaterones uindicta tuæ scientiæ quam prædicas gloriam, eadem opera & à me magnam initurus gratiam. Et tamen in hac disputatione quàm non præsteris istam admirabilem totiesq; iactatam scientiam, suo loco declarabitur. Adhuc tantum mihi res est cum tuo logodædalo, cui tu deliniatam abs te figuram coloribus fucandam locasti, tuæq; dictionis œconomiam commisißi, quo rhetorem arte rhetorica tractaret. Verum is multum loquẽtiæ suæ perdidit in deprecanda tua infantia, in extollenda tua scientia meaq; eloquentia, in detrahenda mihi scientia, & tuo spiritu prædicando. De stilo tuo ne uerbo quidem unquam quæstus sum. De scientia tua iam frequenter audiuißimus, nec hanc in te desideramus, meam ignorantiam semper ingenue professus sum. Spiritum istum quem tibi uindicas, utinam tam præstares in tuis scriptis, quàm constanter & fortiter asseris. Vtæunq; hæc habent: Amarulentia logodædali tui, si stultitiæ, ineptiæ, & crassißimæ ignorantia conuicijs fuisset contenta, dissimulaßem. Ceterũ impietatis crimẽ intentatũ, blasphemiam in deũ, non semel obiectam, postremo Lucianicum illud & deop si dissimula

TRI. PER ERAS. ROT.

si dissimularem, dignus essem qui uere talis haberer, qualem tu predicās. Et hæc tamē ita diluam, ut nullum conuicium in te regeram, ne Pontificum quidem aut theologorum censuris te grauabo, quibus tu nunc uerfer prope modum adularis in odium mei, quum nondum abolitis sine que in eos scripsisti. Sed hæc suis locis, nūc carptim ad conuicia tuis blandimentis inaspera, si prius indicaro & illam logodædali tui stulticiam, quod meam Diatribam componit cum libro Melanchthonis de locis Theologicis. Melanchthon pro te pugnat, ego contra te, quid igitur aliud quàm aquam igni comparas? Et istud tuum iudicium quid habebit ponderis apud cordatos, si laudas tuum propugnatorem, & deprimis antagonistam: quamquam periti rhetorices solent attollere uires & animum aduersarij, quo reddant illustriorem uictoris gloriam. Discedat in diuersam partē, & arma moueat in te, pro-
 tinus & ille tibi putebit, neq; mitiorē patietur metamorphosim, quàm passus est Carolstadius, qui repente e spiritus sancti myrothecio factus est organum Satane, simulatq; latum unguem, discessit à tuis prescriptis. In presentia nihil detraho laudibus Philippi, nec ad rem facit, tantum illud obiter dicam, me iam pridem non indiligenter legisse locos Melanchthonis, qui si mihi per oia satisfecisset, abstinuissē à Diatriba. Eius uero per tribus mihi geminā uictoriam, alteram quod mea modestia tuum spiritum & impetū remoratus sum, alteram quod uigilibus ac iam olim protritit argumētis, quas tu uo-

HYPERASPISTES DIA=

eas feces, sic asseram liberum arbitrium, ut nihil dicam
 noui, & tamen plus tribuam illi, quàm hactenus a so-
 phistis. Hoc posterius quàm impudenter abs te dictum
sit, suo loco perspicuum faciam, & fecis conuicium tuo
ingenio cōdono præter infantiam: malim enim feces dici
quàm uenena, feces abluui possunt, uenena non item. Cæ-
terum quis illud absq; risu leget, quod scribis mea mode-
stia te segniorem redditum ad pugnam, quum ista fortitu-
do tua, me frustra reuocante, iam orbem uniuersum exi-
tiabilibus disidijs concusserit? An equo sic currenti erant
subdenda calcaria? Habemus fructum tui spiritus, res
usq; ad cruentam stragem progressa est, & metuiamus
atrociora, ni deus propitiatus auerterit. Dices hanc esse
 naturam uerbi. Ego nonnihil arbitror referre, quomodo
 prædicetur uerbum dei, ut iam dei uerbū sit quod docēs.
 Non agnoscis hosæ seditiosos, opinor, sed illi te agno-
 scunt, & iam compertum est multos, qui se iactabant
 Euangelij nomine, fuisse seditionis crudelissimæ instigato-
 res. Quorum conatus si successisset, fortassis extitissent
 qui probarent, quod nunc re male gesta detestantur. Tu
 quidem libello in agricolas seuisimo, suspicionem abs te
 depulisti, nec tamen efficis, quo minus credant homines,
 per tuos libellos præsertim germanicæ scriptos, in olea-
 tos & rasos, in monachos, in episcopos, pro libertate
 Euangelicæ, contra tyrannidem humanam, hisce tumul-
 tibus fuisse datam occasionem. Nondum tam male de te
 sentio Luthere, ut existimem te huc destinaisse tua con-
 silia, sed

TRI. PER ERAS. ROT.

filia, sed tamen iam pridē, quū hanc fabulam ordiretis, e
 calami tui uolentia cœpi coniecturā, rem huc exiturā, et
 hoc erat quod primis literis admonui, ut ad hoc negociū
 adferres animū synœrū, caueresq; ne qd impotētr aut
 factiose scriberes. Videbare suscipisse negociū purgandi
 mores ecclesie, quos nemo nō fatetur eō plapsos, ut nec
uitia nostra, nec remedia pati possimus. Idē sepe frustra
 tentatū est, et uicit mūdus. Tu uidebaris ad hoc idoneus,
 et orbis applausus, fauorq; principū felicē aliquē exitū
 pollicebatur, ad eā rē uidebā quā esset inutilis ista tua
 uolentia, nō in Pōtifices tantū, aut episcopos, in quos fē
 rociā tuā pleriq; fortitudinē Euāgelici pectoris interpre=
 tantur, sed in oēs qui nutirent aduersum te. Nā quid in
 me scriberes nunquā sui sollicitus, & propemodū optā
 bam, ut me tuo calamo laæsseres etiā non resposurū, tan
tum aberat, ut eam modestiam mihi persuaserit tui for=
 mido. Quod si paratus eras debacchari in omnes, qui
 fabulam abs te susceptā non omnino improbarent, actio=
 nem uero damnarent: id ego ante annos complures tot
 epistolis editis testatus sum. Quir dissimulabas? Sed
 nolebas me exonerare inuidia, hoc erat cautum & cal=
 lidum tuorum consilium. Moderationem autem non ego
 solus in tuis scriptis desiderauī, desiderant etiam ij
qui tibi sunt iuratissimi. Siquidem ipsare comperiunt,
 quot hominum milia calami tui seuitia, aut si mauius pa=
 rum Euangelica factia, abalienarit ab Euangelio, si
 modo quod tu doces Euangelium est. Ac multis qui=
 dem festi=

HYPERASPISTES DIA

dem festiuus es uisus, quum in hunc & illum luderes,
 quum in pontificem & regem Angliæ, fortis et in-
trepidus. Ceterum ubi pari modestia tractares Carola-
 stadiū, dictū mirū, quā hīc displicueris tuis ὀυρεγοῖς.
 Et ferre non potes si ego qui sum alienus à uestro con-
 sortio modestiam in te desidero? Verum hæc aliās for-
 4 tassis incident opportunius. Illud risi sator, quod negas
 te deterritum à respondendo timore mei. O fortem ui-
 rum. Quid ego audio? an tu tantus leo, timeas muscam
 Erasmiū, aut si quid musca imbecillius? An mihi sunt ar-
 mate phalanges, an ulla factio? An uersor in aulis prin-
 cipum, ut illos in te concitem? Nemo magis fugit aulas,
 & si quid mihi cū illis est consuetudinis, hætenus quos-
 cunq; potui, dictis & scriptis reuocauī à seuitia, recte
 ne an perperam, alij uiderint. Ego arnifex esse non pos-
 sum, factiones semper odi, hætenus solus esse uolui, ni-
 si quod ab ecclesia catholica non segregor. Nihil igitur
 erat quod metueres, cum uno eoq; inermi tibi tot coniu-
 ratis munito res erat. Sed armatus, inquis, es eloquen-
 tia. Eam in te non exeraui, si quam habeo, nec hanc ar-
 maturam solum deposui, uerum etiam omnem autho-
 ritate ecclesiæ procerum, qua uel sola satis armatus ui-
 deri poteram. Quorsum igitur attinebat excusare timo-
 rem homuncionis, & unius & exarmati, qui & ponti-
 fices & Cæsares, & Theologorū cohortes hætenus for-
 tissime contempsisti? Verum in his tibi rhetoricari libuit.
 Iam illud qui confisit: ut mea Diatriba multos ex his
 qui spiritum

TRI. PER ERAS. ROT.

qui spiritum è tuis scriptis nondum hauserant, subuertent, quum adeo friuolis nitatur argumentis, ut tibi tuisq; risum potius ac miserationem mouerit? Adeone facile deficiunt homines ab Euangelio?

Ece autem aliud incommodum, ubiq; lubricus sum, inter Scyllam & Charybdim nauigans: & hic scilicet fit mentio Protei & Ulyssis, miror cur pratermiseris, Polypos, & Chamaleontes, Vertumnos, & Empusas. Tale seculum Luthere nobis peperit tua fortitudo ut iam de Christo nec bene loqui liceat, nec male. Quamquam est hoc hominis imperiti non temere quicquam asserere, sed ab aliorum magis pendere iudicio. Certe in Diatriba non ago Proteum, sed ingenue propositis diuersorum sententijs, designo cum quibus mihi potissimum congre-dicendum est, & post argumentationem aperte pronuncio, quam sententiam ipse sequar. Porro quod mihi uideor, ut dicis, inter Scyllam nauigare, uix habeo quod respondeam, nisi tu declares, utram ecclesiam Charybdim aut Scyllam appelles. Ab ecclesia catholica nunquam defeci. Tuæ ecclesiæ adeo nunquam fuit animus dare nomen, ut homo plurimis alioqui nominibus infelicissimus hoc certe nomine uidear mihi felix, quod constanter à uestro scedere abstinerim. Scio in hac ecclesia quam uos Papisticam uocatis, esse multos qui mihi displicent, sed tales uideo & in tua ecclesia. Leuius autem feruntur mala quibus assueueris. Fero igitur hanc ecclesiam donec uidero meliorem, & illa me ferre cogitur, donec ipse sit

HYPERSPISTES DIA=

melior. Nec infeliciter nauigat, qui inter duo diuersa ma-
la medium cursum tenet.

- 6 Nunc ad ea, quæ tu ex mea præfatione decerptra, ma-
gno artificio detorques ad calumniam, & locū cōmunē
de Sæpticis nobis aperis. Hic statim excitas tragœdiam
quod Sæpticorum meminerim, quasi sentiam omnino ni-
hil aserendum, nec facias calumniandi finem donec me
facias &θεορ, quum præfatus sis te nolle nunc iudicare
de animo meo. Quàm pulchre illa congruunt optimo a-
nimo dicis: item nunc de animo tuo iudicare, et quod
sequitur, &θεορ Lucianum in pectore circumfers. Et hic
mihi liberum facis, utrum uideri uelim, ridiculus orator
an impius et insanus scriptor. Hæc est illa tua moderatio
qua meam Diatribam imitaris. Verum hic mihi uide q̄
bis agas calumniosæ. Primum ipse nominatim excipio
à Sæpticis, quicquid sacris literis proditum est, aut quic-
quid nobis tradidit authoritas ecclesiæ. Nihil opus, ut
mea uerba recenseam, quum ipse recitaris. Proinde totus
ille sermo, quo magno supercilio detestaris Sæpticū ani-
imum in his quæ sunt Christianæ religionis, mauisq; uel
Stoicis pertinaciores assertores, tibi sapientissimo orato-
ri prorsus extra causam declamatum est, ut non pessimi-
me triptum reprehenderis hisce uerbis: Sed ego lōge stul-
tissimus, qui in re clariore quàm sol est, uerba et tempus
perdo. Et tamen non potes desinere, sed subijcis, non mi-
nore temporis iactura: Quis Christianorum ferat asser-
tionem esse contemnendas? Hoc esset aliud nihil, quàm
semel

TRI. PER ERAS. ROT.

semel totam religionem ac pietatem negasse, aut asseruisse nihil esse religionem, aut pietatem, aut ullum dogma. Quid ergo tu quoque asseris, non delector assertionibus, & hoc ingenium te malle quam diuersum? Sic argumentaris homo sapientissimus aduersus imperitum, quasi mecum non de causa, sed de principatu imperitiæ certes. Neque minus absurda sunt quæ subijcis: Sed quid dicis de istis tuis uerbis, ubi non de una liberi arbitrij causa sed de totius religionis dogmatibus generaliter dicis, si liceret per inuiolabilem auctoritatem diuinarum literarum & ecclesiæ decreta, te discessurum in Sæpticorum sententiam, adeo non delectaris assertionibus? Quis Christianus sic loqueretur? Ita tu. Quantum tribuam sacris literis, quamque non uacillum in articulis fidei, puto satis liquere ex scriptis meis. Hic adeo non opto nec habeo Sæpticum animum, ut pro his mortem oppetere nihil dubitaturus sim. Sed de dogmatibus contentiosis loquor, in quibus & olim ecclesia Sæptica fuit, diu considerans antequam definiret, quod genus sunt, de processione sancti spiritus ab utroque, de comprobatione uocis hominis, de transsubstantiatione panis in corpus domini, de purgatorio, de baptismo non iterando, de baptizandis paruulis, de conceptione uirginis matris, & fortassis de libero arbitrio: de his & huius generis questionibus loquor in quibus si nihil definisset ecclesia, rogatus quid sentirem: responderem mihi non liquere, sed deo cognitum esse. Posteaquam de his quoque definiuit ecclesia, contemptis
argumen=

HYPERASPISTES DIA=

argumentis humanis, sequor ecclesie decretum & Sac-
 pticus esse desino. Referam mea uerba, quæ tu satis rhe-
 toricæ deprauas. Qui semper arcauo quodam naturæ sen-
 su abhorruerim à pugnis. Audis Luthere, me nō de scri-
 pturis sacris, sed de pugnis, hoc est, contemiosis quæstio-
 nibus agere? Et mox, eoq; semper habui prius, in libe-
 rioribus Musarum campis ludere, quàm ferro cominus
 congregari, & adeo non delector assertionibus, ut facile in
 Sæpticorum sententiã pedibus discessurus sim, ubicunq;
 per scripturarum diuinarum inuiolabilem authoritatẽ
 &c. Nimirum impius animus est, qui non audet defini-
 re de quo nondum definiuit ecclesia, quiq; in re contro-
 uersa dubitationem animi ponit ad ecclesie proditam
 sententiam. Quis Christianus ferat hunc animũ? Mox
 hunc animum meum confero non cum his qui asserunt
 symbolum apostolorum, aut conciliorum decreta, aut
 conciliorum præscripta, sed cum ijs qui pertinaciter as-
 seuerant omnia. Sic enim sequitur, atq; hoc ingenium mi-
 hi malo quàm quo uideo quosdam esse præditos, ut im-
 potenter addicti sententiæ nihil ferant, quod ab ea dis-
 crepet, sed quicquid legunt in scripturis torquent ad as-
 sertionem opinionis, cui se semel manciparunt, &c. Hæc
 quum perspicua sint, quorsum pertinet locus communis
 quem atrociter tractas aduersus eos, qui putant nihil as-
 serendum in diuinis libris, aut in causa fidei? A temerita-
 te definiendi abhorret animus, nō ab asserendo quæ tra-
 dita sunt fidei nostræ, non sic excutienda ut in dubium
 reuocæ

TRI. PER ERAS. ROT.

reuoos, sed profitenda. Et hæc omnia dico sub persona hominis imperiti, quam mihi sumo te probante. Nec simpliciter eos damno, qui conantur moderata disputatione aliquid inquirere quod non est expressum in sacris literis, aut ab ecclesia definitum, sed qui in huiusmodi questionibus seditiose digladiantur. Hæc sunt mea uerba, Quamquam illud libenter persuaferim mediocribus ingenijs, in huius generis questionibus non adeo pertinaciter contendere, quæ citius lædunt Christianam concordiam, quam adiuuent pietatem. Non damno moderatam inquisitionem, sed contentiosam digladiationem cum iactura pietatis & concordie. Audis Luthere me non omnes excludere ab huiusmodi questionibus, sed mediocria tantum ingenia: At multominus ea tractari uolo apud rudem plebeculam.

Verum hic urges me dilemmate: Si de friuolis questionibus loqueris, quid ad nos, qui tractamus necessaria. Si de libero arbitrio, non in loco tibi hæc dicta sunt, nec opus est te magistro. Audi nunc ad tuum mutilum syllogismum. Sunt aliquot questiones in quibus non damnatur modesta inquisitio, quales sunt, de annis Mathusalem, & quoto ætatis anno Solomon factus sit pater, sed anxiosa inquisitio, contentioq; damnatur. Rursum multa themata uersantur inter Theologos scholasticos, de quibus nondum dilucide pronunciauit ecclesia: de his sentit animus ille sæpticus. Sed urges, hic agi de libero arbitrio, quod si colloco inter questiones friuolas, recte lo-

quor

HYPERASPISTES DIA.

quor, sed impie sentio: sin inter necessarias, pie sentio, sed impie loquor. Hic scilicet constringor inter sacrū & saxum. Sed facillimus exitus. Ego questionem an sit ali quid liberum arbitrium, adeo non iudico superuacaneā ut potius hereticum existimem, de eo dubitare quod ab Orthodoxis omnibus magno consensu traditū est: quod ecclesia clara uox defuit, nō iam disputandum, sed cre dendum. Oportet enim esse aliquem disputandi finem. Nam quod nunc ueluti de re integra disputatur, tu nos cogis, qui tot iam seculis comprobata, fixa, & auiuata, reuocas in dubitationem, imō conuellis ac demoliris. Ali oqui meū animum nulla unquā subiit dubitatio, an eset aliquid liberum arbitrium. Verum ut illud præscriptū est, esse liberum hominis arbitrium, ita multa disputan tur circa questionem hanc, quæ sine dispēdio salutis pos sent omitti, meo quidem iudicio, in quibus nec ueteres orthodoxi, nec recentiores per omnia consentiunt, et de quibus adhuc suam sententiam suspēdit ecclesia. Adhuc enim disputatur inter scholasticos, an hæc propositio, de us aliqua præscit contingenter, in aliquo sensu uera sit. Nec desunt qui credant omnia contingentiā à deo con tingenter præsciri, quum fatentur dei præscientiam sal ti non posse. Rursum an deus omnia faciat necessitate. Item nihil certius est quàm esse tres personas proprieta tibus inter se differentes, quum sint eadem essentia. Cæ terum circa materiam hanc multa quesita sunt olim ab Augustino, plura à recentioribus, quomodo differat persona

TRI. PER ERAS. ROT.

persona à persona, & quare productio sancti spiritus
 à patre, proœssio diatur, non generatio: Et an diuina
 essentia generet aut generetur, & an sit eadem identitas
 diuine essentiae ad quamlibet personam in Triade, quæ est
 diuine essentiae ad ipsam diuinam essentiam: Et an po-
 tentia generandi in patre, sit, absolutum quiddam an re-
 spectiuum: Et an potentia generandi possit communi-
 cari filio à patre. Item, si concedatur deum generare de-
 um, utrum deus generet seipsum deum, an alium de-
 um. Hoc genus innumera tractantur circa simplicis-
 simum & clarissimum articulum fidei catholice, nec in
 scholis opinor impie disputari, modo sobrie. Ita circa
 questionem prædestinationis quæ est affinis liberi ar-
 bitrij quæerunt an possibile sit, aliquem prædestinatum
 damnari, & reprobatum saluari. Item an præter diui-
 nam uoluntatem sit alia causa prædestinationis aut re-
 probationis. Hæc tractare in scholis modo sobrie, non
improbo, uerum consultius arbitror, ut qui mediocri sunt
ingenio, abstineant ab hoc questionum genere, in quibus
periculose erratur, nec tractentur apud populum. Nō igitur
damno, qui apud populum docent, esse liberum arbi-
trium simul adnitens cum adiuuante gratia, sed qui a-
puud rudem plebeulam tractant eas difficultates quas uix
in scholis conuenit. Veluti sacerdos pie docet populum es-
se patrem, & filium, & spiritum sanctum. Ceterum illas scho-
lasticorum difficultates de notionibus, de realitate & rela-
tionibus tractare apud promiscuam multitudinem, an expe-
 diat, tu

HYPERSPISTES DIA

diat tu uideris. Huius generis exempla quū aliquot pro-
ponam in Diatriba, intermiscas hæc uerba, non sine aculeo
& suspicione. Quid hic est suspitionis, si nolim ea
quæ circa has materias disputant Scotistæ & Occanistæ
disputari apud imperitos, ne apud doctos quidem altius
in hæc penetrari quàm salsit? Aut quem aculeum mihi
narras? An ut suggillem articulum de tribus personis, et
eadem essentia? Quid enim tu dubitabis impingere, quæ
non pudet toties Erasmmum uocare Lucianum & Epia-
rum? De peccato irremissibili dicitur aliàs. Sunt igitur
questiones prorsus inutiles, quales arbitror de instantia
bus & prioritatibus: & an sit propositio possibilis, pa-
ter odit filium deum, & an anima Christi potuerit falli
aut mentiri. Sunt rursus utiles, sed in quibus non sit o-
peræ precium sic contendere, ut scindamus Christianã
concordiam, sed satius est, ut permittamus unumquẽq;
in suo sensu abundare. Sunt rursus dogmata maxime ne-
cessaria, sed in quibus aliquousq; progredi licet, quoad
nobis præluet scriptura diuina. Quod genus est de uno
deo ac tribus personis. Quanquã hic quoq; bis peccat-
ur, si uel altius scrutemur quàm oportet, uel apud eos
tractemus quibus hæc non conueniunt. Hanc fuisse men-
tem meam, palã perspiciet, qui meam Diatribam attente
legerit. Quare etiam atq; etiã te rogo Luthere, quid ad
hanc causam faciunt, tot tua conuicia, tot calumniæ, tot
insultationes, tot uociferationes, tot execrationes, me op-
tare in literis sacris Septicorum licentiã, me nihil curare
utrum

TRI. PER ERAS. ROT.

utrū assequar an non assequar quod prescribit scriptura aut ecclesia, & mea uerba nihil aliud sonare, quàm apud me nihil referre quicquid à quolibet ubiq; credatur, modo pax mūdi cōstet, liceatq; ob periculum uitæ, sūmæ, rerū & fauoris, illū imitari qui dixit: Aut, aio: negāt, nego: et habere Christiana dogmata nihilo meliora, quàm philosophorū opiniones, & ex uerbis meis nihil aliud declarari, quàm me in corde Lucianum aut alium quendam de grege Epiuari porcum alere, qui quū ipse nihil credat esse deū, rideat occulte omnes qui credunt, & cōfitentur: & ais alibi me tibi grandem in balare crapulam Epiuari, nec aliud spirare, quàm Lucianū & θεορ. Nec his tātis cōuicijs cōtentus, etiā figurā rhetoricā adhibes: Scis, inquires, quid hic premā. Hic tibi presto sunt ille tuæ hyperbolæ, sine quibus nihil scribis. Sophistis, sic enim uocas Theologos, ubiq; tribuis summā impietatem, & me facis tam impie scribentē, ut ab impijs sicrim dentibus dilacerandus, nisi tu eos tua pietate reuocasses. Perinde quasi dicas, basiliscum nec ab alijs uenenis tolerari. Deinde quū me toties facias Lucianū & θεορ, qui dicā in corde meo: nō est deus, quū me facias Epiuari de grege porcū, quasi credā aut nullum esse deū, aut si quis est, ei non esse carere res mortalū, hæc inquā quū impingas, quibus ne fingi quidē quicquā potest atrocius, tamen addis hyperbolā, me scire, qd hic premas: Hic erat locus in te debacchandi, si calami tui petulantiam imitari uellē. Nihil erat opus tā impudētibus cōmentis. Poterā

C

ex aliorum

HYPERSPISTES DIA =

ex aliorū sententijs aperire quod monstrū tu cæles in cor
de, et quæ spiritū tua scripta nobis inhalēt. Etenim si tibi
ius facis quidlibet in me iaculari uel ex tuorū ueredario-
rum delationibus, uel ex fratrum literis, uel ex animi tui
diuinatione, quāto iustius ego possem idē ex Cæsaris ac
pontificū diplomatibus, ex grauiū uirorū libris i te pro-
ditis? Obtestor tuū istū spiritū quē toties nobis iactas Lu-
there, utrū hæc ex animo scribis, an in odium mei cōfin-
gis? Si me sentis esse talē qualem describis, falsissimā de
me cōcepisti opinionē: sin ista quod magis credo confin-
gis, facile diuinās qualē ego de te concipiā opinionē. Sin
hæc ad te detulerunt fideles in Christo fratres, pessima
fide mentiti sunt. An ideo mihi curæ non sunt ecclesiæ do-
gmata, quia tuas damnatas assertiones tueri reuaso? An
hoc testantur tot meæ lucubratiōes, me credere nihil esse
deum? Quorsum opus erat tantum laboris desudare,
quum liceret prophanas tractare materias? Aut quis
unquam audiuit ex me uocem de deo impiam? Verum
scio te longe aliud sentire quā scribis, neq; cuiquā ob-
scurum erit quo spiritu afflatus hæc tam odiose scripse-
ris. Nec illa fucata facient, ut quisquam tibi credat.
Metue spiritum dei qui scrutatur renes & corda, nec sal-
litur compositis uerbis. Huiusmodi si uelim in te ui-
cissim uti, quantam dicendi copiam mihi non ars rheto-
rica, sed ipsa res suppeditura sit, & tu uides, opi-
nor. Sed certum est tueri promissum, depellam in-
tentatam calumniā, non recalumniabor. Quanquā hæc
calumniā

TRI. PER ERAS. ROT.

calumniā tam impudens est, ut non egeat ullo patrocī-
 nio. Ergo ad rem. si tibi usq; adeo displicent Sæpti-
 ci, si tantopere placēt assertores, quur quod ab ortho-
 doxis omnibus assertum est, quod ecclesie clarissima uo-
ce p̄scriptum est, audes conuellere? Vtrum magis im-
 pium est, non disputare plusquam sat est de dogmatibus
 Christianis, an ea labefactare, disijcere, conuolare, & his
ornare uocabulis quibus tu ornas? Hic mihi rursus inge-
 res tuam figuram, quasi tu reuerearis (inquis) scripturas
 & ecclesiā. Quid superest, nisi ut prophete spiritū tibi
 uiuidias, imō diuinitatē quandam, ut pronuncies quid
 quisq; cœlet in corde? Et tamen toties repetis, te nolle de
 animo meo iudicare. Solus deus dictus est καὶ εἶπεν ὁ
 ὁ θεός. Excute tuum cor, & noli de alieno iudicare. Vides
 hic Luthere quid merearis audire? Ego nō reuereor scri-
 pturas sacras, & tu reuereris? Et hic scilicet erat locus
 scommati: Verum tu de confitendo Christo, & dogma-
 tibus eius, hic nihil uoles dixisse. Recte moneor, & ego
in gratiā tui, meo iuri cedo, ac de animo tuo nolo iudica-
re, inq; aliud tēpus uel alijs id reseruo. Hęc uerba quid
 olēt, quid spirāt, qd sapiūt? Quid nisi spiritū sinceritatis
 Euāgelicę? Obsecro te si uelles, potes tu iudicare de ani-
 mo meo, etsi iudicares, quid aliud q̄ impudētīā lucrifac-
 res? Aut quod ius tuū uocas, quod ī gratiā meā cedis? Nū-
lientiam in quoslibet iaculandi quidlibet? Aut quem mo-
rem tuum mea causa relinquis? Nōne toto hoc libro mo-
rem antiquū obtines, nisi quod maledictis & calumnijs
 C 2 tripsum

HYPERASPISTES DIA=

te ipsum superas? Aut quod tēpus, quos alios sycophan-
 tas mihi munitaris? Itā ne tu purgatus eris ecclesie catho-
 licæ, si mihi crimē impietatis impegeris? Istis artibus, opi-
 nor, apostoli mundū pellexerunt ad Euangeliū. Hoc uo-
 lo te tuosq; omnes scire, primū quod ad scripturas atti-
 net, fieri potest, ut i his enarrādis labar imprudēs, quod
 ut tu prædicas, passim accidit Hieronymo. Ceterum nō
alia in re magis colloco uel spci, uel solatiū q̄ in diuinis li-
teris, ex quibus arbitror me tamū hausisse lucis, ut absq;
tuis cōtentiosis dogmatibus ex misericordia dñi sperem
eternā salutē. Itaq; scripturarū nō minor est apud me re-
 uerentia, quā apud eos qui illas adorāt religiosissime.
 Deinde quod ad ecclesie reuerentiā pertinet, fateor me
 semper optasse repurgari ecclesiam à quibusdam mori-
 bus, nec me per oia assentiri omnibus dogmatibus scho-
 lasticorum. Ceterum ecclesie catholicæ decreta, præser-
 tim ea quæ generalibus synodis prodita sunt, & Christia-
 ni populi consensu comprobata, tantum apud me ponde-
 ris habent, ut etiā si meū ingeniolū humanis rationibus
nō assequatur quod præscribit, tamē uelut oraculū à deo
profectū sim amplexurus, nec ulla ecclesie constitutio à
me uiolabitur, nisi neccsitas ipsa legē relaxet. Ac mihi
 uehemētē displicarē, aīoq; discriuiarer, si proceres eccle-
 sie eā sententiā in me tulissent, quā in te pronunciarūt.
 qualē causam sis habiturus apud deū, ipse uideris. Hūc
 animū hactenus præstiti & præstabo. Tu diuina ex tuo
 animo quæcūq; uoles, ac me terq; quaterq; papisticū ap-
 pella.

TRI. PER ERAS. ROT.

pella. Animo meo nihil potes obijare, nisi quod cū om-
 nibus bonis uiris optavi correctionē ecclesie, si sine gra-
 ui rerū tumultu fieri posset. Nec te pudet toties mihi ob-
 ijcere optatam Scepticorū licentiam, quasi quod per se fal-
 sum est, repetendo & asseuerando fiat uerū. In literis sa-
 cris, quoties sensus dilucidus est, nihil scepticū esse uolo:
 similiter nec in decretis ecclesie catholice. Ceterum in
 alijs de quibus assertores magna contentione digladiantur,
duo me facile discessurū in sententiam Scepticorum,
 hoc est diu consideraturū, nec temere pronunciatum.
 Nō est igitur Scepticus qui nō curat scire quid uerū quid
 falsum, quum à considerādo nomen habeāt, sed qui non
 facile desinit, neq; pro sua opinione digladiatur, uerum
 quod alius sequitur ut certum, ille sequitur ut probabile.
 Tales Scepticos uideas fuisse ueteres Orthodoxos fre-
 quenter in enarrandis sacris literis, inquirentes ac sus-
 ppendentes interim sententiam, iudiciū alijs deferentes.
 Et i plerisq; definiēdis ecclesia Sceptica fuit, multis seculis
 suspēdens sententiam. Quis autem tam p. uerse men-
 tis est, ut malit nihil certi scire, quā omnium rerū ha-
 bere artā scientiā? Verū in tāta rerū caligine, modestius
simul & quietius est Scepticū agere quā cōtentiosum
assertorē. Quid erit tādē qđ tu nō depraues ad alūniā?
 Quā uero amāter iterpretaris quod scripserā, siue asse-
 quor siue nō assequor, id est, nō curas, an assequaris nec
 ne. Et addis grauiter, Christianus uero anathema sit, si
 nō certus sit et assequatur, quod ei prescribitur: quomodo

HYPERASPISTES DIA-

enim credet quod non assequitur? Ita ne uir egregie asse
 qui est certum scire? An potius rem intellectu difficilem,
 ingenij uiribus, & naturalibus argumentis percipere?
 Neq; te fugebat, quid sentire, non usq; adeo rudis es la
 tini sermonis, sed huc te rapuit calumniandi libido. Et si
 parum scires latine, ipse sermonis cōtextus indicat quid
 sentiam. Quid enim aliud est submittere sensum huma
 num ecclesie iudicio, nisi credere quod præscribit eccle
 sia? Ego nō assequor quomodo differat pater à filio, quo
 modo proædat spiritus sanctus ab utroq; , quū neutrius
 sit filius, & tamen hoc apud me certius est, quàm quod
 digitis contrecto.

Et uide quàm inique calumniaris omnia: Eādem sen
 tentiam quā in mea Diatriba calumniaris, multisq; con
 uicijs exagitas, ipse ponis in tua formula: qua meam sci
 licet corrigis. Vbiunq; inquis per infirmitatem liceret
 &c. Quod tu uocas infirmitatem carnis: ego dico non
 assequi. Neq; enim ueritas est in causa, quo minus asse
 quamur, sed infirmitas ingenij, quale me profiteor habe
 re. Hic aduersus ad quadruplicē litem moues. Primū quod
 scripseram in sacris literis esse aliquid obscurū, deinde
 quod tibi ius adimā rescindendi, quæ sunt à prisca decre
 ta, deniq; quod nolim oīa apud quosuis euulgari, ut ad
 mediū primo loco respondeam, ius istud adimat tibi qui
 dedit, surgente posteriore propheta iubetur prior tacere,
 quid tum postea? Ergo ne fas est cuius rescindere uete
 rum sententias publico ecclesie iudicio comprobatas?
 Deniq;

TRI. PER ERAS. ROT.

Deniq; quur tu sic commoueris in prophetas qui sur-
 gunt post te? Quur illis iuxta Pauli præceptū non das lo-
 cum? Deinde quod dicis de luce scripturarū, utinam esset
 uerissimum. Sed longe aliter sentiunt qui in hac expla-
 nanda multis retro seculis desudarunt. De hoc posterius
 incidet ut loquamur. Atq; hūc campū ingrediēs, statim
 ueris arte tua, dicēs quod ego Christiana dogmata sic di-
 stinguam, ut quædam sint necessaria cognitu, quædam mi-
 nus. Obsecro quis unquā dixit Christiana dogmata non
 esse cognitu necessaria? De questionū generibus loquor,
 non de Christianis dogmatibus. Deinde non illic ago de
 professoribus Theologiæ, sed de uulgo. Nam hodie &
 coriarij in computationibus disputant de libero arbitrio.
 Iam quod ipse fateris in signis tantum obscuritatem esse,
 non in rebus, haud magni refert ad excludendam ob-
 scuritatem: utrū fatearis res non intelligi, propter ignora-
 tas uoces, an rerū caliginē esse in causa ut uoces non in-
 telligantur. Quod si sola grammaticæ peritia, submouet
omnem obscuritatē à sacris literis: qui factū est ut diuus
 Hieronymus, linguis omnibus instructus, sic passim hæ-
 reat, sudet in explanādis prophetis? ne quid alios cōme-
 morem, in quibus est & Augustinus, cui nō nihil tribuis.
 Quur tu ipse qui linguarū inscitia non potes prætexere,
 nonnunquā hæres in explicandis psalmis, testificans te
 somnū animi tui seq, nō dānatis aliorū opiniōibus? At-
 qui si ueritas in propatulo est, oportebat eorū opiniōes
 q̄ à uero aberrassent reijcere. Hoc eū certe decebat, q̄ sic

HYPERASPISTES DIA.

odit Scepticos, professus assertorē. Deniq; quur inter tu-
 os fratres adeo male cōuenit? Eandem scripturā habent
 oēs, eūdē spiritū sibi uindicāt oēs. Et tñ Carolstadij abs
 te fortiter dissentit. Dissentit et Zuinglius & Oecolāpa
 dius et Capito, qui Carolstadij sententiā probant, proba-
 tiones nō probāt. Rursus inter Zuingliū et Balthazarū
 quātis de rebus quantū est disidiū? Ne cōmemorem ima-
gines ab alijs eiectas, per te defensas, ut taxam de nouo
baptismo, ab alijs predicato, ut sileam humanas disci-
plinas, ab alijs reprobatas, abs te defensas. Quum tra-
 ctetis omnes rem scripturæ, si ea nihil habet obscurita-
 tis, quur inter uos tam male cōuenit? Nec est quod hic
 miseros sophistas exagites, doct hoc Augustinus, ob-
 scuritatem aliās proficisci ex ignoracione seu ambigui-
 tate uocū, aliās ex ipsa natura rei, nōnunquā ex tropis
 & allegorijs, interdū ex locis inter se pugnātibus, quod
 ad sermonis speciē attinet. Et causam adfert, quare deus
 hāc obscuritatē in sacris uoluminibus residere uoluerit.
 In loco de peccato in spiritū sanctū nunq̄ remittēdo, ne-
 gas quicq̄ esse obscuritatis. At Augustinus fatetur se sem-
 per uitaſse huius difficillimæ quæſtiōis molestiā, et tamē
 quū tractet eā accurate, nō sibi fidit, sed suspendiū senten-
 tiām. Breuiter an sibi satis fecerit, nescio, mihi non satis
 fecit. Verba sunt, ut ais, clarissima, peccatum irremisibili
 le, sed doct, quæ sit illa blasphemia in patrē aut filiū, cui
 promittitur remissio, quæ i spiritū sanctū cui negatur. An
 cōtumelia patris et filij non p̄inet ad spiritū sanctū? De-
 inde

TRI. PER ERAS. ROT.

inde quod est illud seculū futurū, in quo uidentur condo-
nari quædam peccata. Vide quanta sit in clarissimis uer-
bis obscuritas. Quæ non torquet Augustinus, ut ex his
angustijs semet explicat, & tamen non explicat, nec mea
nec sua ipsius sententia. Porro quod me cum omnibus
sophistis prouocas, ut uel unū locum obscurum aut ab-
strusum proferamus è diuinis uoluminibus, quem tu non
statim ostendas esse dilucidum, utinam præstare posses
quod polliceris: de feremus ad te difficultatum examina,
tibiq; condonabimus, si nos appelles talpis cæciores, mo-
do luacenter explices in quibus hæremus. Quod si no-
bis hanc legem præscribas, ut quicquid tu fueris inter-
pretatus, id credamus sentire scripturam, non patientur
tui sodales, qui tibi fortiter reclamant asseuerantes te de
Eucharistia perperam interpretari scripturas. Quare
non æquum est, nos tibi plus authoritatis tribuere, quã
tribuunt tuæ professionis sodales præcipui. Iam quum
hic agamus de difficultate questionum, quæ ex mysticis
litteris nascuntur, ueluti quum querimus quid sit illud,
quod distinguit in sacra triade personam à persona, res
an relatio, & an spiritus sanctus quum procedat ab utro
q; ab uno principio procedat, an à duobus, aliãq; innu-
mera. Item quum legamus impijs post hanc uitam denū
eiari ignem gehennæ, quæ situm an impiorū animæ sta-
tim ut auulse sunt à corpore, dedantur supplicijs, an ser-
uentur luituræ pœnas in die supremo: Rursus an ignis
ille sit materialis: & si est, quomodo res corporea agat

HYPERASPISTES DIA=

in animam incorpoream: Tu qui sclus nunquã deflectis
à re proposita, mire huc confer scripturas & rationes,
 de lapide reuoluto à monumento, de Euangelio prædica
 to omni creaturæ, quasi tales difficultates prædicarunt a=
 postoli: Quod si nomen Euangelij, Christiq; quæstiones
 eiusmodi uniuersas complectitur, unde factũ est, ut post
 prædicatum Euangelium tanta cæcitas resederit in eccle=
 sia dei, ut post apostolos nullus extiterit, præter Ioannẽ
 Hus & Vuycleuũ, qui non passim hæreat in sacris lite=
 ris. Nisi forte sentis nihil ultra querendũ, quàm sacris li=
 teris expressum est. At hoc nec te, nec tuos sentire ueri=
 simile est. Nam tu hæctenus cum ecclesia faciens pronũ=
 cias, in synaxi uerũ esse corpus & sanguinem, id est, sub
stantialiter: Atqui substantiæ uox non est in sacris literis
 Rursus tui fortissime contendunt, non esse illic corpus et
 sanguinem, nisi in signo efficaci. Ne hoc quidem expri=
 munt sacræ literæ. Omnibus, inquis notum est, filiũ dei
 factum hominem, esse deum trinum & unum: Christũ
 pro nobis passum & regnaturum in æternum, poteras
 eadẽ opera e symbolo proferre duodecim articulos. Ista
 fateor & laicis decantanda. Sed quid hoc ad difficultates
 quæstionũ quæ ex his articulis oriuntur? Nam nos de his
 loquebamur, non disputandis apud promiscuam plebem
 Proinde uides opinor quã illa sint ἀπεοσδιώωσα quæ
 citas, prædicare Euangelium omni creaturæ: et in omnem
 terrã exiit sonus eorũ: & quæcũq; scripta sunt ad no=
 strã doctrinã scripta sunt, Et omnis scriptura diuinitus
 inspira

TRI. PER ERAS. ROT.

inspirata, utilis est ad docendū &c. Ista quis unq̄ nega-
 uit? Hæc scilicet faciebant ad Rombū, ut tuis abutar face-
tijs. Porro quod reijcis meum Coricium specum qui de-
clarat aliquo usq; scrutandas literas sacras, cæteru alti-
us quàm sat est ingredi nefas esse, ne scrutator maiesta-
tis opprimatur à gloria, sed abstrusissima quæq; myste-
ria omnibus in promptu atq; propatulo esse, satis tu qui-
dem fortiar asseris, sed ipso mundo req; ipsa reclaman-
te, postremo tuis ipsius scriptis, ac tuorum dissidio refel-
lente quod asseris. Non admodum excutiam hic distin-
 ctionem tuam, qua discernis deū à scriptura, quemadmo-
 dum creatorem à creatura, quam propositurus, nescio
 quamobrem profitearis te uelle rhetoricari aut dialecti-
 cari, aptius erat si dixisses, sophisticari. Nam illi distin-
ctionibus solent elabi, quod tu nihilo rarius, neq; uere-
cundius facis quàm illi, quoties tibi commodum est. Scri-
 ptura nobis deum depingit, ac de diuinæ naturæ myste-
 rijs loquitur. Proinde sermo de re, ut est, incomprehensibi-
 li, & ipse aliqua ex parte incomprehensibilis sit oportet.
 Nec refero pronomem eius ad scripturam, ut tu diui-
 nas, sed ad deū. Inepte igitur, inquis, accomodas ad scri-
 pturam, quum illic loquatur de deo, quemadmodum &
 Esaias, uerū inter sese respondent imago & res expres-
 sa. Et Paulus antequàm ad hæc uerba ueniret, tractaue-
 rat ex sacris literis difficillimam quæstionem de Iacob di-
 lecto, & Esau odio habito, de figulo & luto fictili. Qua-
 re non tam inepte mihi tractata sunt hæc loca, quàm tu
 uideri

HYPERSPISTES DIA=

17 uideri uis, sed quæ adducis testimonia, nihil faciunt ad sensum meum, qui tamen non uidetur fuisse te, quæ huc in modum scribis. Si loqueris de sophistarum questionibus circa has res agtatis, quid tibi fecit innocentiſſima scriptura &c.

Sciebas igitur me non de scriptura, sed de questionibus hinc existentibus loqui. Proinde quorsum attinebat tot uerba incassum fundere?

Quanquã nõ omnes questiones sophisticæ sunt, sunt & utiles & necessariæ, modo sobriæ sint, & quoad fãs est progrediantur, & tamen in his sunt quædã, quæ nec à quibuslibet tractanda sunt, nec apud quoslibet. Rursus illa distinctio de obscuritate interna et externa, ad nihil conducit, nisi ut elabaris, nosq; tua loquentia delasfes. Nec in hoc dico, in scripturis esse difficultatẽ aliquot locis, ut homines ab eius lectione deterream, sed ut exhorter potius ad acre studium, & à decernendi temeritate dehorter parũ exercitatos. Verum hæc aliã fortassis incident.

Veniam ad formulã Christianæ mentis, quam tu pronũcias plusquã ethnicam & iudaicam, quã tamen, ut dictum est, præscripsimus non tui similibus, sed idiotis qui nihil aliud sunt quã Christiani. Sed præstat ipsam formam hic referre, quo magis pspiciũ sit lectori quod agimus. Ego meo, inquã, iudicio, quod ad lib. arb. attinet, quæ didicimus è sacris literis, si in uia pietatis sumus, ut salacriter proficiamus ad meliora relictõrũ oblitũ, si pec-

catis in

TRI. PER ERAS. ROT.

*cat*is inuoluti, ut totis uiribus enitatur, ad eam reme-
diū pœnitentiæ, ac domini misericordiam modis omni-
bus ambiamus, sine qua nec uoluntas humana est effi-
ax, nec conatus, & si quid mali est, nobis imputemus,
si quid boni totum ascribamus diuinæ benignitati, cui
debemus & hoc ipsum quod sumus. Ceterū, quicquid
nobis accidit in hac uita, siue letum siue triste, ad nostrā
salutem ab illo credamus immitti, nec ullam posse fieri
nobis iniuriam, à deo natura iusto, etiam si qua nobis ui-
demur accidere indignis: Nemini desperandam esse ue-
niam à deo, natura clementissimo. Hec, inquam, tenere
meo iudicio satis erat ad Christianam pietatem, nec erat
irreligiosa curiositate irrumpendū, ad illa retrusa, ne di-
cam superuacanea, an deus contingenter præsciat aliqd
&c. Primum, ut sæpe iam dictum est hæc forma datur
idiotis Christianis, quibus satis est, ut pro uiribus profi-
cient, scq; totos uoluntati diuinæ commendent, nec ab
his opinor requires, ut sese torqueant questionibus ne
inter Theologos quidem satis explicatis, de futuris con-
tingentibus, de præscientia & prædestinatione dei, &
affingis me hic deposito Sæptico, asseuerare, quum his
adijciam meo quidem iudicio. Verum istiusmodi permul-
ta tibi permittis, & ego ne nimium hic operæ sumam,
ad multa conuiuebo. Nunquàm enim dissuasi, ne quum
inciderit opportunitas, populus quoq; audiat, esse libe-
rum arbitriū, sed inefficax absq; dei gratia: uerū illa quæ
nunc doces populum, nullum esse liberum arbitriū, one-
nia mera

HYPERASPISTES DIA

nia mera necessitate fieri, præterq̄ quod falsa sunt, perniciose dicuntur apud imperitam multitudinem, nec mihi uidetur consultum, ut etiam qui asserunt lib. arbit. cæteras huius questionis difficultates tractent apud populū. Quot sunt purissimi Christianissimi uirgines quæ sese totas diuinæ uoluntati consecrarunt: nec tamen intelligūt quomō præsciat deus, et an aliqd præsciat qd' nolit, & quomō eadē uelit, & nō uelit, et quomō præsciat contingētia, quæ pēdent ab humana uolūtate. Corpus nostrū non intelligit quomodo uim suam in ipso exerat anima, satis est, quod animo se prebet morigerum, ita non est necesse, ut anima sciat quibus modis in ipsa operetur gratia, sufficit quod se gratiæ prebet obsequentem. Tu uero putas nihil esse religiosum, si hæc à religione Christiana semoueantur, an nostra uoluntas agat aliquid cū operante gratia, an deus præsciat aliqua contingenter, sed hæc occurrent suis locis. Nondum enim disputamus, sed tuas calumnias quibus liber tuus undiq; scateat refellimus. Quarum hæc una non multum habet frontis, quantum mentis nescio. Formam hanc damnas ut ethnicam ac Iudaicam, quod ne iota quidem fecerim mentionem Christi, quasi doctrinam esse pietatem Christianam sine Christo, tantum si deus natura clementissimus totis uiribus colatur, quanquam hæc uerba, tantum si deus &c. de tuo affinxisti, ne non haberet aliquem fucum tua calumnia. Hic iterum appello tuam conscientiam Lutheræ, non te pudet tales nenas miseris chartis illinere?

Tu huc

TRI. PER ERAS. ROT.

Tu huc torques mea uerba, quasi formam totius Christianismi præscripsim omnibus. Imò præscripsi quod satis esset simplicibus aduersus contentiosas difficultates, & propemodum inexplicabiles, quæ tractantur circa materiam liberi arbitrij. Cedo mihi, ubi nominatur deus, utique Christianorum, an illic abest Christus, nisi Christum non habes pro deo. Et ubi Christianus nominatur, an ibidem non intelligitur Christus? In cuius libris frequentius inculcatur nomen Iesu Christi, quàm in meis? Et post tam euidens calumniam, de nihilo suscitata infernâ hæc tragœdia. Quid hic dicam Erasme? Totus Lucianum spiras, & inhalas mihi grandem Epicuri crapulam. Nunquã tibi deest quod dicas, sed puto cordato lectori non esse obscurũ, quid hic de te cogitem. Iam illud mihi uide quàm tibi non constes, homo adamantinus, cui Erasmus est Proteus. Id accidere solet, quoties quis nõ ex animo loquitur. Admoneo ut Christianus se totũ mancipet uoluntati diuinæ, & totus spiro Lucianũ, & inhale crapulam Epicuri. An hoc est negantis esse ullũ deũ? Nũ hoc est spirare Lucianum, qui & deos dictus est, quod in libris suis derideat omnes gentiũ deos, hæctenus pij uocabulo dignus, si uerũ deum agnouisset? An hoc est inhalare crapulam Epicuri? Quomodo quis committet se totũ deo, quem aut credat non esse, aut si est, non tangi cura rerũ humanarũ. Rursum qui credit oĩa tum læta tũ tristia pijs immitti à propitio deo ad salutẽ nostrã, an is existimat res hoĩm non esse curæ deo? Etĩã atq; etiã uide

Luthere,

HYPERSPISTES DIA=

Luthere, quo te rapit impetus animi tui, cui nimium obsequeris, contra quam decorum est persone, quam ipse tibi imposuisti.

72 Et tamen quasi iam argumentis irrefutabilibus euicaris quod intendis, adornas gloriosum, prolixum ac magnificum triumphum, quæ agis aliquot capitibus. Hæc uerba Luthere, totis uiribus enitmur, ad eam remedium poenitentiae, ac domini misericordiam omnibus modis ambiamus, sine qua nec uoluntas humana efficax &c. non miror tibi uideri sine Christo, sine spiritu dicta, & quæ uis glacie frigidiora, quæ dissentiant à tuis dogmatibus à quibus quicquid discrepat, impium est tuo sane iudicio, & hæc ipsa tamen uidentur tibi non ex animo dicta, sed metu pontificum ac tyrannorum extorta, ne prorsus uiderer ἀθεός. Dic mihi καὶ δὲ νόσος: est ne ullus locus in tot meis lucubrationibus, qui aliter loquitur de lib. arb. quam hic loquor, iuxta definitionem ecclesie, & orthodoxorum sententiam? Aut audiuit me quisquam approbantem tuam de libero arbitrio sententiam? Qua igitur fronte fingis metu principum nunc demum hæc uerba à me extorta? Malueram tecum in arena gladiatoria non committi, uel quia praeuidebam me nihil profecturum, nisi ut equum in campum, quod aiunt, prouocarem, uel quia malueram alijs uacare studijs. Proinde si me dicas aduersus animi sententiam prodisse in arenam, non aberras à uero. Sin existimas me tecum sentire, quum aliud apud me uerum, aut erras tota uia, aut impudentissime constringis hoc

TRI. PER ERAS. ROT.

gis hoc, ut alia multa. Inuitus ac detrectans accessi ad conflictum, sed in ipso conflictu nihil aliud defendi, quam et sensi semper & hodie sentio. Id quod testificatus sum & in mea Diatriba. Et tu iam olim in me stomachabaris (id arguunt literæ tuæ à tuis excusæ) quod in causa liberi arbitrij abs te dissentirem. Vnde igitur nouus ille tyrannorū metus qui has uoculas expressit aduersus animi mei sententiam? Illud scito Luthere nullum esse dogma tuum, de damnatis loquor, in quo tecum per omnia sentiam, nisi quod quæ scribis in mores ecclesiæ corruptos, ueriores sunt quam uellem. Tantum abest, ut hac una in parte abs te dissentiam. Quare posthac omitte illas blandas appellationes, mi Erasme, mi Erasme, & istis palpis tibi iuratis caput demulce.

Atq; hic mirum quàm tibi fluant uerba tragica, falso multumq; fluenti expressa arbusto, quasi omnibus interdixerim, ne uestigent quid possit uoluntas nostra, quid agat in nobis gratia dei. Imò quæ curiosius circa hæc disputantur, non requiro ab omnibus Christianis, & nego esse uentilanda apud populum. Et legis in mea Diatriba taxatos eos, qui irreligiosa curiositate in hæc irrumpunt, significante aliquam piam esse curiositatem, qua hæc aliquo usq; sobrie citraq; contentione possunt inuestigari. Et uis nullum haberi pro Christiano, qui ignoret quid sit in nobis illud quod uocatur liberum arbitrium, & utrum sit in uoluntate tantum, an etiam in intellectu. Et an tantum patiatur ab agente gratia &c.

D Superiores

HYPERASPISTES DIA=

Superiores illæ quæstiones, & illis similes possunt à simpliciter Christianis simpliciter credi, etiamsi nō ex cutiantur subtilitate scholastica. Proinde quoniam à sō= po nostri sermonis aberrasti, quicquid hic atrocibus uer bis exaggeras, irreligiosum, impium, superuacaneum, frustra tibi dictum est. Deinde quid opus est simplicis Christianos disputare de contingentibus, deq; uoluntate tantum patiente, quū iam ecclesia magistra persuasum habeant, aliquid agere uoluntatē, uerum id inefficax esse nisi perpetuo adsit opitulatrix gratia. Hoc dogma iam annis mille quingentis tenuit populus Christianus. Nec de hoc disputare fas est, nisi si qui moderate in hoc dispu tent, ut magis confirmetur quod tradidit ecclesia. Cete= rum quod in congressu profitor me disputatorē, non iu= diam, ciuilitas erat quam tibi tuisq; tribui, qua simul et authoritate conciliorum, pontificum & academiarū me= met exarmaui. Quid enim attinebat me pronunciare, de quo iam olim pronunciauit ecclesia catholica? Proinde quū hoc agam tota mea Diatriba, ut euincam esse uerum quod definiuit ecclesia, esse in homine uim liberi arbi= trij, quæ operanti in nobis gratiæ cooperetur, sed sic ut ipsum non assequatur salutem absq; gratia: quid attinet mihi ingerere mea uerba, quibus assero uoluntatem ali= quid agere, in his quæ pertinent ad æternam salutem, & hanc rursus inefficacē esse, sine misericordia dei? Sed hic mecum pugno, ut ais, qui præfatus sum, esse ariosum his de rebus disputare. Non solum ariosum, uerum etiam
impium

TRI. PER ERAS. ROT.

impium est illa uocare in dubiū, quæ tanto consensu recepit ecclesia, id quod tu facis. Et addo multas alias quæ siones quæ huic adherent, quas tu prudens reticis. At in forma non desinio, quid ualeat nostra uoluntas, quid misericordia, & quomodo intelligendum sit agere & pati, quo uidelicet prudens, ut scribis, faciam ignaros. Graue flagitium, si hæc non explico in forma quam præ scribo simplicibus, at explico satis opinor, in ipsa disputatione, & forte melius quàm tu ferre possis. Nam quod tu Diatribam meam sic eleuas, sic deiecis, sic conspuis, hoc ipsum arguit illam nõ tam aspernabilem esse quàm tu uideri uis. Si non urgeret, non tot conuicijs in illius aithorem debaccharetur tuus calamus. Rursum illa uide, quàm non in loco tibi dicuntur, quod neutri parti adherere statui, & inter Scyllam et Charybdim tuto euadere ut medio mari fluctibus obrutus & confusus omnia asseram quæ nego, & negem quæ assero. An omnes defecerunt ad tuam Charybdim, qui nõ stringunt calamũ pro ecclesia? An defecit ab ecclesia, quisquis maluit aliud agere quàm tecum congredi? A uestro fœdere me alienum esse semper professus sum, cum ecclesia catholica pacem habeo, cui & censuram scriptorũ meorum detuli, si quid inest erroris humani: nam maliciam aut impietatem proacil ab illis abesse scio. In nullius gratiam unquã impugnauit cognitam ueritatem, nec ullius tyrannidem meis scriptis foui. Mihi in pontificum & episcoporum uitam censoria uirgula data non est. Et si quid monitis

HYPERASPISTES DIA-

proficitur, uideor mihi hic fuisse liberior, quàm huic personæ congruebat. An ideo seiunctus sum ab ecclesia, quæ mihi cum duobus aut tribus theologis, quos tu Sophistas uocas, parum conuenit? Hæc quum tot epistolis & priuatim scriptis, & per typographos euulgatis ante tot annos declararim, tibi adhuc nauigo inter Scyllam & Charybdim (nam hoc tam lepido dicto uideris mire delectatus, toties inualcas nobis) & neutri parti adhero. Si persuasisses nobis, te esse uirum illum diuinitus orbi datum, qui gladio uerbi Euangelici renouares ecclesiam, qui ducereris spiritu dei, cui soli nihil esset obscurum in sacris literis, ultrò isthuc adrepissemus, etiam pedes tuos exosculaturi. Verum hoc, quantumuis arrogas tibi, mihi nondum persuasisti. Per multa quidem obstiterunt, sed inter præcipua fuit ista tui calami amarulentia, & effrenis conuiciandi libido, ac plusquàm saurilis dictionum sannarumq; petulantia, qua uteris in omnes, qui audent aduersus tua dogmata hiscere. Hic enim non solum desiderare cogimur spiritum illum Christi, quem tibi fortiter arrogas, uerum etiam sentimus longe alium spiritum, uidelicet Lucianicum aut Aristophanicum, nisi mauis Archilochium. Et tu negas animã hominis ferre duos sessores, quorum alter alterum uicissim depellat, at qui tua legit sentire uidetur ambos simul eidem animæ inequistantes. Quum enim nobis commendas fiduciam erga deum, quum extenuas uires hominis, quum diuinæ scripturæ maiestatem & authoritatem extollis, omniaq; humana præ-

TRI. PER ERAS. ROT.

humana pre hac de ijs, multa sic dicis, ut uideri possint ab Euangelico spiritu proficisci: rursus ubi tuis Vuhelialis & applausoribus incipis agere fabulam, tanta est petulantia subsannandi, conuiciandiq; tanta uasfricies, et adeo nullus in his modus, quum in argumentando sis astrictus, ut nullus quamuis æquissimus tibi possit excusare spiritum tuum. Iam quo grauius uulneres, uasfricie quadam addis maledicentiæ strophas, & obliquas figuras, hoc est, gladio uenenum illinis. Quemadmodum & hic facis, quum nihil omiseris quod in hominem deploratissimum dici possit, quum sim tibi Lucianus & deos, quum Epicuri de grege porcus, quum tam impius, ut nec impijssimis Sophistis sim tolerabilis, quum hostis totius Christianismi, qui nolim apud populum disputari, an de futuris contingentibus sit certa ueritas: tamen adhuc aliquid premis in pectore, & conædis de tuo more, & uelam contrahis, & ni Erasmus essem, tuo more ferreris in me, quasi tibi postules & gratias agi pro tam elementi modestia. Hæc in te quum sint euidentia, tamen postulas ut credamus te nihil facere ex libero arbitrio, sed ex moderatione spiritus Christi, & indignaris quod non protinus deserta doctrina, quam tot retro seculis amplexa est ac tenuit ecclesia catholica, iuremus in tua uerba. Mihi nunquam fuit animus admisceri uestræ conspirationi. Et tamen si me tæderet huius ecclesiæ, quæso te per Euangelium, quo me uacillantem ac perplexum uocares? ad istam uestram disgregatam congregationem, & undiq;

D 3 dissectam

HYPERASPISTES DIA

dissectam sectam? Carolstadius in te debacchatus est, tu
 uicissim in illum. Nec dissidium fuit de lana caprina, sed
 de re grauisima. Zuinglius & Oecolampadius multis
 uoluminibus oppugnant tuam sententiam. Et his con-
 sentiunt aliquot proceres tuæ congregationis, quorum
 est Capito. Rursum Balthazarus quanta cōtentione pu-
 gnauit cum Zuinglio? Et haud scio, an istic in exigua ci-
 uitatula satis inter uos conueniat. Hic tui discipuli palā
 docebant, disciplinas humanas esse uenenum pietatis,
 non esse discendas linguas, nisi Hebraicam & Græcam
 ex aliquantula parte, Latinam prorsus negligendā. Ex-
 titerunt qui tollerent baptismum, tum qui nouarent, nec
 defuerunt qui hos opprimerent. Alii tibi diuorum ima-
 gines dira passæ sunt, tu illis tulisti suppetias. Vbi pro-
 disse libellus tuus de instaurandis studijs, aiebant te de-
 stitum tuo spiritu, iam humano spiritu cœpisse scribere,
 qui pugnaret cum Euangelio, idq; dictabant te facere
 in gratiam Melanchthonis. Exortum est isthic prophe-
 ticum genus, qui cum tibi fuit ærrima conflictatio. De-
 niq; quemadmodum quotidie inter uos existunt noua
 dogmata, ita simul exoriuntur noua dissidia, & postu-
 las ne quis à uobis dissentiat, quum ipsi inter uos de re-
 bus grauissimis sic dissentiat? Finge igitur uerum esse
 quod toties sine fronte repetis, me miserum fluitare in-
 ter Scyllam & Charybdim, in quod litus, in quem por-
 tum me uocas? Si quando dedissem nomen uestro fœde-
 ri, & in ueterem ecclesiam reuolutus essem, uos pote-
 ratis de

TRI. PER ERAS. ROT.

ratis defectionis & inconstantiae crimen impingere, alij
 uocarent respicientiam. Si uestram doctrinam compro-
 basset orbis Christianus, uel pertinax uel impius uideri
 possem, qui solus non accederem. Si uos inter uos consen-
 tiretis in dogmatibus, fastidium obijcere poteras, qui nol-
 lem ausultare quod tanto consensu docerēt homines eru-
 diti. Nunc quum ecclesie catholice semper adhaeserim,
 à uestro consortio semper abstinuerim, quum uestra do-
 ctrina damnata sit per ecclesie principes & orbis mo-
 narchas, ne quid dicam de censuris Academiarum, quū
 uos sic inter uos digladiemini, & nemo interim sibi non
 uindictet spiritum Christi, sacrarumq; literarū certissimā
 cognitionem, quomodo tibi adhuc inter Scyllam & Cha-
 rybdim nauigo, & indignaris q; homo senex & rei the-
 ologice rudis malim sequi consentientē authoritatem ec-
 clesie, quā uos sic dissentientes ab ecclesia, ut nihilo se-
 cius inter uos dissemiatis? Hæc pluribus inuolare uisura
 est, q; te nō pudeat toties occinere nobis Scyllā & Cha-
 rybdim, et animū ancipitē in medio fluctuantē. Ego Lu-
 there tantū habeo fidei diuinis literis, & ecclesie decre-
 tis, ut etiā absq; uestræ fidei præsidio sperē mihi salutē
 à misericordia dñi. Quare noli posthac tibi uindicare qd̄
 est dei, noli pronunciare de spiritu hoīs, sed tuū ipsius spi-
 ritū exaure, ne forte aliū habeas sessorē q̄ prædicas. Ego
 quū ex aliorū authoritate possem, de tuo spiritu nō au-
 sus sum pronunciare, tantum dixi mihi suspectū esse, et
 optaui ut mea me suspicio falleret, quod idem & hodie

HYPERASPISTES DIA

opto. Hoc de te suspicatus sum iam inde ab initio, quum tu fabulā hanc magno orbis applausu saltare instituisſes. Hunc animū constanter præ me tuli, multo anteq̃ in me stringeres calami tui aspidem: idq; factum gaudeo, ne si quid nunc de tuo animo iudicarem, caussari posses non esse iudicij, sed doloris & odij. Promittis alicubi te effecturū ut me pudeat æditæ Spongiæ. Ego contra non ausim pollicari me effecturum, ut ullius rei te pudeat, ea est animi tui præsentia: attamen efficiam ut omnes intelligant, quantus sis artifex detorquendi, deprauandi, calumniandi, exaggerandi quidlibet, quanquam istuc iam pridem agnoscit mundus. Sunt qui libris æditis ingerant tibi tuam inconstantiam, & uasre dissimulas, mihi occinis aiunt aio, negāt nego, & hic assero quæ nego, nego quæ assero, quum tu tantus Protei capiendi artifex, adhuc ne unum quidem locum proferre potueris, in quo mihi non constem, nisi forte aiunt aio, & negant nego, putes in eos competere, qui aiunt quod affirmat ecclesia, & negant quod reijcit ecclesia, ut iam dictum hoc inuersum uideatur in te torquendum, aiunt nego, negant aio, adeo lubens dissensio ab omnibus quæ recepit ecclesia: nec assero quæ nego, negans quæ assero, sed ea tibi uasfricies est, ut recte dicta deprauas quoties est commodum: ut quod album est uertas in nigrum, quod lucidum uertas in te nebras. Pertinet & hoc ad artem, quod subinde mones, ut metuam spiritum Christi, deum non irrideri. Itā ne periculū est ne offendam spiritum dei, si metuam dissentire ab

TRI. PER ERAS. ROT.

tire ab ecclesia Christi? Imò hoc est, quia non audeo me uobis credere, quod metuum offendere spiritum dei. Et postea nobis excusas tuam istam admirabilem infantians quum ad maledicendum & calumniandum suppediit tibi tanta copia sermonis amari, ut quamuis ociosum & patientem delassare queas, rursus tantum adsit artis, ut nihil tam circumspecte dici possit, quin tu uertas in atrocem tragediam.

Primum quod dixeram obiter in præfatione, satius esse si de facultatibus quæ incidunt circa materiam liberi arbitrij non disputetur ab idiotis, aut apud idiotas, id quod nunc fit libris in linguam uulgatam uersis, adeo ut passim à militibus audiamus: Quid refert? non est liberum arbitrium, deus omnia operatur in nobis, & bona & mala. Sinamus illum operari, scit quid agat, & eius uoluntati nemo resistit: sic interpretaris, quasi nolim quenquam usquam loqui de libero arbitrio. Simili arte quum ego multas quæstiones recenseam, tu unam aut alteram urges, quum à sobrijs quæstionibus perueniatur ad curiosas, & postquam omnia detorsisti, tum præsto sunt illa tragica, curiosum, uanum, superuacaneum, irrelevantiosum, quo lectori talem offundens ob oculos puluerem, exoales. Prodeco in medium dirempturus uos, præfatus de his rebus non esse disputandum, & rem esse supra captum humani ingenij, & interim facio quod improbo. Primum non dirimo uestram litem, qui me disputatorem tantum profiteor. Ea testificatio erga te ciuilitas

D s erat

HYPERASPISTES DIA

erat, erga catholicam ecclesiam deprecatio malitiosi er-
 roris, deinde non tecum luctatur ecclesia, imò aduersus
 tuum dogma, quod iam olim prostratum est ab ecclesia
 ea disputo, sed sobrie, sed coactus. Si rem tam arduam
 mea sponte suscepissem, poteras impingere crimen teme-
 ritatis, nunc quum detrectans, & nihil non excusans
 suscepim, temeritas obijci non potest, sed obedientia
 laudari debet. Postremo non disputo quo te superem, scie-
 bam enim me nihil profecturū, sed ut omnibus testatissi-
 mum facerem, me non sentire tecum, & tuorum quibus-
 dam solum detraxerem, qui prædicabant et plerisque per-
 suaserant, me tecum sentire. Quam suspicionem, ut ca-
 pitalem ita falsissimam, tu quoque fouere conaris, tametsi
 frustra: ni planè pro lapide habes Erasmus. Rursus
 ipse mihi contradico, qui in eadem formula iubeam anni-
 ti totis uiribus, & asseram nostros conatus esse ineffica-
 ces sine dei misericordia. Sic arguis: Qui nisus & uiri-
 um meminit, sensit aliquid agere uoluntatem nostram,
 qui fatetur inefficaciam esse sine dei misericordia, docet
 eam nihil aliud quàm pati. O inconstantiam. Quid ego
 audio? quicumque professi sunt hominis uires non suffi-
 cere ad parandam salutem absque dei misericordia, faten-
 tur uoluntatem nostram nihil agere, sed tantum pati?
 Atqui istud nemo neque uestrum neque recentium ortho-
 doxorum negat, qui tamen docent nostram uoluntatem
 aliquid agere simul cum agente gratia. An absurdum
 uidetur, eandem uoluntatem iuxta diuersam rationem
simul &

TRI. PER ERAS. ROT.

simul & agere & pati? Quin istam inconstantiam impingis diuinis literis, ubi toties legis misericordiam dei, cui debemus omnia, rursum toties illa, insta, uigila, labora: legis apud Paulum, plus omnibus laboraui: & rursus, certa bonum certamen: & cursum consummaui. At apud eundem legis, gratia dei sum id quod sum: quin huic impingis inconstantiam, quam mihi impingis e duabus uocibus, nitendi, & misericordie? Sed non definitio, quomodo illud agere & pati sit intelligendum. Hoc scilicet explicandum erat in formula, quasi non satis fuerit in disputatione ubi oportebat id esse factum. Postremo an Christianus sit impius futurus, si tantum didicerit, quicquid in nobis est boni, id totum diuine benignitati ascribendum, nisi pollicetur metiatur etiam, quantum debeatur illius misericordie, quantum nostris uiribus? Sed hanc questionem paulo post, magnifica pollicitus tractas. Illic igitur audies, quam non respondeat tua probatio pollicitis.

Hisc rebus tam feliciter gestis adornas triumphum, & animi gratia expatiaris in locum rhetoricum, ut cum rhetore parum rhetoriceis, sic enim loqueris uere parum rhetorice. Ac mire urges me similitudinibus scribendi poematis, agricolandi, belligerandi, & turris edificande, ex rhetorica Quintiliani, & poetica Horatij, et hic si superis placet, citantur Vergilij Georgica, & Salustij sententia, quasi quicquam sit simile inter agricolam humana industria colentem agrum, & deum operantem in nobis. Nam quod adducis ex Euangelio de turri, aut frustra huc adducis, aut contra

HYPERSPISTES DIA

aut contra te facit. Quid supputabit ille, qui nihil habet quod impendat?

16 Eadem felicitate post adducis similitudinem ex media arte rhetorices, de oratore & præceptis. Deum immortalem, non puduit tuum logodædalum huiusmodi nugæ insulcire disputationi, in qua tu profiteris esse ærdinem totius doctrinæ Christianæ? An qui sic doceat simplicem Christianum, ne te torqueas questionibus quæ sperant ingenij tui modulum, sed iuxta dei præcepta connitere, ut fugias quod uctitum est, & præstes quod præceptum est, at ita ut ne quid tuis fidas uiribus, neu quid ex benefactis tibi arroges, sed totum asscribas benignitati diuinæ, cui debes non solum quod recte facis, uerum etiam hoc ipsum quod nature uiribus potes aut es, docet soordiam, & dicit oraturo, ne labores, de præceptis tantum scribito? Tam insulsis iocis mecum agis qui uindicas tibi cum Paulo scientiã, mihi uix sensum relinquens communem. Paulo minus inepte contulisses tua similia, si Christianũ comparasses agricolæ, colēdi rationem dei præceptis, cœli fauorem gratiæ diuinæ. Huic opinor nõ absurde quis diceret: Tu gnauius labora iuxta præcepta agricolationis, uerum hoc scito, te frustra facturum omnia, nisi cœlũ fauerit. Nam illud fructificat potius quàm ager. Sed cœli fauor tibi in manu nõ est, nec semper scis quomodo faueat. Nam fauet aliquando, quũ credas inimicum. Similia sunt quæ præscribo simplici Christiano. Itidem sentiendum de eo qui dicturus sit de re Christi-

TRI. PER ERAS. ROT.

ana. Exerce te in literis sacris, meditare quid sis dictū-
 rus, sed inuocato illius spiritu, sine cuius auxilio sterilis
 est hominis sermo. Nec est tuum illi præscribere, quo-
 modo sit moderaturus organū linguæ tuæ. Scit ille quid
 expediat. Hic tu dicturum uoles lancibus expendere,
 hoc ego præstabo, tantū deus, sic ego dicam, sed deus sic
 afficiet animos hominum. Opinor & martyre iam ap-
 paratis cruciatibus et mortibus, iubebis expendere quid
 ipse possit suis uiribus, et quid misericordia dei, simulq;
 cogitare, quomodo patiatur aut agat liberum arbitrium,
 quomodo operetur misericordia dei. Quanto Christiani
 us monueris illum, ut suis uiribus diffusus, totum se tra-
 dat misericordiæ dei, ipse tantum ne se subducat gratiæ,
 respiciens carnis præsidia. Sed ualeant stultissimæ logo-
 dædali tui collationes. Qui docet dei misericordiā in no-
 bis operari principium, incrementum, & consummatio-
 nem, sed simul cum illa conari nostram uoluntatem, pie
 docet, qui uocat in dubiū, an sola gratia operetur, uolun-
 tas nihil aliud quàm patiatur, non pie disputat. Quot au-
 tem censes fuisse pios homines, qui nunquā uestigarunt
 quomodo deus necessario præsciat ea quæ pendent à li-
 bero arbitrio, & an ipse deus, quando uoluntatem habet
 immutabilem, necessitate faciat omnia, quemadmodum
 nos omnia necessitate quadam facimus, quod illius omni-
 potenti uoluntati nemo possit resistere, & quare traxe-
 rit Petrum, quum Iudam non traxerit, aliaq; huius ge-
 neris innumera: neq; enim tantum loquor de hac quæsti-

HYPERASPISTES DIA-

one, an gratia totum peragat in nobis, & uoluntas nihil agat, sed de omnibus quæ scholæ philosophicæ huc inuehunt. Nec quod mihi sæpe repetendum est aduersus tuam importunitatem, loquor de sobrijs cruditorum inquisitionibus, sed de rixosis contentionibus apud populum.

35

Hæc quum sic habeant, expendito quã non in loco tibi dicuntur illa. Qui hoc nõ sentit, fateatur se non esse Christianum, qui uero reprehendit uel contemnit, sciat se esse summum Christianorũ hostem. Nam si ignorauero, quid quatenus & quantum ego possim & faciam erga deum, pariter incertũ & ignotum mihi erit, quid, quatenus, & quantum deus in me potest & faciat, quum deus operetur omnia in omnibus. Ignoratis uero operibus & potentia dei, deum ipsum ignoro. Ignorato deo, deũ colere & gratias agere, seruire deo non possum, dum nescio quantum mihi tribuere, quantum deo debeo. Hic est tuus syllogismus scalaris, in quo, quũ nobis egregie sophistam agas, tibi tamen mirus uideris theologus. Non est necesse, ut Christianus ad trutinã expendat, quid ipse possit, quid deus: et quantum ipse faciat, quantum deus, modo sciat quic quid boni facit, id diuine benignitati acceptũ ferri oportere. Nec potentia scitur, sed creditur, nec protinus deũ ignorat, qui per imbecillitatẽ humani ingenij nõ assequitur, quomodo operetur omnia in omnibus. Quomodo enim nõ assequimur ingenio, quomodo condiderit mundam, & tamen conditum ab illo credimus. Et multi pij credunt

TRI. PER ERAS. ROT.

credūt Christum fuisse deū & hominē, qui tamen nesciunt quomodo, et quatenus, quibusq; modis adglutinarit sibi natura diuina humanam: nec respondere possint, an eo tempore, quo corpus exanime iacebat in sepulchro, Christus potuerit dici homo. Nec male gratias agit deo qui sibi nihil tribuens, summam boni operis illius gratiæ fert acceptam, etiamsi nō dimetiatur pollice, quantum debeat sibi tribuere, quantum deo. Egit Augustinus gratias deo, coluitq; deum, & tamen aliquando ignorauit illud tuum, quid, quantum, et quatenus. Coluit egitq; gratias diuus Bernardus, qui tamen hæret in his questionibus. Egit Thomas, opinor, & Scotus, qui inter sese dissentiuunt. Agunt & hodie plurimi gratias deo, qui contenſi patrum definitione, non expendunt ad trutinam, quid, quatenus, & quantum. An Christianus non est, nec deum colit, nec illi seruire potest, aut agere gratias, qui quum toto pectore credat articulum de carnis resurrectione, tamen non disputat, nec assequitur illa tā multa, quæ theologi circa hanc materiā disputant? An totum deū nescit, qui certa fiducia sperans uitam eternam, non excutit innumeras difficultates, quæ de uidendo deū facie ad faciē, sicuti est, tractantur à theologis? Ipsa uirgo sacratissima nō aliud quæ fuit ab angelo, q̄ quomodo sine uiri contactu esset paritura simul atq; audiuit: Spiritus sanctus supueniet, & uirtus altissimi obūbrabit tibi: nihil ultra suscitata, ancillā p̄fessa est cœlestis opificij, & fieri potest, ut uel ignorarit, uel non inquisierit

HYPERASPISTES DIA=

inquisierit multa, quæ theologi disputant de rationibus quibus in corpufculo uirginis illud opificium spiritus fuerit peractum. Intelligis quot exempla queam hic congerere, in quibus ridiculus & impius erit tuus scalaris. Quot sunt Christianorum milia, qui deum synære diligunt coluntq; quos tamen si interroges quid sit gratia, utrum creatum quiddam, an increatum, & an sit eadem gratia, qua nos attrahat deus, et qua nos illum redamamus, responsuri sint: Deus nouit. An pronuntiabis de talibus in uniuersum quod deum nesciant, ignari quid, quantum & quatenus in ipsis operetur? Nam huc perduant illos tui gradus. Et impius erit indignusq; Christiani nomine, qui contentus tenere quod traditum est, uerum Christi corpus & sanguinem esse in Eucharistia nisi quæserit & assequatur, quomodo corpus solidum sit absque dimensionibus, quomodo corpus hominis sit absq; distinctione membrorum, hoc est, ut non alibi sit pes, alibi caput, alibi pectus, sed ubiq; totum sit: item quomodo solidum corpus possit in cælo sedere ad dexteram patris, & idem tot locis in terra comedi ab hominibus. Equidem arbitror, nec tu, ni fallor, inficiaberis, milies centum milia regnatura cum Christo, quæ dum uiuerent nunquã exquisierunt, an in omnibus tantum patitur uoluntas hominis, an simul & agat aliquid, & si qd agat, quomodo unius operis possint esse plures cause, & utra causa sit principalis, utra secundaria, deus an uoluntas hominis: deinde quomodo utraq; possit esse principalis

TRI. PER ERAS. ROT.

principalis et secundaria, si distinguas esse substantiæ, & esse meritorii. Nā hæc aliāq; multa uis apud oēs exanti, ni fiat, negligi Christianismū et articulos ecclesiæ. Hæc si à me dicta fuissent, exclamasses impiū sophistā, nunc quoniā uisa sunt facere ad calumniā, uis erudite pariter ac pie dicta uideri. Nec minus olet sophistā alter ille sælaris, qui præcessit: Nesciēt enim quid faciāt, dū ignorāt quid et quantū possunt. Ignorātes autē quid faciāt, poenitere si errēt, nō possunt. Impœnitentia autē peccatū irreuissibile est. Istiusmodi gradibus nō ascēditur ad ueritatē sed descenditur ad insaniā. An ille nescit quid possit, qui doctus est se nihil posse absq; gratia dei, per illam nihil non posse. Sed finge esse simplicē Christianū qui nesciat expēdere ad lancē, quāta uis sit liberi arbitrii, quāta uis agentis gratiæ, num ille peccās aduersus præcepta dei, nescit quid faciāt, nec poterit unquā poenitere? Hæc plusquā sophisticæ obtrudis nobis simplicibus, dū ostēt asorbi tantā rei diuinæ scientiā, quantā haud scio an quisquā apostolorū sit unq; professus. Certe post apostolos nemo sibi uindicauit, nihil esse in libris arcanis, quod ipsi non esset dilucidū. Rursus inculcas me idē asserere, quod tu asseris, qui in formula doctam totū bonum nostrū deo ascribendum esse, nam ex eo consequi, dei misericordiam solam omnia agere, & uoluntatem nostram nihil agere, sed potius pati, alioqui non totum deo tribueretur. Non tu defines hisæ tam confessæ tamq; pudendæ uanitatatis asserationibus miserū lectorem obtundere, quum

E

in Diatriæ

HYPERSPISTES DIA=

in Diatriba mea, tam explanate tamq; dilucide docue-
 rim, hunc sermonem non pugnare secum, si quis sum-
 mam operis boni tribuat gratiæ diuinæ, & tamen asse-
 rat hominis uoluntatem pro sua portiuicula aliquid age-
 re. Porro quum iam dudum sic ineptias, ut me quoq;
 tui puduerit, tamen adiecto epiphonemate, tibi ipsi plas-
 sum das, idem & actor & applausor. Sed sic (inquis)
 loqui cogitur mens sibi ipsi non constans, in rebus pieta-
 tis incerta & imperita. Quid superest, nisi ut tibi dei
 nomen usurpes, posteaquam tam assuaueranter pronun-
 cias de mente aliena? Toties inuocas inconstantiam,
 quum nondum potueris uel unum locum euincere, in
 quo mihi non constem, & si id fecisses, nihil aliud pro-
 basset, quàm hoc usu uenisse Erasmo, quod accidit Au-
 gustino et Hieronymo. Nam nusquam errare, nihil ne-
 scire, nullius dicti poenitere, tibi Stoico & gnostico pe-
 culiare est. Sed age dic qui tibi constas, qui quum mihi
 tribuas summam imperitiam ueri, tamen impingis pecca-
 tum irremissibile. At nemo per imperitiam labens tene-
 tur isto crimine, nam & Paulus blasphemus fuit aduer-
 sus Euangelium, sed quoniam ignorans fecit, miseri-
 cordiam consequutus est. Ab hoc igitur crimine me mea
 liberat imperitia, sed tibi metuendū est qui nihil nescis,
 ne in hoc crimen inuarras, dum fortiter rescindis eccle-
 siæ placita, nihilq; non asseris. Rursus qui conuenit, ut
 quum nihil sciam, tamen tecum sentiens, in gratiam prin-
 cipum diuersa defendam? Vis me uideri pessimum, qui
 sciens

TRI. PER ERAS. ROT.

sciens uerum impugnem metu principum, at eundem uis uideri ueri ignorantissimum. Sic tu uir constantissime ignem aquæ misces, & impotenti omnia calumniandi libidine, dum nunc huic, nunc illi cupiditati obsequeris, pugnantia loqueris. Quoties excusas animum meum, quoties eundem accusas? Nunc laudatur animus bonus & pacis amans: mox contra conscientiam scribo in gratiam tyrannorum, & Lucianum Epicurumq; gero in pectore. Quam uero quadrant ista cū spiritu Christi, quem tibi reclamante mundo uindicas?

His feliciter absolutis, accedis ad alterū exēpli gratia 16 propositū, an deus aliquid præsciat contingenter, aliaq; quæ huic adherēt quæstiōi. Et hæc Lutherus uult disceptari à quibuslibet Christianis, & apud promissam multitudinem tractari. Et rursus hic inualcas uocæ atroæ, irreligiosum, curiosum, et uanū. At mea uerba sic habēt: libēs persuaferim mediocribus ingenijs, in huius generis quæstionibus non adeo pertinaciter cōtendere. Doctis felicibus et exercitatis ingenijs nō dissuadeo sobriā ac religiosam inquisitionē, nec ultra tamen quam sat est. Hæc tibi uidentur usq; adeo non ferenda? At quoties Hilarius disputaturus de mysterijs sacræ triadis, deprecatur crimen irreligiositatis, quod res supra uires humanæ mentis audeat humanis uerbis attrectare? Nec dissimilia præfatur Augustinus, in libros eiusdē tituli. Iā mihi cōfer, quas argutias ex philosophis in hæc quæstionē cōuehant, quibus placet Scoti subtilitas, et asseuera de iisdem

HYPERASPISTES DIA=

rebus sic esse disputandum apud promiscuam multitudi-
 nem, quemadmodum illi disputant. Atq; hic rursus ex
 tua rhetorica, cuius inscitiam prætexis, quo magis despi-
 cabilem reddas meam Diatribam, hyperbolen & epi-
 tasin uenaris ex collatione Sophistarū, de quibus quum
 pessime sentias, id quod tui libri declarant, tamen eos
 propemodum incipis prædicare in odium mei, adeo ut
 quæ tua uasfricies est, credam futurum, ut quemadmo-
 dum non iniusto quidem illo, sed immodicæ seuo libello
 in rusticos utamq; placasti principum indignationem, ita
 debacchando in me recolligas reconciliesq; tibi theolo-
 gorum animos, quos interim tamen non alio nomine di-
 gnaris, quàm Sophistarum. Imò iam agnoscere mihi ui-
 deor tela quædam, quæ ex Lei, Latomi, Stunicæq; libris
 deprompta in me torseris. Sophistæ inquis, sane melius
 hic dialectantur, quando rhetoricari nesciunt, qui libe-
 rum arbitrium aggressi definiūt omnes quæstiones eius:
 An sit, quid sit, qd faciat, quomodo habeat & c. Aequū
 Luthere postulas, ut in libello quem aduersus animi sen-
 tentiam suscepi, & in quo uix totos octo dies collocaui,
 qui quidem sumptus mihi uisus est immodicus, quenq;
 in hoc, ut dixi, potissimum scripseram, ut ostenderem
 me non idem sentire quod tu: quicquid est quæstionum
 apud Sophistas, de prædestinatione, de uoluntate, de
 præscientia dei, de bono opere, de meritis humanis in
 unam disputationem conuerterem. Id si conatus fuisssem,
 quomodo conspuisses Sophisticantem Erasmus? Sed
quid

TRI. PER ERAS. ROT.

quid egissem illis Sophistarum argutijs, etiam si maxima existerem, quas tu pili non facis? Et tamen quod me scribis nihil aliud agere in Diatriba, quam an sit liberum arbitrium, similis uerecundie est, qua ut partim ostendi, sed post euidentius ostensurus sum, multa alia non ex re, sed ex causse tue commodo in me iacularis. Relege meam Diatribam, & perfricta fronte aude negare, quod illic definiam liberum arbitrium, quod distinctis gratiarum generibus, digestis uarijs opinionibus, ostendam cum quibus opinionibus mihi potissimum congregari fuerit propositum: deinde quousque uelim hanc tractare materiam, postremo quod illic declarum, in qua animi parte potissimum sit liberum arbitrium, & quid possit ante gratiam, & quid agat cum agente in nobis gratia, & quomodo se habeat erga deum, & laudem boni operis, aliaque per multa. I nunc & iacta me nihil aliud attulisse ad disputationem, nisi tantum hoc an sit liberum arbitrium. Imò notari merebar potius, qui transiliens septa propositae disputationis excurro usque ad Adam nondum lapsum, & ipsum deum attingens, nonnihil de necessaria illius & uoluntate & actione. Quanquam hoc loco, aut ego fallor, aut tu tibi parum constas. Sic igitur dicis, urgebo igitur hoc libello te, & Sophistas omnes, donec liberi arbitrij uires & opera mihi definiatis. At paulo ante dicebas, omnes de libero arbitrio quaestiones à Sophistis fuisse definitas. Quid exigis ab illis, quod fateris ab illis abunde factus

HYPERASPISTES DIA

Quur me negas fecisse, quod ipsa Diatriba clamitat me fecisse copiosius quam tu prescribes? Et hic incandesce spiritus tuus, teq; polliceris adacturum me ad poenitentiam editæ Diatribes. Istuc Luthere præstandū erat, non toties iactandum, ne fiat quod aiunt Græci, πρὸ τῆς νίκης ἐγκόμιον. Nam hac tota priore libelli tui parte quaeso, quid aliud quam triūphas, insultas uicto, ostentat trophæa, canis pæana, quum nondum ad aciem nostram perueneris. Moxq; post hanc egregiam pollicitationem, uelut aggressurus rem, doces nos dei præscientiam deiq; uoluntatem non minus incommutabilem esse, quam sit ipse deus, nec illo imprudente aut nolente quicquam omnino rerum accidere, neq; enim præscientiam illius falli posse, nec uoluntatem impediri, quemadmodum fit in nobis, nec opere perfecto desinere illius uoluntatem, quemadmodum homini posteaquam extracta est domus, uoluntas struendi desijt, quum opus maneat. Sunt ista retrusa mysteria, quæ nos doces? Quis ista qui uel sex paginas legerit in theologia nescit, aut quis tam insanus qui neget? Sed interrim non distinguis uoluntatem signi & uoluntatem efficacem, quarum hæc prorsus immutabilis est, altera quodammodo mutabilis, quum sæpe non fiat quod ille iubet fieri, & fiat, quod ille uetuit. Nec distinguis uelle dei, collatum ad res externas, ad uoluntatem dei naturalem, siue collatum ad actiones internas. Item dei uoluntatem absolutam & conditionalem. Deniq; nō distin-

guis uo-

TRI. PER ERAS. ROT.

quis uoluntatem à uelle. Deus qui uoluit condere mundum, an nondum desijt uelle condere mundum? Voluit filium suum assumere corpus hominis, an nondum desijt uelle? Quam uero scite nobis desinis quid sit contingens, quod, inquis, nobis contingenter & uelut casu imprudentibusq; nobis fit. Hic primum disco rem abstrusam, contingens esse quod cōtingenter fit, quasi dicas artificiosum opus, quod arte fit. Deinde quid est ueluti casus? Est aliquid quod non sit casus, sed ueluti casus: deinde addis, imprudentibus nobis. Atqui hæc uox longe aliud declarat Aristoteli, qui distinguit cōtingens, fortunam & casum. Contingens enim opponit necessario, fortunam tribuit rebus animatis, casum inanimatis. Contingenter igitur facimus, non tantum quod casu, & imprudentes facimus, uerum illud quoq; quod scientes ac uolentes facimus, sed quod in nostro arbitrio erat non scire. Quemadmodū hæc scribo, nec imprudens, nec necessario, sed uolūtatis arbitrio, quæ potuerit nō scribere, si sic uisum fuisset. Quid igitur hic nos docet, nisi quod affectas sophisticam argutiā, sed parum feliciter.

Sophistæ in hoc quoq; torquentur, an deus quū præsciat res natura contingentes, hoc est quæ pendent ab hominis arbitrio, ueluti quum sedet, cui in promptu est stare si uelit, quærunť an deus aliquo modo præsciat contingenter, non quod illius præscientia falli possit, sed quod obiectū præsciētiae sit cōtingens. Demiror autē quare locum è media Diatriba decerptū hic putaris non suo loco

HYPERSPISTES DIA=

tractandum, de necessitate consequentis & consequentia, quod tu professus te uelle crassius explicare, sic inuoluis perplexo sermone, ut uideare nō solū non intellexisse, quod ego scripsi, uerum nec tuā ipsius orationem intelligere. Sed quoniā urget temporis breuitas, nec hoc paucis uerbis posset absolui, præstat suo loco diligentius tractandum referuari.

20 Ad reliqua properandum, ut undequaq; probes te doctissimum, quemadmodum ante ex Horatio & Quintiliano docuisti me, tractandum esse an sit, quid sit, quale sit &c. Ita nunc ex poëtis doces me, res omnes mera necessitate geri, quam illi fatum uocant. Ad tantam habet uim, ut ipsos etiam immortales deos atq; adeo summum Iouem inuoluat ineuitabili necessitate. Atq; nunc demum poëtæ sapiētes uiri sint ipsis etiam philosophis perspicaciores. Tantū laudis merentur qui tecū sentiunt, hic Vergilius ærtissimus author ueri subinde ingeritur, qui docuerit conatus hominum, fato Parcisq; uolentibus, frequenter aliō cadere quam expectarant. Atqui nos hic de euentis non disputamus, sed an nostra uoluntas aliquid agat i his quæ sunt salutis æternæ. Credo tibi hoc Caput de industria admixtum fuisse, quo stomachum lectoris iam dudum ad reliqua tam insipida nauseantem, aliqua uoluptate recreares. Verum quid hæc ad rumbum? Institueras probare pium & sanctum esse, de huiusmodi questionibus quæ non habent exitum, & apud quoslibet, & à quibuslibet, in utranq; partē disputare,
 & iam

TRI. PER ERAS. ROT.

Et iam omisso quod ceperas, asseris omnia mera necessitate geri. Id si constat, si uerissimum est, quorsum attinet torqueri disputationibus? Sin uerum & indubitatum est, quod decreuit ecclesia, non tutum est imperitiam multitudinem audire rationes, assueuationes, ac deierationes diuersae partis. Atqui hoc erat, quod ego suadebam, ut simplices sententia catholica contenti, credant, teneantque quod acceperunt, hoc est quod tu impugnandum suscepisti. Hoc argumentum quod inter eruditos sobrie tractari poterat, tu cogis propalam in promiscuo mortaliu Theatro, uelut anceps, uocare in disquisitionem. Solent concionatores in Italia fere singulis annis renouare quaestionem de resurrectione mortuorum, de qua sobriam in scholis disputationem nemo damnat, sed ea res tantum attulit fructum ad pietatem, ut Rhomanus Pontifex uetuerit illa uentilari apud plebem. Sed delibabo reliqua.

Doces nos admodum religiose, dei uoluntatem esse omnipotentem, dei praescientiam esse certissimam, qua de re qui dubitet, eum prorsus ignorare deum, nec certo posse fidere promissis illius, qui falli possit ac mentiri. Fateor ista pie dici, neque raro mihi dicta sunt in meis lucubrationibus. Sed quid haec ad me, qui moneo ne talia disputentur, praesertim apud simpliciores? Quod si tu certum & indubitatum esse credis, deum necessario scire omnia, nihil autem contingenter, siquidem ausultemus tuis rationibus. oportebit omnino disputare, ne putemus deum

HYPERASPISTES DIA.

esse inscium aut mendacem. Quemadmodum enim de libero arbitrio disputandum putas, quod impius sit qui nesciat nostram uoluntatem tantum pati, gratiam solam agere, eadem ratio suadebit, ut hoc quoque uocetur in disputationem. Et tamen theologi qui disputant, an deus aliquid præsciat contingenter, cōstanter assueuerant quæ tu assueueras, dei præscientiam falli non posse, deum non esse mendacem, dei promissis certissime fidendum, nec putant ob rem quæ contingenter fit, periclitari certitudinē præscientiæ diuinæ, quod eleganter explicauit Laurentius Valla. Sed illi paulo rectius definiunt contingens, quàm tu.

22 Hic perinde quasi dixeris aliquid proximo capite torques fulmen tuæ maledicentiæ in me, qui doctam ignorantiam dei, contemnendā fidem, ut promissa dei deseramus, aliâque multa, quæ uix Epicurus præscriberet, nec his contentus, damno, conculco Christianos & Christianismum uniuersum. Quid nisi qui suadeam mediocribus ingenijs ne de talibus argumentis contentiose disputent, sed teneant id quod tradidit ecclesia. Et hinc concludis homo dilecticus, meum libellum adeo esse impium, blasphemum, ac sacrilegum, ut nusquam habeat similem. An te horum pudeat nescio, acrite puderet, si quid haberes frontis,

23 Sed proximo capite mitigas atrocissima dicta: Talia, inquit, portentosa coguntur effutire, qui malam causam susceperunt agendā, quique inuicta conscientia, alienæ sanæ scrupulæ

TRI. PER ERAS. ROT.

seruiunt. Quam tu malam causam appellas, ego cum ecclesia, puto optimam, eam, licet animo detrectante susceperim, syncretissima tamen conscientia egi, siue feliciter id feci, siue infeliciter, nec ullorum principum uel fauor uel terror tantum apud me potuit aut poterit unquam, ne tua quidem seuitia, ut in his quæ sunt pietatis sciens oppugnem quod uerum est, aut defendam, quod sciam esse falsum. Proinde quo tu sepius inualcas me præter conscientiam, fauoribus aut terroribus scriuire, toties declaras te, aut misere falli, aut maliciosissime fingere. Iam quod admones quantum sit pericali docere pietatem, mihiq; precaris dei misericordiam, adeo non offendor, ut ne uidear ingratus, officium referam, te totidem uerbis admonens, tibiq; dei misericordiam precans. Ceterum quod fateris à me moueri quæstiones aliquot uere sophisticas ac superuacaneas, et tamen illos esse tolerabiliores, qui conspurcarunt aurum, me qui simul aurum abijcio cum stercore. Vide quantum abs te dissentiam. Arbitror enim tolerabilius peccare, qui disputant de friuolis quæstionibus, quàm qui disputationibus suis ea reuocant in contentionem, de quibus iam olim ex ecclesie decreto dirempta est alteratio, damnato eo quod falsum erat et approbato quod erat uerum.

Eximis te ipsum e numero causaq; sophistarum, sed frustra, quum omnes qui tecum decertant, clamitent sibi rem esse cum sophista uaserrimo, neq; tu sophisticam theologiam sustulisti, sed mutasti. Contra me, inquis, tibi
dicendū

HYPERASPISTES DIA-

dicendum erat, nisi maluisses chartas & tempus perde-
 re, quasi cum uno te illic congregiar: congregior cum ijs
 qui tecum, sed non eodem modo, tollunt liberum arbitri-
 um. Et si in te proprie scripsissem, non erat fas quicquã
 admiscere, quod ad te non pertineret? Sunt illic quædam
 quæ pertinent ad Carolstadiũ, quædã quæ ad Melanch-
 thonem, quædam quæ ad Scotum. Et quodam in loco mo-
 neo lectorem, ne putet in te dicta, quem non noui, sed in
 alios potius mihi notos. In hoc libro quem proprie ac no-
 minatim in me scribis, quã multa sunt, quæ nihil ad me
 pertinent, id quod iam ex parte demonstratum est, ac
 posthac plenius demonstrabitur. Vnde hoc habes, quod
 in te proprie scripserim Diatribam? Non hoc promittit
 titulus, & aliud clamat ipsum opus, sed hoc tibi persua-
 seras, aut fingebas potius, quo iustius uidereris in me de-
 bacchari. Hinc est quod in disputatione semel atq; iterũ
 mecum expostulas, quod falso nomine te traducam, qua-
 si locũ hunc: *Extende manum tuam, sic fueris interpre-*
tatus, id est, gratia extendet, &c. Atqui hæc Carolstadi-
 us respondit *Ectio, cuius uerba sunt in prima responso-*
ne. Gratia enim agit manum, & extendit. Rursus in ter-
 tia respõsione: *Satis enim dixi, quod gratia extendit ma-*
num consilij nostri ad bonum.

Rursus in eadem: *Charitas omnia credit, omnia spe-*
rat &c. sic interpretatur: *gratia facit nos patientes, cre-*
dulos, & operatores. Inunc & querere te falso tradu-
 ci. Idem mihi satis proaciter impingit *Franciscus Lam-*
 bertus

TRI. PER ERAS. ROT.

bertus, & impostorem appellat, in commentarijs quos scripsit in Osee, quasi talia mendacia confingamus in fratres.

Scripserã quaedã esse uera, quæ tamen aut non essent 24
 inculcanda popularibus auribus, aut non quibuslibet uerbis essent effrendenda. Veluti quum quidã sophistæ sic nungantur, deus est ubiq; hoc concessio, inferunt, ergo est ibi & nominant locum, quem ego præ uerecundia non ausus sum nominare, & pono antrum sarabei, tu suspicaris de cloaca, quanquã hoc nihil ad rem. Hic mecum sentis & fateris esse rectum quod moneo, de rebus diuinis, religiose sobrieq; loquendum, ne satis esse uera dicere, nisi dicas & circumspicte castisq; uerbis. Et tamen hic quoq; doceo Epicurum, lapsus in sacræ scripturæ deiq; contemptum & iniuriam, blasphemiam, ac sacrilegiũ. Nã huiusmodi blanditijs scætet undiq; tua charitas. Sed ad tuum dilemma. Si de his, inquis, quæ continentur in sacris literis loqueris, ea omnia, quoniam aperta sunt & salutaria, nusquam non debent inuulgari, sin de alijs, nihil ad nos. Non hic repetam, qd iudæi quosdam libros sacros, in quibus est Genesis, non permittebant legi, nisi si quis trigesimum annum exæssisset, sed agatur hoc aliàs. Nunc ad illud, nihil ad nos, audi. Si medicus dissiuadens ægroto, ne uestatur calidis in febrî, distinguat genera febrîum, indicans quid in unaquaq; fugendum, aut sequendum sit, num ægrotus dicet, quid ista ad me? Dic de mea febrî. Nõne respondebit medicus: hæc ad te pertinent

HYP ERASP ISTE S DIA:

tinent, ne putes tibi tutum esse uesci quibuslibet, quouis
 tempore, quemadmodū tu Lutherē docēs, quicquid quæ-
 stionū ē sacris literis nascitur, apud quosuis esse tractan-
 dū. Hoc ne fiat, distinguo genera quæstionum. Primū de
 ijs quæ deus uoluit nobis esse ignota, ueluti de die supre-
 mo, non est p̄u disputare. Deinde sunt quæ uoluit nobis
 esse notissima, ea iubeo etiam cōdisci. Nonnulla sunt, quæ
 fās est aliquousq; scrutari, sed non ultra quā sat est,
 quod superat intellectum humanum, seruetur illi tem-
 pori quū uidebimus deum reuelata facie sicuti est, nunc
 per speculum & in ænigmate. In hac classe pono quæsti-
 ones de libero arbitrio, et quæ huic adherent, item de di-
 stinctione personarum, de discretionē natiuitatis & pro-
 fessionis. Postremo loco recensēo quædam esse, quæ tū-
 met si uera sint, tamen non sine periculo pietatis & con-
 cordiæ dicantur apud quosuis, sed prudenter dispensan-
 da sunt. Et in his pono multa, quæ tu nunc lingua Ger-
 manica prodis idiotis, ueluti de libertate Euangelica quæ
 suo loco, sobrieq; prædicata, fructu non carent: sic prædi-
 cata, quid fructus attulerint, uides. Eadem in classe pone-
 rem tuū dogma de necessitate rerum omnium, etiam si ue-
 rissimum esset, nunc quum sit falsum & impium, lon-
 ge grauiore periculo uulgo iactatur. In nunc & dic hæc
 nihil ad te pertinere. Sed hac de re aliās. Nunc hoc obi-
 ter indicasse sufficit. Non igitur hominum culpam in rem
 confero, nec ex concionatorum uicijs scripturam damno
 sed eos reprehēdo, qui scripturam secus tractant, quā
 oportet

TRI. PER ERAS. ROT.

oportet, inter quos te quoq; numero. Verum hic rursus
 opponis bicornè dilemma: Si rectè disputatur de libero
 arbitrio, cur damnas, sin minus, cur profers tuam Diatri-
 bam? Respondco quod antea respondi, ut hisce de rebus
 disputaremus, tu nos coegisti, qui questionem hæc à scho-
 lis in computationes protraxisti, & aliter disputo quàm
 tu, nec disputo dubitans, sed aduersus tuum dogma par-
 tem eam defendo, de qua dubitare pium non est, teneri tu-
 erique sanctum ac religiosum. Iam quum fatearis re-
 ferre, quibus uerbis scripturæ ueritas tractetur apud po-
 pulum, ut interim largiar, uerum esse quod doces, tu ip-
 se iudicæ, quid fructus afferant ad pietatem, qui sic cla-
 mant apud rudem plebeulam: Nullum est liberum
 arbitrium, uoluntas nostra nihil agit, sed deus opera-
 tur in nobis & bona & mala. Noui quosdam qui ex
 Thoma cæterisque, atque adeo ex Iuuenale depinge-
 bant apud promiscuam multitudinem omnia libidinum
 genera. Hi non reprehenduntur, quod falsa doceant,
 sed uera sine fructu, quoniam intempestiue. Hoc certe
 ad tuos pertinet, neque enim de te proprie scripsi. Ad
 eosdem pertinet, quod adijcio de tribus dijs hoc ἄξιωμα
 * quum Petrus Aliacensis, assentientibus Theologis, pu-
 tet in aliquo sensu uerum esse, tamen apud populum
 magno cum offendiculo dicetur, inter eruditos nihil ha-
 bet offensæ, quibus cognitum est dei uocabulum, non
 semper sonare diuinam essentiam, sed accipi nonnun-
 quam pro persona, ut quum dicimus: Deus gignit
 decum

HYPERASPISTES DIA-

deum, & Iesum esse filium dei. Nihil enim aliud intelligunt docti, quàm esse tres personas, in quarum unamquamq; competat dei uocabulū. Neq; prorsus negat Aliacensis posse dici tres omnipotentes, ac tres æternos, & si negaret, consequitur tamen ex his quæ concessit, posse dici tres deos, licet non simpliciter. Quemadmodum enim iuxta dialecticam non est absurdum dicere, tres sapientes, una sapientia: tres bonos eadem bonitate: tres omnipotentes eadem omnipotentia: tres esse sed eadem essentia: tres uolentes eadem uoluntate, ita non arbitror impium dicere, tres deos eadem deitate. Non enim minus ad substantiam dei pertinet deum esse, quàm sapientem esse. Verum ut hæc non asserit Aliacensis, ita nec ego assero. In hoc tantum adduxi, ut docerem fieri posse, ut quædam sint uera, iuxta sensum aliquem, quæ tamen apud imperitos efferri non expediat. Iam qui tenent litteras Hebraicas docent nos in Genesi: Deus fecit cœlū & terram, apud Hebræos esse uocem pluralis numeri, putantes hoc modo declarari, in tribus personis eandē naturam & operationem. Hæc extra causam iniicere uolui, quod tu pronuncias simpliciter esse falsum ἀξιωμα & prorsus alienum à sacris literis.

29

Nunc ad articulum de confessione & satisfactione, quam ego duntaxat exempli gratia produxi, nec asseres nec refellens, quæ de hac disputantur, uidelicet quum aliud agam. Et ne usquam non sis maledicus in Erasimum qui tuum dogma ciuilius tractauit, te nullo modo lesit,
im pingis

TRI. PER ERAS. ROT.

impingis, quod metuens tyrannidem Pontificis non a-
 sim damnare confessionem. Non adeo metuo Pontificem,
 ut si mihi constaret esse damnandam confessionem nō au-
 sim inter eruditos proferre meam sententiam, & anxijs
 amicis hoc in aurem instillare, deniq; dare operam, ut
 citra grauem tumultum, autoritate principum tolla-
 tur. Nunc ipse seruo, nec aliud doceo quā facio, nō tan-
 tum ob id, quia praecepit Rhomanus pontifex, sed mul-
 to magis quod recepit populus Christianus. Vt enim non
 omnes constitutiones approbo, ita procul ab illo-
 rum sententia, qui putant omnes humanas constitutio-
 nes aut consuetudines esse reiiciendas, successuris alijs,
 fortasse durioribus his, de quibus vulgus nunc quaeritur.
 Quāquā uideo et inter ipsos qui confessionem asserūt,
 cordatiores, nō audere pronūciare an sit instituta à Chri-
 sto, an sumpta ex diuinis literis, an ex generali ecclesie
 cōstitutione profecta. An hoc est per summas aristas in-
 gredi, nō pronūciare de his, de quibus nondū clara uoce
 pronūciauit ecclesia? Nec hic accuso uel te, uel tuos, sed
 meum ipsius animū qualis sit profiteor. Quare uide Lu-
 there, nisi te prorsus exoculauit odium Erasmi, q̄ sine
 causa tibi dicta sint illa tā uirulēta. Itaq; inquis, seposi-
 tis interim deo et cōscientia, quid enim ad Erasmi, quid
 ille in his rebus uelit, & quid huic expediat, in laruam
 externā ruis, & vulgus accusas &c. Huiusmodi cōiucia
 si sunderes aliquādo in re atroci, iā euieta, posset appel-
 lari uehe-

F

HYPERSPISTES DIA

lari uehementia, nunc quū tu nusquam non crepes eius= modi, nec ullum facias finem, quum nihil sit dignū ullo conuicio, nec probaris quod assumis, nemo Luthere nō perspicit istā tam impotentē maledicentiā tuā, animi tui morbum esse, quem ego malo contemnere quā imitari.

70 Post hæc aggredieris meā sententiā, sane per quā festi uiter ridens, & irridens meā similitudinē, quo schemate uideri uolo abūdare copiosus quidē orator, sed nihil intelligēs eorū quæ loquor. His cōuicijs sic assueui, ut pro pmodum etiā delecter, nisi quod uerear ne animus iste tuus tā ferox, mundum maximis inuoluat malis. Nam Erasmi leuissima sit iactura, modo regnet Euangelium. Sentētia hæc erat: ut sunt morbi quidā qui minore malo tolerantur q̄ tolluntur, ita quædā irrepserūt in populum Christianū, quæ satius est ferre, quā dū conaris submo= uere, malū exasperes. Hic exēplis tecū nō agā, quoniam nec tutū est, nec admodum ad exussam pertinet. Tantū il lud ex te scire cupio. Finge in principibus multum fuisse tyrannidis erga rusticos, quod mihi non constat, utrum conducibilius erat rusticis, ferre dominos iniquiores, an hos experiri tumultus? in quibus tot milia perierunt, & adeo calamitas depulsa nō est, ut iugū conduplicatū sit, asperiusq; redditū. Hæc uerba mea nō tā accusant tuos, quā me excusant, cui frequenter impingitur, quod non acriter stringam calamum in uitia Pontificum & Epi= scoporum. Et tamen hæc ad te quoq; pertinent, quando quidem

TRI. PER ERAS. ROT.

quidem ad te rapis. Sit enim ista causa tanti momenti, quanti uis esse, tamen importuna tua maledicentia nulli omnino mortalium parcens, facit ut non solum nihil proficias, uerum etiam conduplices & exacerbes tyrannidem, quam extinctum tendis, & eos prouehas, quos cupis oppressos. Est aliqua ratio tollendi malum, quod inueteratum longe lateq; radices egit. Exaggera hic causam tuam quantum libet, quo melior est, hoc tu magis accusandus, qui tam malum agas medicum. Neq; cuiquam pugna est cum uerbo dei, quod toties insonas, sed cum tuis interpretationibus. Iam & illud uide, num istis rationibus apostoli doctrinam Euangelicam inuixerint in mundum, quibus tu restituis, sicut ais. Nunquid calumniantur immerētes, num scurrilibus dictis debacchantur in quemlibet? Num quem suspendunt naso, num strophis, calumnijs ac iniurijs agunt Euāgelij negociū? Num utuntur tanta linguę petulantia? Poteram hic alia multa commemorare, quę premo, tua prudentia fortasse diuinat quid sentiam. Si tu scis hos tumultus diuinitus ortos, ego nescio, nec futurus sum illorum uel author uel adiutor, non desino tamen orare Christum, ut undecunq; ortos, & quomodo unq; progressos, omnipotēs artifex uertat in gloriam suam, & in ecclesię salutem.

Vehementer offendit te hæc mea sententia, licet uerū dicere, sed non expedit apud quoslibet, nec quouis tempore nec quouis modo. Et inepte cito Paulū. Omnia mi-

HYPERASPISTES DIA

hi licent, sed nō omnia expediunt, quod Paulus illic non
 agat de prædicanda ueritate, quam uult apud quosuis,
 quouis tempore, quouis loco, quouis modo prædi-
 cari: sed de uitando scandalo infirmorum. Esto, ut di-
 cis, sed hæc sententia latius patet suapte natura. Si-
 quidem charitas quæ Paulo suadebat ut abstineret ab
 alioqui licitis, eadem suadebat, ut doctrinam Euan-
 gelicam ad utilitatem hominum dispensaret. Iam illud
 mihi uide quanto minus ad rem faciant, quæ tu re-
 fers: prædica uerbum, in sta opportune, importune. Et,
 modo uerbū dei annunciatur: Rursus uerbū dei nō est al-
 ligatum, et: Itē prædicate Euangeliū omni creaturæ. Nā
 in his uerbis opportune importune tropus est, qui nō in-
 diat uerbū esse prædicandū ubi nō oportet, sed instantiā
 Euangelij prædicandi commendat: quanquā adijcere de-
 bueras quod illic additur, argue, obsecra cum omni le-
 nitate & doctrina: lenitatem enim in te requirunt etiam
 tui. Cæterum scribens Philippen. non laudat eos qui in-
 sincere prædicabant Euangeliū, sed gaudebat illorū in-
 sinceram operā, tamen cedere in Euāgelij profectū. Ad
 hæc Paulus alligatus, tamen gaudet uerbū dei nō esse al-
 ligatum, sed indies latius spargi. Obsecro te, an Paulus
 docuit eadē apud omnes quæ tu docēs? An quū admoneo
 doctrinam esse temperandā ad utilitatem auditorū, alligo
 uerbum dei? Nam hoc impingis, & interim assumis,
 quicquid docēs esse uerbū dei: ut nihil iam supersit, nisi
ut fias

TRI. PER ERAS. ROT.

ut fias Christus, denuo prædians Euangelium. Atqui quemadmodum nobis non constat quo spiritu ducaris, ita nobis nondum persuasum est, quicquid doces esse uerbum dei. Quid alij sapiant nescio, ego ærte profiteor me esse de eorum numero, qui mallent mori decies, quam semel impedire cursum uerbi diuini. Neq; nos de eo loquebamur, sed de quæstionibus quæ nunc orbem conatium. Et tamen apostoli primum iussi sunt prædicare regnum dei, ælantes Iesum esse Christum. Et Petrus initio prædicationis Iesum uirum appellat, tacens de diuina natura. Nec aliud Paulus facit apud Atheniensem. Idem habet lac quo fouet imbecilles, habet solidum cibum quo uegetat fortes, & habet sapientiam, quam non apud quoslibet, nec in propatulo, sed apud perfectos in occulto profert, quæ locum tu non recte citas, sapientiam in mysterio absconditam, quæ sit apud Græcos, loquitur in occulto sapientiam, quæ est recodita. Quin & ipsi apostoli iussu domini excutiunt puluerem pedum in eos qui reijciunt sermonem Euangelicum, & in Actis imponunt gentibus, ut abstineant ab Idolothytis, suffocato, sanguine et scortatione, nec statim docet legem prorsus abrogandam. Postremo sunt rudimenta philosophiæ Christianæ, quæ traduntur catechumenis, donec perficiantur ad magis recodita. Heb. 6. Quapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectiora seramur &c. Ecclesia uero ne hæc quidem solet temere committere postulatis initiari, nisi fidei iussores

HYPERASPISTES DIA

spopondissent abesse dolum malum, & mysteria uocantur, id est, sacramenta. Num ideo uocantur mysteria, id est, arcana, quod apud quoslibet essent euulganda? An tu putas Christianos olim arcanum eucharistiæ, uulgo prodidisse Iudæis ac gentibus irrisuris? Quin ipse dominus aliter respondet Phariseis maliciose tentantibus, aliter Sadducæis per imperitiam, stultam proponentibus questionem, cuius etiam illa uox est: Nolite sanctum dare canibus, et ne proijciatis margaritas uestras ante porcos. Idem præcipit apostolis, ut ingressi uicum aut oppidum explorēt si qui digni sint, mox ijs annūcient Euangelium, sin minus exausso puluere aliò se conferāt. Rursum dominus qui dixit per Ecclesiasten: Est tempus loquendi, & est tempus tacendi. Ad Herodis percontationes prorsus obticuit, Pilato pauca respondet, in monte copiose docet discipulos arcana Euangelicæ philosophiæ. Nec eodem modo Paulus agit cum Atheniensibus, quo cum Hebræis, illis orditur Euangelium à quibusdam apud ipsos notis ac receptis, Hebræos incredulos legis Mosaicæ præsidij oppugnat. Apud Festum & Agrippam quāta ciuilitate temperat sermonem suū, hoc est, quāta tui dissimilis est. Idem aliquando mutat uocem suam, inseruiens auditorū utilitati. Carolstadij sententiā de synaxi recte impugnas, sed fingamus eam esse ueram, nonne diceres non in tempore proditam, primum hoc rerum statu, quum plus satis exulcerata sunt omnia,

TRI. PER ERAS. ROT.

omnia, deinde quia non tradidit doctis uentilandam, sed germanica lingua uulgo profuit, magno Christianæ concordie detrimento. Ipse in spectris tuis doces, quid sit inuicandum morientibus, reprehendens eos qui grauant illos intempestiuis sermonibus, & nunc dicis nihil referre, quid apud quos, quo tempore, quo modo dicatur. At reclamat tibi Sapiens Hebræus, musitanti in luctu, narrationem esse intempestiuam. Paulus, inquit, coram toto mundo dixit: Deus quos uult indurat &c. At Paulus nusquam scribit, quod tu mundo ingeris, liberum arbitrium nihil esse nisi nomen inane, neq; nostros conatus quicquam ad rem facere, sed mera necessitate fieri omnia. Deum in nobis operari & bona & mala. Hæc sunt quæ nolebam euulgari. Hæc satis arguunt ne ipsum quidē Euangeliū apud quosuis, quouis tempore, quouis loco, quomodo libet esse prædicandum, sed ex audientium utilitate dispensandum. Quanto minus id fieri cōuenit in quæstionibus quæ trahuntur è sacris libris, quædā etiā ex humana philosophia, uelut quum disputamus de eucharistia, quomodo corpus possit esse sine dimensioibus, et quomodo idem corpus sit in diuersis locis? Quod si cōtendis nihil omnino referre, quomodo prædicatur Euangeliū: quum ipse simili seuita debaeccharis in Cæsarem, quæ in pontificem & episcopos, Cæsar enim magis obstat Euangelio tuo, quàm pōtifex. Hic nimirum cogeris adferre Paulinum illud: Omnia

HYPERASPISTES DIA

mihi licent, sed non omnia expediunt, & abs te dicitur
 apte, quod à me inepte fuerat citatum. Hæc quum sint
 per se dilucida, nimirum euidentis est, quantum tu uer-
 borum incassum fuderis, & quàm nihil ad rem cita-
 ris sacræ scripturæ testimonia: & quàm parum tem-
 pestiue fumos illos tuos protuleris. Paulus dicit: Ver-
 bum dei non est alligatum, & Erasmus alligabit? Et do-
 minus dicit: Ite in uniuersum mundum, Erasmus dicit:
 Ite aliquò, aliquò non. Rursum: prædicate Euangelium
 omni creaturæ, Erasmus dicit: apud aliquos, apud ali-
 quos non. Deniq; quasi hæc tam insulsa non fuerint sa-
 tis, addis nouã factiam, Græcas aliquot uoces ocinens,
 profopolepsias, topolepsias, tropolepsias, chreolepsi-
 as, his quãdo tua sunt, miror te nõ etiã addidisse œnole-
 psias. Hæc enim tã stulta, aut alius addidit tuo libro, aut
 non eras sobrius quũ scriberes. Mirũ uero quàm in loco
 nobis hic adducis, deus personas non respicit, hoc est,
 deus ex omni gente, ex omniũ mortaliũ genere per fidẽ
 admittit ad Euangelij gratiã, ergo nihil refert quid apud
 quos, aut quomodo disputes. Nec his cõtētus adijcis epi-
 phonema: uides, inquires, iterum quàm temere irruis in
 uerbũ dei, quasi tuas cogitationes & cõsilia longissime illi
 præferas. Si hæc à febricitãte diceretur, qd dici poterat
 insanius? Ego toto pectore ueneror uerbũ dei, sed non ar-
 bitror quicquid asseueras esse uerbũ dei. Et si dei uerbũ
 non tractes meliore fide q̃ tractas nostra, perspicuum est
quantum

TRI. PER ERAS. ROT.

quantum oporteat tribuere tuo Euangelio. Ego si minus erudite, saltem timide, cumq; reuerentia tracto sacras literas, inherens orthodoxorum uestigijs, ac metuens ab ecclesie decretis recedere. Tu uolentus irrumpis, ac submotis omnibus, contendis hoc sentire scripturam, quod uis, quodq; tuis dogmatibus commodum est. Breuiter sic rem geris, quasi tuam uelis esse uictoriam, non Euangelij, et quasi sacre scripturae dominus esse possules, non dispensator.

Efflagitas à me ut prescribam oportunitatem docende ueritatis. Impudenter hoc flagitas ab Erasmo, qui nihil omnino scit, nec nouit personas, tempora, modos, certe nescit corda hominum, quæ solus omnia nouit Lutherus. Atq; in hoc triumpho camelum saltantem nobis exhibens lasciuus inuerso Virgilij carmine: Ante suum clauso componet tempore finem mundus. Vidisti quicquam istiusmodi insuetiarum in mea Diatriba? Mox facis me prescribentem formulam, ne Papa indignetur, ne Cæsar irascatur &c. Quanquã nec ista quæ uelut absurda singis, tam sunt, quam uideri uis. Quid enim peccat, si ueri prædicator sic orationem moderetur, ut quoad fieri potest, non exasperentur potentes, sed alliciantur potius quæ prouocantur, & si spes nulla est, saltem ne sine fructu irritentur. Et tamen quod exigis iam ex parte præstiti, non ex me, sed ex sacris literis. Qui canibus obijcit sanctum, qui margaritas porcis, peccat: & in contempto-

HYPERASPISTES DIA-

res exauite puluerem. Habes personas. Quum nulla spes est fructus, sed nihil aliud quàm tumultus excitatur, cœdendum est, donec sese offerat melior opportunitas. Habes tempus. Cæterum docendi modus ex his omnibus circumstantijs sumitur, nec omnes æro præscribi possunt, quandoquidem ex re nascuntur ac uariantur, sed hoc dispensatoris prudentie relinquitur, quid cuique conueniat. Paulus mauult consuere coria, quàm ali benefi-
i. Cor. 9. centia Corinthiorum, quod tamen suo iure poterat, nec circumducit sororem mulierulam, sed omnia sustinet ne quod offendiolum det Euangelio. Apostoli ductas uxores relinquunt Euangelij studio, nec ducunt, quum nulli fuerit interdictum, nunc qui iactant pro Euangelio milies esse moriendum, ea faciunt, quæ plurimos alienat ab Euangelio. Si bonus medicus est qui quibuslibet quælibet porrigit pharmaca, sit bonus Theologus qui nulla uel personarum uel temporis, habita ratione quomodo cunq; prouulgat uerbum dei. Omnis scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum. Nihil igitur tua refert, quid apud quos, quomodo proferas aliquid è sacris literis? Eadem docebis catechumenum, quæ iam futurum episcopum? Iisdem locis ages cum Ethnico philosopho quibus cum Iudæo? Eadem mysteria proferes apud irrisurum, et discendi cupidum? Nec deliges è sacris literis quæ dicas apud sacras uirgines, et lenones, scortatq;

TRI. PER ERAS. ROT.

taq; publica, nec referre putabis, utrum priuatim comi-
ter moneas principem aut episcopum, an apud popu-
lum seditiose uocifereris in illos, nec aliter obiurgabis
ingenium putidulum, & ad desperationem procliue,
quam erectum, ferox, & contumax? Atque hic mi-
hi ingeritur mea paraclesis, in qua uolo neminem seclu-
di à lectione sacrorum uoluminum. Idem multo diligen-
tius ago in appendix, quæ præcedit paraphrasim in E-
uangelium Matthæi: Verum præscribo, qualem esse ue-
lim qui legat libros sacros, & rationem indico qua legi
debeant. Si permitto omnibus ut legant sacros libros,
ideone de quibuslibet difficultatibus apud quosuis et quo-
uis modo disputandū est in utranq; partē? Et huic capitū
additū est uirulentum epiphonema: Quorū, inquis, furo-
ri tu Erasme, hoc consilio tuo perniciosè inseruis.

Taxans quorundam inciuilitatem, monueram, si quid
forte perperam esset constitutum in concilijs, ita corrigen- 38
dum, ut tamen parceretur, quantum fieri posset, au-
thoritati Pontificum & Conciliorum, quam non expe-
dit uulgo contemni. Si idem efficit ciuilitas, quod tumultus,
nonne quod tranquillius est, præferendum est? Si
tu maui seditiosam maledicentiam, ego plurimum abs-
te dissentio: Imò tuæ sententiæ reclamant & literæ &
uita apostolorum. Quorsum igitur attinebat hoc scoma,
nisi quod nunquā maledicendo satiaris. Hoc scilicet
Papa uoluit à te dici, & audit libentius quā Euangelium,
ingratissimè

HYPERSPISTES DIA=

ingratissimus si te Cardinali pileo cum censibus non rursus honorarit. Non te pudet Luthere manifeste uanitate? Mihi ne datur ullus census à Pontifice? Imò quod Adrianus obtulit recusauit. Galerum Cardinalicium aut dedit aliquis, aut ambij, qui dignitates multo etiam inferiores manibus pedibusq; recusauit? Sed quid faceres? huiusmodi fabulæ iactantur inter fratres fideles, quibus diffidere nefas est. Quàm tibi nihil est pensi quid in quæ dicas. Sed haud scio an tu rursus posueris pro uicissim, ne uidearis infantiam omnino simulare. At interim non desinis impingere, quod contra conscientiam, ea defendam quæ nõ oportet, in gratiam pontificum, ac spe præmiorum, quo nihil est falsius, id quod te quoq; scire credo, quantumuis dissimules.

Iam quod toties inculcas fieri non posse, ut hominum constitutiones seruentur cum Euangelio, prorsus abs te dissentio, qui uideo quasdam hominum constitutiones esse necessarias, quasdam utiles, tamen si displicet immodica turba, in qua nonnullæ sunt quæ rectius tollerentur. Et hic si uellem ingererem, quàm tibi non constes, quum a liabi pronuncias æremonias infirmis esse necessarias. Nam certum est hominum constitutiones serè in æremonijs uersari. Sed interim hic aliud agimus, nec est animus ab argumento digredi, ne nimium operæ in his rixis ponamus. Tandem hoc caput claudis dilemmate. Si de uerbo dei sic sentis, impie sentis, si de alijs, nihil ad

TRI. PER ERAS. ROT.

hil ad nos uerbosa disputatio consilij tui. Iam ostendi re-
 ferre, sacras literas apud quos doctas, deinde demonstra-
 tum est, me nō tantum loqui de sacris literis, sed de que-
 stionibus hinc existentibus, quibus tandem & admisset
 sese humana philosophia. An hoc est dei uerbum, om-
 nia ex mera necessitate fieri, & nostros conatus nihil ad
 rem facere? Hoc paradoxon tuum interim fingo uerum
 in aliquo sensu. De quo si perconteris alios, dicant esse
 hæreticum. Nec ideo taceri uolui quia durum est, ut ais,
 sed quod homines ad malum pronos, & imbecilles in-
 uitet ad licentius peccandum. Tuum paradoxon elicis
 è sacris literis, sed opinionem suam ecclesia quoq; sum-
 psit è sacris literis, ut iam res pendeat, non à uerbis scri-
 pturæ, sed ab interpretatione. Cæterum in hoc peccas,
 quod nobis perpetuo tuā interpretationem obtrudis pro
 uerbo dei. Itaque nec impie sentio de sacris literis, in
 quarum interpretatione malo sequi sententiā tot ortho-
 doxorum & ecclesiæ, quàm tuam unius & paucorum
 tibi iuratorum, & tamen ad te pertinet mea disputatio,
 qui tale dogma inualcas auribus imperitorum, quale si ci-
 tra controuersiam uerum esset, non absq; periculo euul-
 garetur apud quoslibet.

En iterum syllogismus cornutus opponitur. Si hæc
 paradoxa dicis esse hominum inuenta, quid est uas? con-
 tra quem dicis? &c. Sin autem dei uerba esse credis illa
 paradoxa, ubi est frons tua? &c. Audi contra nobis ui-
 dentur

HYP ERASPISTES DIA=

dentur esse commenta hæreticorum, diuinas literas ad su-
 um sensum detorquentium. Et tamen hic fingo esse hu-
 manam opinionem è sacris literis, fortasse perperam in-
 tellectis, conceptam, quam patiar inter eruditos sobrie di-
 sputari, apud promissariam multitudinem iactari nolim.
 Aufer igitur ista, uerbum dei, uerbum dei. Non est no-
 bis bellum cum uerbo dei, sed cum tua asseueratione, ne-
 que enim pugnat secum dei uerbum, sed hominum inter-
 pretatio cum interpretatione colliditur. Si iudicium ec-
 clesiæ te mouet, quod asseueras commentum est hominũ
 quod impugnas, uerbum est dei. Si nihil te mouet, tamẽ
 euidentissimis rationibus euincas oportet quod asseris,
 priusquã iubeas nos in tuam ire sententiam, pugnantem
 cum tot ecclesiæ luminibus, atq; adeo cum publico ec-
 clesiæ iudicio. Nunc quum antequã congressus sis cũ
 mea Diatriba, sic exultes, insultes, gestias, qd aliud quã
 triumphũ agis ante uictorianũ? Ista rhetores seruant iã
 probate rei, si libeat ad singulas causæ partes agere tri-
 umphũ, aut perorationi, si sint unico triumpho contenti
 Sed indecentius est quod non tantum exilis, gestis, ac lu-
 dis, sed ostentas trophea nondum erepta, circumfers hos-
 tis prostrati simulacrum, quem nondum aggressus es.
 Quam enim ineptis tuo schemate εἰς γωνίωυρ, qui me nõ
 pateris similibus, hoc est, uulgatissimo schemate uti, Sci-
 licet creator tuus à te creatura discet, quid utile et inutile
 sit prædicari, ac stultus ille uel imprudens deus hæcte-
 nus nesci-

TRI. PER ERAS. ROT.

nus nescierit quid doceri oporteat, donec tu magister eius, modum ei prescriberes sapiendi & mandandi, quasi ipse ignorasset &c. Scilicet ista tam stolidi uidentur tibi falsè dicta, quasi iam euiceris tuum de lib. arb. dogma, si ne controuersia esse uerbum dei, et quasi dispensator uerbi diuini non debeat circumspicere, quid apud quos, quo tempore, quòue modo depromat è duplici penu sacrarum literarum, quod accomodum sit auditorum saluti. Dic te quæso: Nullum ne uidisti unquam concionantem, qui tibi displicuerit quod parum tempestiuè loqueretur? Nōne rectè facit quod in quadragesima ea proponit populo quæ faciunt ad poenitentiam, uitæq; correctionem? serijs psalibus letiora deprompturus? Opinor & te dicturum apud populum reputare nonnumquam, quid dicendum, quid reticendum, et quibus modis tractandum sit quod assumis. Et hæc quæ monet præsit creatura creatori, deoq; prescribit sapiendi mandandiq; modum, & deum uiuum, nihil aliud imaginatur esse, nisi leuè aliquè et imprudentè rabulam in aliquo suggesto declamantem, aliaq; tam stulta ut uix credenda ex tuo ingenio profecta fuisse. Ex hac admonitione mea cōsequitur quod inferis. Planè hic prodixit mi Erasmo quæ ex aîo superius uenerandam diuinorum iudiciorum maiestatem suaseris. Quis Luthere fuit ille perditus sycophanta qui hæc libro tuo admisit? An ille quæ monet sacræ doctrinam ad utilitatem audientium esse temperandam, fidei docet, in sacris literis reuerenda mysteria, quæ superant in-

HYPERASPISTES DIA

rant intellectus humani modum? An ille blasphemus est
 in deum? Nam hoc subijcis in proximo capite, qui non
 vult altius penetrari in questionum adyta, quàm condu-
 cit ad salutem, & Christiani gregis concordiam? qui uer-
 bi diuini dispensatorem, uult esse sobrium ac circumspe-
 ctum, ut sciat quid cuiq; conueniat? Nullus igitur non ui-
 det, quantum hic fundas tragicæ facundia, hoc magis
 ridiculus, quo uehementius & impotentius, præter aus-
 sam uerbis debaccharis, An docet deum nõ esse timendũ
 qui docet nulli salutem contingere, nisi ex misericor-
 dia dei? qui fatetur deum quosdam attrahere, quosdam
 suo animo relinquere, consilio arcano & inscrutabilis
 An quisquis non accedit tuis assertionibus & interpre-
 tationibus pensat diuinam scripturam ad sensum impijs-
 simorum hominum? Et qui uel ob imperitiam, quam tu
 mihi tribuis affatim, uel ob imbecillitatem animi, non au-
 det sese tuæ fidei committere, iam publico ecclesiæ iu-
 dicio damnatæ, mauultq; tot insignium uirorum sen-
 tentiam, mauult ecclesiæ decretum sequi, quàm tuum
 & Vuycleui dogma, is impiam indignationem suam de-
 clarat aduersus deum? Huiusmodi cõclusiones homo di-
 alecticus colligis ex meis uerbis, & cum his mira seduli-
 tate σιωπαχης, aut si quid umbra inanius? Hæc igitur
 quæ sint alienissima à re, deinde manifesto falsa, debebãt
 omnino taceri ab eo q præter summã eruditionẽ, etiã spi-
 ritũ dei sibi uindicat, multominus cõueniebat tot uerbis
inculari

TRI. PER ERAS. ROT.

inulari, repeti, infigi. Quæ si uera essent, & ad rem pertinentia, tamen erant ut dixi, post partam uictoriam in triumpho decantanda.

Mox ita respondes quæstionibus meis, quasi ego do= 41
 auerim, homines absq; spiritu posse uitam corrigere, aut
 quasi spiritus per illum non operetur in animis hominū,
 qui circumspēcte dispensat sermonem Euangelicū. Nisi
 forte sentis solā electionē dei satis esse, nec opus esse do=
 ctoris officio. Quid est igitur, quod apud Ezechielem
 dominus sic litigat cum malis pastoribus? Ad secundam
 sic respondes, quasi doctam à quoquā amari posse de=
 um, nisi fuerit attractus ab eo. Quis obiurgantur apud
 Esaiam muti pastores? quia tacuerunt ubi proferendum
 erat uerbū dei. Eadem ratione sunt obiurgandi, qui uel
 aliud prædicant quàm uerbum dei, uel aliter prædicant
 quàm oportet. Et hic rursus blasphemum facis Erasmi,
 homo blasphemus undiq; scitens: agnosce tuas uoces ue=
 re, inquam, tuas Lutheri. Sic habent. Quū ego fecissem
 impios murmurantes aduersus bonitatem ac iusticiā dei
 sic loqueris: Nullus hominum credet, neq; poterit, ele=
 cti uero credent, cæteri non credentes peribunt, indi=
 gnantes & blasphemantes sicut tu hic facis. Quam hic
 uides meam blasphemiam? an quia recito quid impij di=
 cturi sint? ac ne quis suspicetur hæc sub mea persona di=
 ci, addo: Sic enim interpretabuntur pleriq; sunt enim
 ferme mortalium ingenia crassa & carnalia, prona ad
 G incredulitatē

HYPERSPISTES DIA-

incredulitatē, procliuia ad scelera, propensa ad blasphemiam, ut non sit opus oleum addere camino. Hactenus Diatribe. An hæc uerba non satis declarant, quorū murmura recitem? An ideo blasphemus sum, quod nolim occasionem dari propensis ad blasphemiam? Talia scilicet effundit spiritus iste, cuius arbitrio regeris. Sed ad reliqua properandum. Bene habet, tandem satiatus opinor conuicijs, permittes aliquantisper respirare, uertis enim te iam ad docendum, quod utinam solum egresses. Adducis autem duas causas, quare tuum dogma debuerit apud omnes inuulgari, quarū una est, ut homo sui desperans ac deiectus, non aliunde speret salutem quam à solo deo cuius misericordie proximus est, qui intelligat se suis uiribus ne tantulū quidem posse ad assequendam salutem. Altera est, ut per hoc dogma detur locus fidei, cui non esset locus, nisi deus quum sit iustus, uideretur iniustus, & quum sit misericors, uideretur crudelis, & nisi uideretur occidere, quum uiuificat. Obijcerem nec ista suo loco dici, nisi tuum esset dogma, nihil referre, quo loco dicitur. Quū enim hæc tractentur in disputatione nostra, ubi pugnas cum argumentis meis, dixisses tempestiuus. Sed tamen quoniam rem seriam aggredieris, non grauiabor tum audire, tum respondere. Necessarias autem grauiissimasque causas nobis adferas oportet, si persuadere uelis, hoc quod iam seculis tenuit populus Christianus cum suis doctoribus, & in hunc usque diem tenet ecclesia,

TRI. PER ERAS. ROT.

ecclesia, perniciosum esse dogma, impium, hæreticum
 ac blasphemum, tuum uero esse præcipuum articulum
 Christianæ fidei, sine quo nemo possit esse saluus. Ne di-
 xeris igitur, quod ex abundantia deprompseris duas
 causas, nam prima causa, qua nobis imponis silentium,
 dicens: Satis est, quod deus uoluit hæc inuulgari, nec est
 hominis querere quid ita uelit, nihil aduersum nos fa-
 cit, propterea quod assumit pro confesso, quod est con-
 trouersum, uidelicet tuum dogma esse uerbum dei. Qua-
 re ne posthac nos urgeas ista responsione, nisi prius eui-
 aris quod assumis, ut certissimū, quum non solum sit an-
 teps, uerum etiam à scholis & ecclesiæ primoribus dam-
 natum. Excutiamus igitur Achilleas tuas & inuictas ra-
 tiones. Mihi quidem per se neutra uidetur impia. Quis
 enim non fateatur esse piū, ut homo sibi diffusus, totus
 pendeat à misericordia dei? Et pie docet, qui docet facta
 dei non esse dijudicanda, sed certo credendum, deum sem-
 per esse iustissimum, etiam si quando sensibus humanis ui-
 deatur iniustus, esse misericordissimum, etiam si quando
 uideatur crudelis. Hæc, inquam, omnia pie sancteque do-
 centur, sed tamen multum absunt ab eo, ut nobis appro-
 bent tamam necessitatē tui dogmatis, quam uideri uis.
 Ais enim alicubi, citius optandum ut totus mundus pes-
 sum eat in chaos, quam ut hoc dogma reijciatur. Imò fru-
 ctus utriusque tuæ rationis sequitur ex opinione, quam hæ-
 tetenus ut piā sequitur ecclesia, ut nouo dogmate tam

HYPERASPISTES DIA=

seditioso nihil sit opus, ne commemorem interim uitata
 pericula, quæ tuum dogma secum trahit: rursusq; com=
 moda, quæ secū nostra ducit opinio. Nam quod ad pri=
 orem attinet causam, in Diatriba demonstro, eundem
 deiectionis fructum sequi ex opinione quam defendo,
 qui sequitur ex tua. **Q**uor enim sibi fidat, qui scit se ni=
 hil posse, nec incipere, nec finire, nisi auxiliante gratia
 dei, cui factor summam omnium quæ recte fiunt acceptum
 ferri oportere. Neq; quicquā interest inter te & me,
 nisi quod ego facio nostrā uoluntatem cooperantē gra=
 tiæ dei, tu facis nihil aliud quā patientem. Nam quod
 addis, quamdiu persuasus fuerit homo sese uel tantulū
 posse pro salute sua, manet in fiducia sui, nec de se peni=
 tus desperat, & ideo non humiliatur coram deo &c. &
 occulte manet superbus, & gratiæ dei aduersarius. Hæc
 ut fortiter abs te dicuntur, ita dicuntur absq; ulla proba=
 tione, & reclamante scriptura: nec omnino quicquā hæ=
 bent nōni, præter hyperbolen. **D**icis, qui nihil dubitat à
 uoluntate dei pendere, is prorsus de se desperat, nihil eli=
 git, sed expectat operantem deum: is proximus est gra=
 tiæ, ut saluus fiat. Eadem nos dicimus, nisi quod non sa=
 tis intelligimus quid sibi uelit illa particula, nihil eligit,
 nisi forte sentis eum diffidere deo, qui sibi uitæ genus eli=
 git, quod uel aptius iudicat uel tutius. **C**æterum quod in
 immensum exaggeras desperationem sui, & redactio=
 nem in nihilum, tuæ sunt hyperbolæ. Alioqui conclusio
tui sermonis

TRI. PER ERAS. ROT.

tui sermonis non minus quadrat nostro dogmati quam tuo. Ea sic habet: Hæc est, inquam, una ratio, ut pij pro missionem gratiæ humiliati cognoscant, inuocent, & accipiant. Quomodo se eriget aduersus deum, qui nouit sibi nullã esse salutis spem absq; singulari dei gratia, qui persuasum habet uires hominis uniuersas nihil prouehere ad salutem, nisi adsit gratiæ præsidium: præsertim quum non ignoret, hoc totum quod potest nature uiribus, esse gratuitum dei donum. An qui cupiat oceanum transmittere, confidit se hoc posse assequi, nisi coningat nauis & uenti? Et tamen inter nauigandũ non erit ocio sus. Neq; enim liberi arbitrij professio huc tendit, ut homo minus tribuat dei misericordie, sed ne desit operanti gratiæ, & habeat quod sibi imputet si pereat. Ego sic exaggero dei misericordiam, sic extenuo uires hominis, ut in negocio salutis nihil sibi possit arrogare, quandoquidem hoc ipsum quod est aut ualet nature dotibus, dei munus est. Tu sic attollis gratiam, ac dei cis hominem, ut alteram aperias foueam, quam occlusimus, paululum quiddam tribuentes libero arbitrio, uidelicet quod se ac commodet gratiæ, uel auertat à gratia. Altera ratio non impia quidẽ est, sed aduersus me nihil facit. Hoc ipsum doxo quod tu, ut homo diffusus suis uiribus, totũ se præbeat operanti gratiæ diuinæ, credatq; deum iustum, etiam si uideatur humano sensui iniustus: clementem, etiam si uideatur crudelis. Quanquã ne id quidem perpetuo

HYPERASPISTES DIA

uerū est. Etenim apud Esaiā deus prouocat Israelitas, ut ueniāt et arguāt ipsum si possint. Et Ezech. 18. uelut ex quo disputat cum populo, coarguens illorū iniusticiā & suam euinans iusticiā. Nec deus semper abscondit suam erga nos misericordiā, ut sit locus fidei, sed multis argumentis approbat nobis suam misericordiā. Nec abscondit suā ueritatē, quo maiore merito credatur uerax, sed tot prophetarū oraculis, tot figuris, tot miraculis, deniq; prestando per filiū & apostolos quæ promiserat, declarauit se ueracē esse. Quin ipse dominus quanquā ad tempus dissimulauit naturā diuinā, tamen ueritatē nō abscondit, sed omnibus modis illustrauit, ne quid haberēt increduli, quod suæ culpæ pretererēt. Itaq; quod addis ὑπερβολικὸς, si posset ulla ratione comprehendi, quomodo is deus sit misericors & iustus, qui tantā iram & iniquitatem ostendit, nō esset opus fide, nemo tibi conādet: sed dei benignitas sic alit fidem nostram, ut ex quibusdam argumentis, quæ sensu ac ratione comprehendimus, credamus & illa quæ comprehendere non possunt. Tantum de his hoc loco dixisse satis est.

48 Videbar euasisse, sed ecce paratū est aliud cornutum dilemma. Si credis, inquis, esse uera paradoxa, quū sint maximi momenti, nō alia re magis irritabis curiositatem hominum ad inuestigandum, quā dum docēs non esse euulganda. Si uero credis non esse uera, docēs occultanda non quod inutilia sint, sed q̄ falsa. Audi paucis ad hæc:
Si credi

TRI. PER ERAS. ROT.

Si credidiffem tuum paradoxum effe uerum, non oppo-
 fuiiffem meam Diatribā. Et fi te tantopere offendit mea
 ciuilitas, quod d. fputandi gratia finxerim aliquo fenfus
 uerum effe, contentus uocare paradoxum, utere uocabis
 lis et iudicijs aliorum, qui pugnant cum tuis paradoxis.
 Sunt enim in promptu. Illic reperies non fcepticas ambi-
 guitates, quas execraris, fed meras assertions Stoicas,
 quibus delectaris. Tantum ne mihi fraudi fit, quod co-
 miter res asperas uerbis mollioribus tractaui, quo minus
 concitaretur tumultus, rebus plus fatis exasperatis, &
 ueritas artius eluafceret. Et ridicule me iubes tacere
 priorem, quum per te iam fit euulgatum problema, cu-
 ius ea pars quam tu propugnās periculose ingeritur au-
 ribus populi. Verū illud urit animū tuum, q̄. adamatā tu-
 am opinionē ausus fim attingere, fecus quam uelles.

Cuius studio ante tempus incipis nobis probare rerū 46
 omnium neceffitatem, affumens ueluti tuo iure, quod non
 dum euicifti, uidelicet nos nihil operari, fed folum deum
 operari in nobis & bona & mala, & tamen mox duos
 facis deos, qui uiciffim infideant uoluntati noftræ, agant
 que quò uelint. Et fic diftinguis neceffitatem coactionis
 & immutabilitatis, quafi nos ifta confuderimus. Quod
 ais hominem peccato captiuum, non poffe fuis uiribus uo-
 luntatem fuam ad bonum flectere, nifi affletur gratiæ fi-
 bilo: fatemur & nos, præfertim fi de flexu efficaci senti-
 as. Cæterum illud mihi tecum non conuenit, quod ais,

G 4 hominem

HYPERASPISTES DIA-

hominem in quo operatur gratia, non posse sese auertere à gratia, quemadmodum qui in sole est non posset occludere oculos. Alioqui quur arguuntur apud Paulum, qui semel illuminati, gustato dono cœlesti, ac participes facti sancti spiritus, prolapsi sunt ad maliciam? Nec similitudo tua probat nostram uoluntatem omnino nihil agere. Nam iumentum regitur quidem à fessore, tamen obtemperans illi, agit aliquid cum illo. Nonnunquam obnititur freno, calcitrat, resistit, interim & exaitit fessore, non quod deus possit exaiti, sed quod offensus inobedientia nostra, relinquat nos nostris cupiditatibus. Porro illud è psalmis: Vt iumentum factus sum apud te, & ego semper tecum: legerant et illi, quibus non placet ista rerum omnium necessitas: legerant & Christum a sino insedisse, uerum nihil aliud arguunt, quàm restricam ac moderatricem gratiam, admonentq; ne gratiæ repugnemus. Sed ut dictum est, ante tempus abs te dicta, suo loco tractabuntur accuratius.

47 Hæc quidem abs te triumphaliter dicta sunt, sed ante tempus, sed nondum euicto cui uiciteris. Nunc elatus rebus secundis audes maius quiddam polliceri, quod est in uictoria pulcherrimum, te me meo iugulaturum gladio, planeq; conuicturū, me imprudentem negare, quod tanta prudentia conor asserere. Quod ni strennuè præstitueris, interposito sacramento, uis omnia quæ in hoc libro aduersum me scribis, esse reuocata, rursus omnia confirmata quæ

TRI. PER ERAS. ROT.

nata, quæ mea Diatriba in te uel afferit uel quaerit. Age
 Luthere, accipimus conditionem, tu uide ne recedas à iu-
 re iurando. Iamdudum expectamus istam uiolentam ar-
 gumentationem. Fateris, inquis, liberum arbitriū citra
 gratiam inefficax esse ad salutem. Agnosco. Ergo submo-
 ta gratia nihil faciet boni. Nihil. Igitur non liberum est,
 sed captiuum, fator. Hic mihi concedis, ut liberi arbitrij
 uim, quam extenuaui, faciam si libet angelicā, tamen cum
 cis nullam esse, si per se nihil efficiat. Et obiter admisce-
 liberum arbitrium sine gratia, nihilo rectius dici liberū,
 quàm si dicas ignem frigidum, aut terram calidam, quod
 schole uocant oppositum in adiecto. Audi nunc contra.
 Primū tu semoues gratiam à libero arbitrio, at ego quē
 dico liberum arbitriū aliquid agere boni, coniungo cum
 gratia, qui dum obtemperat, feliciter agitur, & agit, dum
 resistit, meretur à gratia deserui, desertum nihil agit nisi
 malum, quod hic tu fateris. Est igitur aliquid quod agit
 aliquid: Nec est oppositum in adiecto. Quemadmodum
 enim liberos homines distinguimus à seruis, qui pariter
 bello capti sunt, non quod iam sint suæ potestatis, sed quod
 nati sint ingenui, & si possint uictorum manus effugere
 redeant in naturalem libertatem. Sic homo conditus est,
 ut haberet liberum arbitrium. Id tyrannus Satanæ ca-
 ptiuum abduxit, gratia restituit & auget. Nec reijcio so-
 phisticam distinctionem de qualitate hominis naturali,
 qua aptus est rapti à spiritu, modo illud addas, ius aptus

HYPERASPISTES DIA

est & agere cum agente spiritu. Ea qualitas si, ut dicis, non est in bestijs, sed tantū in hominibus & angelis, agamus gratias deo, qui nos hic à bestijs segregatos angelis æquarit. Vides hic non esse oppositum in adiecto. Poteram autem tibi obijcere titulos sepulchrorū, hic situs est Annibal, quum illic non sit Annibal. Hoc satis erat, ad excusandum abusum uocabuli. Nunc uide quomodo me stringis? Nihil efficit sine gratia, igitur nihil omnino facit cum gratia. Hicaine laqueus est, quo me capis? An latēnis inefficax sonat, quod prorsus nihil agit? An idem declarant facere & efficiere? Pharmacum efficax dicimus, nō quod aliquo modo mouet corpus, sed quod perficit id cui fuerat destinatum: rursus inefficax, non quod nihil egerit in corpore, sed quod impar fuerit pellendo morbo. Audis uulgo conquerentes, quod quum omnia fecerint, non effecerint tamen quod uolebant. Proinde nō est noua significatio uocis huius, sed à priscis hucusq; obseruata.
 * Quid, inquis, est uis inefficax, nisi prorsus nulla uis? Ut hic nos docēs latine loqui, ita in disputatione satis cum supercilio negas latine dici, nihil agere qui sumit operā inanem, quia sic expediebat tūc causæ. Quid igitur sibi uult apophthegma Catonis, qui dixit satius esse ociosum esse, quā nihil agere? quid Senecæ, quum scribit maximam uitæ partem clabi nihil agentibus? Itāne nulla uis est pueri trahentis magnam nauem, quam citra auxiliū robustioris mouere nō posset? Omnino uis est aliquis sed ineffi

TRI. PER ERAS. ROT.

sed inefficax, simul agens cum robusto trahente, quū sola non possit efficiere quod uult. Hic scilicet uicaris, si tibi largiar, liberum arbitrium absq; gratia non posse dici liberum arbitrium: si largiar liberum arbitriū non posse accipi pro naturæ habitu, capaci gratiæ diuinæ: deniq; si largiar, inefficax nihil aliud sonare, quàm quod omnino nihil facit. Hæc est illa tua uiolenta uictoria. Mihi magis uidetur precaria, perinde quasi quis dicat hosti: Iugulo te tuo gladio, modo abijcias clypeū, & ne punctim ferias. Res ipsa loquitur Luthere, quantum absis ab illa tua pollicitatione. Quid superest, nisi ut exas omnium palinodiam, desinasq; meæ Diatribæ contra iusiurandum fuisse neggcium?

Si me sic teneres ut hic te teneo, quis ferret tuos triumphos? Sed aliās uacabit triumphū agere. Nunc currendum ad reliqua. Quod contendis soli deo tribuendum liberum arbitrium, eo quod solus efficiat quæcumq; uult fateor in aliquo sensu uerum esse, & tamen non dubitamus angelis tribuere immortalitatem, quod solus deus dictus sit immortalis, nec ueremur hominem appellare bonum aut sapientem, quod solus deus dicatur bonus aut sapiens. Non enim libet hic tecum argutari, si pugnant inter sese liberum arbitrium & necessitate duci, quū dei uoluntas nihilo magis sit mutabilis quàm ipse deus, nemo magis agit omnia necessario, quàm deus, qui si potest aliud esse quàm est, poterit & aliud uelle quàm uult

HYPERASPISTES DIA=

quàm uult. Rursum si huius uoluntate metiris omnes ho-
minū actiones, facis omnes æque necessarias, quas nunc
uis esse contingentes. Deinde si liberum arbitrium dici
non potest, quod ex suis uiribus nihil efficit, ne arbitriū
quidem dicitur, quando pro suo arbitrio dicitur agere
qui libere facit quod uult, neq; minus erit oppositum in
adiecto, quum dicitur liberum arbitrium inefficax, quàm
quum tu uocas captiuum arbitrium. Vbi seruitus est &
captiuitas, ibi nec arbitrium est. Quid quod ne uolun-
tas quidem proprie dicitur, quæ nihil eligit, nihil expe-
tit, nihil agit. Quanquã per me quidem licet aliam uo-
cẽ huic rei tribuere. Nec ad me pertinent, quæ hic con-
geris de lapidatione, si non inemus liberum arbitrium,
quum illi tantillum uirium tribuamus. Qui bene docet
apud populum esse liberum arbitriū, sed inefficax absq;
dei gratia, non meretur lapidari. Sed sic est tuum ingeni-
um, nihil loqueris absq; tragicis hyperbolis, quod genus
sunt & illa, de uehementia ignis tartarei, & de ui ange-
lica siue diuina. Nec alia re magis studes uideri solus do-
ctus, quàm paradoxis & hyperbolis, quum nihil sit ac-
commodatius ad seditionem.

49 Nec uideo tamen quid fuerit opus frigidis illis simili-
bus de mendico, qui dicitur locupletissimus, quod rex il-
lum possit locupletare, & de homunculo imbecillo, aut
si maius lumbrico, qui dicitur dominus cœli & terræ, si
deus illi donare uelit, ita tu, ne recedas à tragicis, nos de
habitu

TRI. PER ERAS. ROT.

habitu naturali loquimur, qui tamen si fuerit oppressus
 ui, tamen conditionis uocabulum retinet. Deniq; si te tan-
 to pere offendit liberi arbitrij nomen, quod nihil efficiat
 ex sese, tolle simul & arbitrij & uoluntatis uocabulum
 quandoquidem non est arbitrium, ubi nihil potes tuo ar-
 bitratu: nec est uoluntas, quæ per se nihil efficit, ut tu ar-
 gumentaris. Et multo frigidius est quod adfers de titu-
 lis principum, qui stultæ titulos sibi uindicant earum re-
 gionum quas alius possidet. Hæc collatio si quid ualet,
 aduersum te ualet. Omnino Luthere in hoc capite friges
 totus, etiam si tibi $\mu\acute{o}\lambda\lambda\alpha$ ὑπερβολικῶ ὑπερβολῶ uideris
 induxisse uim ignis tartarei. Hæc comparatio magis qua-
 drabit: Hic habet ingenium felicissimū si areret feбри.
 Quamquam quod ais de igni, quem nō pateris ignem di-
 ci si non urat, non tam uerum est quam asseris, nisi for-
 te ignis non erat, quo refocillabantur tres pueri in fornæ
 æ Babyloniæ, & nisi uana est illorum opinio, qui pu-
 tant primam causam in omnibus nature rebus principa-
 liter agere, adeo ut miraculū esse negent si nō urat ignis,
 aut si non luceat sol, nisi quod præter solitum accidat.

Tandem factus ciuilior, permittis nobis ut utamur li-
 beri arbitrij uocabulo in rebus inferioribus, quæq; non
 pertinent ad salutē, uelut in possessionibus. At qui in tua
 assertionē docēs adeo nullum esse liberum arbitrium, ut
 ne festucam quidem moueamus è terra, nisi absoluta ne-
 cessitate, & hic quoq; confirmas arbitriū quod habemus
 in rebus

HYPERASPISTES DIA:

in rebus inferioribus, dei nutu regz. Nimirum eadem te-
 meritate concedis dici liberum, quod pendet ab alieno
 nutu. Si liberum arbitrium prorsus est nomen inane,
 & si necessitate absoluta geruntur omnia, quur hic im-
 mutabilem dei uoluntatem subijcis hominum arbitrio?
 sed hæc aliàs. Tandem post longas ambages disputa-
 tionem tuam redigis in compendium: Si tua, inquis, præ-
 fatio de uerbis dei loquitur, tota impia est: si de uerbis
 hominum, tota frustra scripta est. Ad hoc ita respon-
 sum est, ut ostenderem uiciosum esse tuum dilemma,
 quum sint quæ neq; prorsus sint uerba hominum, neq;
 uerba dei, sed interpretationes uerbi dei, de quibus ali-
 quando dubitare fas est, aut questiones ex dei uerbis
erute, in quibus multis modis peccatur: uel quia scruta-
 tio progreditur altius quàm opus est, uel quia natura
 questionis est eiusmodi, ut plus conducat ad discordiam,
 quàm ad pietatem, qualis est illa, in opere bono, quod
 est libero arbitrio commune, uita causa sit principalis
 aut secundaria, gratia an liberum arbitrium, & pro-
 nunciatur, quantum ad esse substantiale, principale est
 liberum arbitrium: quantum ad esse meritorium, prin-
 cipalis est gratia, uel quia uocatur in dubium, quod iam
 ecclesie consensu receptum est, uel quia disputantur ubi
 non oportet, neq; quemadmodum oportet. Neq; enim
 damno disquisitiones moderatas huiusmodi questionum
 inter eruditos, sed uulgi aræo ab huiusmodi conflictati-
 onibus

TRI. PER ERAS. ROT.

onibus. Veluti non expediret apud populum disputari, quæ disputat Thomas de simplici stupro, an sit peccatū capitale, differens argumentis ad utranq; partem facientibus. Hæc ita habere declarat mea clausula, qua finio totam hanc disputationem. Proinde tales materias fortasse tractare licuerit in colloquijs eruditorū, aut etiā in scholis theologicis, quanquā ne hic quidem expedire putarim, ni sobrie fiat. Cæterum hoc genus fabulas agere in theatro promiscuæ multitudinis, mihi uidetur non solum inutile, utrum etiam perniciosum. Malim igitur hoc esse persuasum, in huiusmodi labyrinthis non esse terendam ætatem aut ingenū, quàm Lutheri dogma uel resellere uel asserere. Audis Luthere, theatrū promiscuæ multitudinis, audis non esse terendam ætatem, & dubitas quid sentiam? Nec interim impingo tibi, quod tu rem ab ecclesia definitam, reuocas in contentionem. Et si maxime loquutus essem de uerbo dei, respondi & in hoc peccari, si secus quàm oportet dispensetur. Quanquā nobis non cum uerbo dei res est, sed cum tuis interpretationibus & assertionibus. Nec hic habes quicquā quod mihi iure obijcias, nisi quod ciuilius tecum ago quàm res postulabat. Hæc quum sint euidentiora, quàm ut negari possint, nimirum intelligis quantum uerborū, quantum dilemmatum, quantum dicitiorum, quantum impietatis & blasphemiarum in cassum effuderis. Ego uero tua dogmata non appello fabulas, sicuti calumniaris, sed aio

HYPERSPISTES DIA=

sed aio eos, qui tales quæstiones ancipitibus argumentis tractant apud imperitam multitudinē, esse similes histri onibus, qui fabulam saltant apud populū promissuum, nō omnibus accommodā. Nec es tam rudis latini sermonis, ut nō intellexeris quid sentiā, sed ita tibi propositū erat, quemadmodum Midæ, quicquid attigisset uertebatur in aurum, quicquid nancisci posses uertere in calumniam. Sperabam iam animū istum tuum saltem exaturatū conuicijs, sed modus nullus, omnia loquor inepte & ignoranter, q̄ meminerim linguæ quā habet peculiarē sacra scriptura simul cum tropis. Et tu qui nihil non apte dicis, sed scienter omnia, sic interpretaris mea dicta, quasi coner ostendere scripturarū obscuritatem ex tropis, quū longe aliud agam: uide licet ut quemadmodum diuina sapientia sermonem suum attemperat ad affectus captiuūque nostrum, itidem dispensator diuinæ scripturæ suam linguam accommodet ad utilitatem auditorum. Si clamas hoc esse rhetorum commentum, audi mea uerba, sic habent: Non quod eiusmodi mutationes cadant in naturam dei, sed quod sic loqui conueniebat infirmitati tarditatisq̄ nostræ. Eadem prudentia decet illos, opinor, qui dispensandi sermonis diuini partes suscepunt. Quædam ob hoc ipsum noxia sunt, q̄ apta non sint. Hæc uerba tam dilucida quam habeat mea Diatriba, uide quam apte, quam scite nobis hic ingeris calumniam de scripturarum obscuritate.

Quantū

TRI. PER ERAS. ROT.

Quamquam quis hoc tibi concesserit, tropos in literis diuinis nihil habere obscuritatis, si modo adsit grammatica, quum in Genesi passim torqueant tropi, & in allegorijs prophetarum tantopere sudent eruditissimi uiri?

Exagitas & illud, quod scripsi satius esse, si apud imperitam multitudinem cum Paulo nihil sciremus nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum, ridesq; nos si credamus Paulum apud Corinthios nihil aliud docuisse, nisi has syllabas, Christus est crucifixus, quæ si alius Luthere diceret, merito cauillator uocaretur. Sed quam es hic inepte falsus, tam in altero es impudens assertor, contendens Christum crucifixum, omnia retrusa, omnes questiones, omnia tua dogmata complecti, omnes Christianos esse perfectos, quos non oporteat quicquam ætari mysteriorum, sed Iudæos esse pueros, ab his reconcedenda mysteria.

Si Christianis ueluti perfectis nihil est celandum, quur Paulus ait se habere sapientiã quam loquitur inter perfectos occulte, cuius non putet Corinthios esse idoneos auditores, quod adhuc essent carnales? quur non omnibus Christianis cõmunicauit ea quæ audiuit raptus in tertium cœlum? Quur Galatas fouet lacte, differens solidum cibum? Atq; hic rursus oblitus es, quod ante docuisti, uerbum dei esse prædicandum omni creature, nunc fateris Iudæos non esse capaces huius sapientiæ, nec prædicandam nisi inter Christianos. In altero tibi

H

repugnas,

HYPERASPISTES DIA

repugnas, in altero fortiter asseueras quod nemo crediturus est, uidelicet quod quicumq; docet Iesum crucifixum, simul doceat, quicquid de libero arbitrio, de præscientia, de futuris contingentiis, de necessitate rerum omnium differitur. Similiter & in tertio reclamabitur tibi, quum ais omnes Christianos esse perfectos.

81

Post hæc in ipso disputationis uestibulo, mira copia, pariq; uehementia, tractas quod à uobis cupiebam doceri, quibus argumentis nobis possit fieri certa fides, te cum paucis uera docere, quum cæciterint tot ecclesie doctores, tot academie, tot concilia, & tot pontifices & c. quum scriptura sit utriq; parti communis. Hunc nodum utinam possis recte dissoluere. Nam id sæpenumero tentauit cum tuis, neq; quenquã adhuc inueni qui potuerit. Fateor ingenuè torsit hic scrupus serio animum meum, & si cupis, ut dicis, charissimũ fratrem lucrificare, nihil prius est faciendum, quàm ut hanc remoram amoliaris, patiar conuiciorũ tuorũ colaphos & alapas, modo præstes quod cupio. Longũ sit hic repetere meam orationem super hac re, relegat qui uolet locũ in Diatriba. Nunc uide quàm non absoluas quod. miro calore suscepisti. Statim calumniaris quod præfatus me in hac disputatione non usurum orthodoxorum, aut conciliorum præsidij, sed tantum autoritate scripturæ diuinæ, quo uitem frustraneum laborem apud eos qui nihil admittunt præter sacras literas, ingenuè fateor esse uerũ.

Nec uxor

TRI. PER ERAS. ROT.

*Orthodoxorum
v/s*

Nec utor illis, nisi forte alicubi in enarratione scriptura-
rum. Nam meam expositionem protinus reiecesses pri-
usquā audisses totā. Præterea quod nō iudicē eos scripto-
res prorsum inutiles ad iudicandā causam, non inficior.
Ut enim primam authoritatem tribuo literis diuinis: ita
non asperror, si quid tanti uiri contulerunt ad intelligen-
tiam sacrorum uoluminum, etiam si non nesciam, illos ut
homines alicubi labi. Nec uideo quur ista putaris dicen-
da, nisi forte hoc quoq; credis impium ac blasphemum
aliquid tribuere doctoribus, quibus tantum authoritatis
tot iam seculis detulit ecclesia catholica, quorum testimo-
nia ne tu quidem grauaris citare quoties commodum est.
Cæterum quod eam collationem ad te totam proprie tra-
his, inique facis, quum ego te nominatim exæperim, ne
uiderentur in te omnia dici, quæ dicebantur in quosdam
mibi propius notos. Numero, dignitate & authoritate, ”
atq; etiā tempore uos inferiores esse, res ipsa loquitur. ”
Eruditionem, ingenium, spiritū, sanctimoniam sic illis ”
tribui, ut uobis non detraxerim: & odiosam morum ui- ”
tæq; comparationem uitauim, ne quem offenderem. Qua-
re nihil ad rem attinebat, hic te meminisse uitæ tuæ, quic-
ego uitam tuam ne uerbo quidem unquā attigerim.
Nec sum tam impudens, ut hominis ignoti uitam inse-
cter, nec tam inciuilis, ut ubi de dogmatibus est con-
tentio, uitæ sordes ac domus latebras in mediū adferā,
etiam si qua scire reprehēdenda. Sic & aliās deprecaris
H 2 avaritiæ,

HYPERASPISTES DIA.

auaritiæ, gloriæq; suspitionē ἀπολογούμενος, quū nullus accuset. In istis enim patiar te deo causam dicere, cui stas aut cadis. Quod si nominis splendor, sanctimonia, dignitas, authoritas eorū quos tibi oppono sic aliquando mouit animū tuū, ut itidē esses affectus atq; ego nunc sum, planeq; desperares posse labefactari tot modis cōmunitā authoritatē, tāto debes æquior esse mihi, qui ut minus sapio, ita minus audeo. Teq; obsecro, ut ostendas nobis, quibus rationibus, istum scrupū tibi ipsi ex animo excausseris, tantāq; cōæperis fiducia. Tu quidē appellas iudicē deū, te status sinceritatē tuæ cōscientiæ. Verū hoc agebā, ut indicares unde nobis constare posset, esse uera quæ tui sibi arrogāt, præsertim quum uideamus eos qui pari cōtentione sibi uindicāt spiritum, tātis de rebus tam atrociter inter sese dissentire. Qui facile credit leuis est corde, meritoq; in nobis de siderares uirilē constantiam, si temere deficeremus ab uniuersa ecclesia catholica, nisi res esset nobis certissimis argumētis cōprobata. Alioqui metuere debebas ne parum firmos haberes discipulos, si tā facile relictis doctoribus priscis, in tuā sententiā iremus. Nec enim hisce commoueor conuicijs, Nihil es nisi uox, & quid autem sit ostensio spiritus, quid miracula, quid sanctimonia, hæc tria si à te requiram, quantum ex literis & libris te noui, imperitior & ignorantior uideris, quàm ut una syllaba queas ostendere, modo tu scientissimus omnium doctas nos quod scire cupimus.

Sed ui-

TRI. PER ERAS. ROT.

Sed uideris mihi Luthere similis plagosis quibusdam
 literatoribus, qui quum teneram etatem erudiendam
 susceperint, ædendo, iurgando, conuiciando bonam tem-
 poris partem consumunt. Per tuam omniscientiam, ut
 uidetur, nõ licet uti receptissimis uocabulis, adeo ut nec
 ficus liceat appellare ficus, nec lignonem lignonem. Et ar-
 bitror te tam scite definiturum, quid sit spiritus, sancti-
 monia, miracula, ut declares in ecclesia nec esse spiritum
 nec sanctimoniam, nec miracula.

Quomodo apostoli declararint spiritum suum, non
 cognoui nisi ex actis apostolorum, & ex Euangelio, nisi
 quod in illorũ literis uidetur mihi spirare fragrantia quæ-
 dam sancti spiritus, quã in multorũ scriptis non inue-
 nio. Ex ijsdẽ literis cognoui miracula ab apostolis edita,
 & lego, sequentibus signis à deo confirmatum illorum
 sermonem. Nec alijs uestigijs deprehendo spiritum, san-
 ctimoniam & miracula, in alijs probatis uiris. spirat
 quiddam in illorũ libris, licet longe infra apostolos, quod
 spiritum & sanctimoniam illorum declarat. Deinde ui-
 tam & miracula didici ex historijs, quarum authorita-
 tem apud me confirmat ecclesiæ consensus, qui memo-
 riam illorũ tam religiose colit. Aduersus tot argumenta,
 non multũ habet poderis prouerbiũ in scholis iactatũ,
 * Multos in terra pro sanctis haberi, quorum animæ sunt
 in inferno. Hoc dictum quum tu e triuiu hauseris, ta-
 men mihi paulo ante exprobraras, quod multa loquar

HYPERSPISTES DIA.

ex usu et publicis sermonibus accepta, quæ mire frigeat, si ad iudiciū conscientiæ uocemur. Atqui illud agebatur, ut quoniam nobis, quibus non est donata discretio spirituum, nō constat de uestra conscientia, ratio quædā ostenderetur, quo possimus tuto fidere uestræ doctrinæ, reiecta ea quam tanto consensu sequutus est orbis Christianus, à tam multis, tam doctis, tam celebribus uiris traditam. Ex hoc nodo multis modis conaris elabi. Primum negas quenquam ueterum ædidisse miracula in nomine liberi arbitrij, sed in nomine Iesu Christi. Atqui paulo ante nos docueras, hoc nomen Iesu Christi complecti etiā hæc dogmata quæ tu nunc doces. Vnde consequitur ut quisquis ædidit miraculum in nomine Iesu, credens cum illius gratia simul operari liberum arbitrium, in nomine liberi arbitrij miraculum ædiderit. Nec ego doxō liberum arbitrium non esse spiritus, sed humanum quiddam, quin potius arbitror apostolos inter perfectos docuisse esse liberū arbitriū quod in nobis simul operetur cū gratia dei, præsertim quū hanc sententiā ex ipsorum scriptis asserant eruditissimi uiri. Aperis aliam rimam ad elabendum. Ais illos quantumuis spirituales, aliquando ut homines iuxta carnem sensisse. Non repugnamus, sed quod obijcis est uobis cum illis commune, & redit comparatio, utris potius tribuendus sit spiritus, uobis an illis. Nec exigo à uobis miracula, sed cæteris paribus, argumentor illis potius habendam fidem

TRI. PER ERAS. ROT.

nam fidem qui miraculis claruerunt, quàm qui nullis mi-
 raculis commendantur. Proinde non æquum facis, quod
 uicissim à nobis exigis miracula. Neq; enim nos sumus
 huius noui dogmatis authores, sed eorum autoritatem
 sequimur qui sanctimonia, miraculisq; celebres sunt.
 Proinde nihilo uerecandius à nobis exigis, ut miraculis
 asseramus liberũ arbitriũ, quàm si quis exigat à Theo-
 logis, ut miraculis approbent Euangelij ueritatem. Sa-
 tis enim est hoc semel miraculis, & orbis consensu fuis-
 se comprobatum. Ceterum quod ludens ais, ab his qui
 asserunt exigi probationem, non ab his qui negant: &
 rursus adfers e sophistarum, aut iurisperitorum scho-
 lis prouerbium, negatiua nihil probat. Primum respon-
 deo legem istam sophisticam in decretis ecclesie nullum
 habere locum, nisi forte non compelleretur ad probatio-
 nem, qui negaret Christum natũ ex Maria uirginem, aut
 negaret matrem eius fuisse perpetuo uirginem.

Ad hæc tu non solum negas receptum dogma, sed
 asseris tuum. Perinde quasi quis ingressus fundum alie-
rum, ui deiciat eũ qui à tritauo possedit, sic negas esse
 illius, ut asserat esse suum, an ab hoc nõ exigetur proba-
 tio? Imò iura fauebunt possessori titulo præscriptionis,
 etiam si quid defecerit in probatiõe. Si præscriptio quin-
 quaginta annorũ repellit uindictorẽ, & constabit ius
 possessoris, nos plus q̄ mille annis tenemus hoc dogma.
 Repellẽdus igitur eras, etiam si tantũ negares nostrum
 dogma,

HYP ERASPISTES DIA =

dogma, nunc tuum nouum sic asseris, ut uelis nos à tam
 uetusta possessione depellere. Et quando uideo te uersa-
 ri in rhetoricis, opimor te scire, in Anticategorijs quoniã
 intentio coniecturalis à reo retorquetur in actorem, ab
 utroq; pariter requiri probationem, qualis est illa con-
 trouersia inter cecum & noueram, occidisti patrem.
 Non ego, sed tu. Hic fit uterq;, reus simul & actor, &
 ab utroq; iudex expectat probationem. Itidem uos di-
 citis, meum dogma pium est, uestrũ autem hæreticum,
 nos totidem uerbis regerimus intentionem. Vides quã
 inepte tibi arripserit prouerbiũ illud, negatiua nihil pro-
 bat. Deniq; sic loqueris, quasi nullus ueterum unquam
 probarit liberum arbitrium, quum ea res tot libris agi-
 tetur & hodie, nec ab uno. Variã, esto, sed in hoc consen-
 tiunt, quod liberũ arbitrium sit aliquid, quod opitulante
 gratia nõnihil cõferat ad salutẽ. At non admittis huma-
 nam probationẽ sine miraculis et authoritate sacrarũ li-
 terarum. De miraculis iã dixi, testimonio scripturarũ &
 illi confirmant suam opinionem, sed illorum interpre-
 tationem reijcis. Verum eodem iure nos possumus reijce-
 re tuam absq; miraculis. Promde quod reuolutus ad con-
 uicia iocosq;, neq; personæ quam geris, neq; disputatio-
 ni tam seriæ cõgruentes, prouocas nostrũ Baal, ut per li-
 berum arbitriũ uel unam ranã creemus, uel unum pedi-
 culum occidamus. Primum satis prociaciter deum eccle-
 siæ, quem tot milia sanctorum adorant, qui statuerunt
 ac statuunt

TRI. PER ERAS. ROT.

de statuunt liberum arbitrium, Baal appellas, et tuæ cōgregationi uerū deum uindicas. Nec interim tamen quicquam adfers ad soluendam quæstionem.

Nihilo magis ad rem faciunt, quæ congeris capite proximo. Flagras enim ut doceamus, quod nam opus bonum sancti fecerint uel liberi arbitrij. Et hic putas omnes nos futuros ranis & piscibus magis mutos. Cui non erit in promptu uicissim rogare, quod opus bonum in nobis agat gratia? si nominaris, idem licet fieri à libero arbitrio. Quod si mauis responsionem magis accomodā rei, nullus erit tam rudis aut infans, quin ilico respōsurus sit. Non hic agitur de libero arbitrio miraculis asserēdo aut abrogando, nobis enim pro miraculo est scripturarum auctoritas, cum de finitione ecclesiæ. Quid igitur agitur? Hoc agitur, an constantis animi sit, desicere ab opinione quam tot uiri sanctimonia miraculisq; celebres tradiderūt, desicere ab ecclesiæ decreto, & animas nostras tuæ fidei committere, qui nuper cum paucis exortus es, quū nec tuæ congregationis proceres uel tecum, uel inter ipsos consentiant: imò quum ne ipse quidem tecum consentias, qui in hac ipsa assertionē aliud dicas in principio, aliud in progressu καὶ αὐτὸς δὲ quod prius dixeras. Nā quod obiter arguis liberum arbitrium non esse rem spiritus, sed humanum inuentum, ex eo quod initio confessus sum hanc quæstionem & ante Christum fuisse iactā tam inter philosophos. Vides opinor, quā frigida sit tua

HYPERASPISTES DIA

ratiocinatio. Mundum fuisse conditum docet Plato cum
 poëtis, an ideo Christiani non recte asserunt mundum
 esse conditum, resellentes eos qui docent mundum non
 habuisse initium? Plato docet animas superesse à morte
 corporis, an ideo nobis non est idem asserendum? Philo-
 sophi docuerunt deum esse mentem, summe potentē, ac
 summe bonam, quæ nusquã non adsit, quum nullo loco
 possit comprehendi, an non eadem pie asserunt Christia-
 ni? Aristoteles in œconomicis docet inter maritum & ux-
 orem oportere mutuam esse charitatem, ac perpetuã a-
 micitiã, qua arctior inter homines esse nõ possit, an ideo
 Paulus male præcipit: uiri diligite uxores uestras? &c.
 Aliãq; sunt innumera, quæ nobis sunt cõmunia cū Eth-
 nicis philosophis, nec id eleuat authoritatem dogmatũ
 nostrorũ, sed confirmat, quod illi per lumen nature nõ
 nihil uiderunt earũ rerũ, quas nobis tradit scriptura di-
 uina. Sed non credimus philosophis, nisi cū scriptura cõ-
 sentiãt: fator, et lib. ar. ex scripturis asserimus, perperã
 inquires intellectis. Ergo de interpretatione cõtentio est.
 Tu necessitatẽ rerũ omnĩũ paulo ante probabas ex Ver-
 gilio, & lib. arb. ideo non putas asserendũ, quod à phi-
 losophis tractatum sit?

Reliqua quanto copiosius prosequeris, quoniã nihil fa-
 ciunt ad id quod proposueram, tanto plus uerborũ per-
 dis. Exigis ut tibi describamus formam ac uim liberi ara-
 bitrij, quid sit, quid possit, quid agat. Atqui iam ante
 confessus

TRI. PER ERAS. ROT.

confessus es omnia fuisse prodita sophistis, quid sit, quid
ualeat, quid agat, quomodo habeat &c. Videlicet ita po-
stulabat tua rhetorica, ut ibi in odium mei laudares so-
phistas, quos cum nusquam non appelles impios ac blas-
phemos, ibi negas illos βλασφημειν, quemadmodum
ego facio. Si blasphemi sunt, si impij, si hostes Christia-
nismi, si cæci, quum dogma sit mihi cum illis commune,
quomodo liberas illos blasphemia, quam in me crimina-
ris? Nos cum ecclesia descripsimus uobis liberi arbi-
trij naturam, uim et actionem, sed ea descriptio quæ pla-
cet ecclesie catholice, tibi tuisq; displicet, probamus ex
litteris sacris, sed nostra interpretatio tibi non placet. Tu
necessitate probas ex Vergilio, & sacris litteris, sed tua
interpretatio non placet ecclesie. Quomodo igitur no-
bis comprobabis tuum dogma? Stipulaberis à nobis, ne quid
requiramus aut recipiamus, præter literas sacras, sed
sic ut tibi concedamus, ut eas tu solus interpreteris, sub-
motis omnibus. Sic uictoria penes te fuerit, si patiamur
te non dispensatorem, sed dominum fieri diuine scriptu-
ræ. Porro quod hic uiris sanctis et orthodoxis à me lau-
datis insultas, haud præter morem tuum facis.

Piget tantæ loquacitati respondere, quum extra causam
dicantur omnia. Quando incipies aliquid dicere de
tribus capellis? Absolue collationem nostram, et indica,
utris potius debeamus fidere, tibi, an tam angusto sena-
tuis. Nostram orationem ferre non potes, qui nihil sim nisi
uox,

HYPERASPISTES DIA

uox, & nos Archyte crepitaaculum sine fine feremus,
 tot superuacancis, tot conuicijs et insultationibus radens
aures nostras? Rursus hic mihi impinguntur mea scrip-
 ta. Admonui, ut relictis humanis inuentiuaculis adeant
 fontes diuinorum uoluminum, & nunc mihi contrarius
 aliud facio quam doceo. Qui sic? Quia scribo Diatribas
 celebros decreta pontificum, auctoritatem hominum ia-
 eto. In Diatriba non uitor uel pontificum, uel conciliorum,
 uel orthodoxorum auctoritate ad asserendum liberum
 arbitrium: & si fecissem, aliquanto tolerabilius fecissem
 quam quod tu mihi libellum Melanchthonis citas, ue-
 lut eiusdem auctoritatis, cuius sint scripturae canonicae.
 Sed in hoc duntaxat induco collationem istam, ut nobis
 aperias, cur tibi potius credere debeamus quam illis. Pro-
 inde uides ipse quam sit impudenter uanum quod addis
 me nihil intentatum relinquere, quo uos auocem à sim-
 plicitate pietatis Christianae. In Diatriba non meum sed
 ecclesiae dogma defendo, uerum absque praesidijs ecclesiae:
 & defendo e sacris literis, non ut commentum hominum
 sed ut sententiam diuinæ scripturae. Et huius uanitatis
 manifestissimæ adeo te non pudet, ut prioribus semper
 addas impudentiora. Sic enim ex assumptis falsis eliciis
 conclusionem falsissimam, Ex quo facile intelligimus, in
 quis, nec ex animo te ista nobis consuluisse, nec quicquam
 serio te scribere, sed inanibus bullis uerborum tuorum con-
 fidis te orbem posse ducere quocumque uis. Et tamen nuf-
 quam

TRI. PER ERAS. ROT.

quàm ducis, cum nihil prorsus dicas nisi meras contra-
 dictiones per omnia & ubiq;. Hæc uere tua sunt Luthe-
 re: ante constitueras excusare animum meū, nunc de ani-
 mo meo pronuncias, quod ne illa quidem ex animo scri-
 psi, quæ iuxta tuam quoq; sententiā recte scripsi. Quid
 autem impudentius, quàm me uelle ducere orbem meis
 scriptis, qui semper solus esse uolui, nec passus sum ullā
 factiunculam mihi adiungi, id quod tu facis ambiciosissi-
 me. Nec huius animi me pœnitet, malo malo esse ouis gre-
 garia, quàm dux suilli aut hircini pecoris. Iā quum nihil
 dicam nisi meras contradictiones per omnia secula secu-
 lorum & ubiq;, tamen tu nondum uel unum locum pro-
 ferre potuisti, in quo mihi non constem. Hoc crimen non
 prius obijcere debebas Erasmo, quàm tu respondisses ijs
 qui tuas contradictiones plurimas è tuis scriptis decer-
 ptas, tibi libris æditis ingerunt. Addis, ut rectissime di-
 xerit, qui te ipsissimum Proteum aut Vertumnum ap-
 pellauit. Nonne sciebam futurum, ut ex maledicis libel-
 lis aliquid mutuareris in me iaculandū? Et tamen is quē
 tu, ut conijcio, dicis rectissime dixisse, tuo Philippo uisus
 est furere, quum illa scriberet, q̄ literis quoq; suis testa-
 tus est. Et si rectissime dixit ille, tu pessime dicebas, quē
 me summū in theologia faceres. Sed nihil est miri, si tibi
 ex summo theologo nūc factus sum Vertūnus, quū idē
 qui tū tibi scribebar hircus insignis hærens in uepribus,
 nunc factus sim porcus de grege Epicuri.

Post

HYPERSPISTES DIA=

58 Post hæc ridicule repetis nobis nostram affirmatiuã,
 & uestram negatiuam, de qua iam ante dictum est, nos=
 q; uocas insanissimos, qui dogma de libero arbitrio po=
 stulemus à uobis admitti, non ob aliud, nisi quia à multis
 magnis & antiquis sit assertum. Quid fingi potuit im=
 pudenter, quum ego profiterar me in Diatribæ conflictu
 æsurum, nisi testimonijs scripturarum probaro quod as=
 sero. Ac rursus hic satis proæciter insultas Græcis or=
 thodoxis, quibus miro lemmate adimis omnem authori=
 tatem, uidelicet, quod sancti nonnunquã errarint ut ho=
 mines, & ostendis periculũ, ne quoniam Petrus fuit san=
 ctus, credamus illum recte monuisse dominũ, ne patere=
 tur. Sic disputat, qui nihil non scite, nihil non apte dicit.
 Pulchre scilicet Petrus adhuc Iudæus confertur cũ Petro
 iam spũ sancto afflato. Et quomõ uideri possit hoc recte
 dixisse Petrũ, absit hoc à te domine, quũ mox reprehensu
 sit à domino? Vade retro &c.

59 Et uelut hæc tam scite dicta non sufficiat proposuis=
 se semel, addis proximo capite, qui citant ueterum san=
 ctorũ opinioniones similes esse his qui ridiculi gratia, garru=
 unt nõ omnia esse uera, quæ sunt in Euangelio, adseren=
 tes illud ex Ioanne: Nõne benedicimus nos, quod Sama=
 ritanus es & demoniũ habes? Et rursus: reus est mortis
 Quò ruis Luthere, aut quid tibi uis cũ istis tuis uere blas=
 phemis comparationibus? Qui citat aliquid ex eorum li=
 bris, quorum memoria tot seculis sacrosancta est eccle=
 sia,

TRI. PER ERAS. ROT.

siæ, quorum scripta publicitus leguntur in templis, ni-
 hilo rectius facit quam qui sarrantur, Iudeorum impio-
 rum dicta citantes ex Euangelio? Quoties autem tu quo-
 que citas Augustini Gregorijq; testimonia? Qui minus
 hæc tua comparatio quadrat in te quam in nos? An in
 his quæ pro te faciunt, locuti sunt ex spiritu, in his, quæ
 contra te faciunt, secundum carnem? Ne postula igitur,
 ut in causa liberi arbitrij prosit tibi quod Augustinus to-
 ties abs te stat (ut iactas, quanquam hoc mox falsissimū
 esse docebimus) ne tuam comparationem in te retorquere-
 mus, aut si in totū adimis illis autoritatē, desine abuti il-
 lorū testimonijs, si multa pie, si multa præclare dixerūt
 tamen si lapsi in nonnullis, permitte nobis, ut quæ bene di-
 cta sunt utamur, quod iuris est uobis sumitis. Sed iubes
 ex illorū libris eligi meliora, prætermittis his, quæ iuxta
 carnem locuti sunt. Elegimus meliora, uos item elegi-
 stis meliora, sed nos ea dicimus meliora, quæ consenti-
 unt cum dogmatibus ecclesiæ, uos quæ faciunt pro ue-
 stris dogmatibus. Quis hic litem dirimat, utri melius eli-
 gant? At hoc inquirebat mea comparatio, ad quam tu nõ
 dum quicquam respondes, nec uideris omnino responsu-
 rus. Nec tibi uideris hactenus satis debacchatus in do-
ctores ecclesiæ probatissimos, nisi diuo Hieronymo im-
pietatem, sacrilegiū, & blasphemiam impingeres, eo quod
scripsit, uirginitas cælum, coniugium replet terram.
Plane impium sacrilegum & blasphemum est dictum,
 te depræ-

HYPERASPISTES DIA=

te deprauante. Quasi, inquis, patriarchis, apostolis, & Christianis coniugibus terra, non cœlum debeatur, aut quasi uirginibus uestalibus in gentibus sine Christo cœlum debeatur. Quam nihil tibi frontis in detorquendo. An Hieronymus ibi loquitur de uirginitate quæ cœlebs est absq; Christo? An sic insanit ut talibus promittat cœlum? Rursus an patriarchas excludit cœlo, quod habuerint uxores? Quid igitur dicit? In hoc præfert sanctam uirginitatem sancto coniugio, quod coniugiū in hoc institutum est, ut mortale genus cresceret & propagaretur, iuxta illud: Crescite & multiplicamini, & replete terrā. Virginitas autem quamuis non augeat in terris hominū numerum, tamen doctrina castissimāq; uita, plurimos at trahit, ac ut ita dixerim, gignit cœlo. Vnde et dominus beatos pronunciat, qui se castrarunt propter regnū dei. Ex hoc numero fuerunt apostoli, quorum ut aliquot legimus fuisse uxores, ita non legimus eos post susceptum Euangelij negociū, uxoribus usos fuisse. Eundem in tua disputatione quam irreuerenter tractas, eo q̄ scripserit quædam scripturæ testimonia apud Paulū pugnare, quæ suis locis non pugnant. Hic non satis est illum uocasse lasciosum, ineptum, nugonem, nisi tandem execrereris illius os sacrilegum. Etiam si quid lapsus esset Hieronymus, poterat excusari ciuilitè, & si non esset locus excusationi, conueniebat errorem modeste corrigi. Hoc opinor officium uelles tibi præstari, si quid accidisset simile

Nunc

Coniugium

Virginitas

TRI. PER ERAS. ROT.

Nūc sciebas Hieronymum optime sentire de Paulo, nec illud in eo criminari quod abuteretur testimonijs scripturarum, sed quod nihil esset reconditū in scripturis, quod ille non accommodaret ad Euangelij probationem. Qui sic debaccharis in Hieronymum, non pateris alios, quamuis ciuilitate abs te dissentientes.

Iam quod dixeram non esse credibile, deum tot seculis dissimulasse tam perniciosum ecclesie suae errorem, ut nulli sanctorum suorum reuelarit, quod uos Euangelicae doctrinae caput esse contenditis, hoc modo refellis, sophisticam agens, ut dicas in nullo sanctorum aut in ecclesia quicquam erroris fuisse dissimulatum, quum sancti non sint nisi qui aguntur spiritu dei, spiritus autem non errat, quumque Christus cum ecclesia sua maneat usque ad consummationem seculi: sed huc tendit tua ratiocinatio, ut intelligi uelis, incognitum esse qui sint sancti, quae sit ecclesia, quum insuper illud conaris persuadere, sic deum moderari res mortalium, ut ibi uideatur esse sanctorum ecclesia, ubi non est, contra ibi sit, ubi non uidetur. Item semper habitos pro sanctis qui fuerunt impij, pro impijs habitos qui fuerunt sancti. Sed haec dum copiose declamas, quid aliud quam confundis ac subuertis prorsus omnem iudicium ecclesiae, et auctoritatem arrogas omnibus haereticorum conuentualis? Negas consequi, si deus passus est uiros eruditissimos longa serie seculorum errare, statim et ecclesiam errasse, illam inquam ecclesiam,

60

Sancti qui

I

quam tu

HYPBRASPISTES DIA.

quam tu dicis occultam esse, nec ostendi posse. Vnde igitur tibi constat, quod Vuicleuus fuerit uir sanctus, & Ariani fuerint heretici? An ideo sanctus est Vuicleuus, quod damnatus sit ab ecclesia, quã tu papisticam uocas? Eadem ratione dices & Arium fuisse sanctum, quod ab eadem ecclesia dãnatus sit. Hic si prouocabis ad scripturas, quero num defuerint Arianis scripturæ. Nõ defuerunt inquit, sed eas perperã interpretabãtur. Sed unde nobis hoc constat, nisi quod illorũ interpretationem reicit ecclesia, diuersæ partis approbauit. Idem dici poterat de Pelagio, qui tibi quoq; est impius hereticus, non perinde, opinor, quod damnatus sit ab ecclesia Romana, quã quod repugnet tuo dogmati. Verum donemus fieri posse, ut generale conciliũ sit ita corruptũ, ut aut nemo sit qui spiritu dei agatur, aut si quis est, non audiatur, sed ex malorũ opinione fiat senatusconsultũ, tamen probabilius est illic esse spiritũ dei, quã in priuatis conuentualis, in quibus serè deprehẽditur spiritus satanæ. Si nõ potest ostendi ecclesia dei, & tamen oportet esse aliqua certa iudicia, tutius opinor publicã authoritatem sequi, quã huius aut illius opinionem, qui contemptis omnibus, iactet suã conscientiam ac spiritum. Si satis est dicere, habeo spiritũ, credendũ est igitur multis diuersa nobis ingerẽtibus, quum uera non possint esse, quæ dissonant. Quanquã ego non hoc agebam, an credendũ esset, quicquid sancti docuissent, aut indubitatum esset quicquid

TRI. PER ERAS. ROT.

quicquid ecclesia definisset, sed æquatis cæteris, uolebã
 hoc probabilius uideri, quod à talibus uiris probatum
 esset, & publica ecclesie autoritate confirmatũ, quã
 quod hic aut ille de suo proferret. Nec tu tamen aude
 dicere, quod hic ab origine mundi semper fuerit eccle=
 sie status, ut dicerentur populus dei qui non essent: alij
 rursus essent, qui neq; sancti dicerentur, neq; populus
 dei, sed sic proponis, quis scit: Si fateris nesciri, quid agit
 tua assertio, quæ conciliorum & orthodoxorũ omnium
 autoritatem reijcit, ac rescindit omnia ferè ecclesie de=
 creta? Si nobis cõstaret in uestra ecclesia esse spiritũ dei,
 merito hæc reijceremus cũ uestra pugnantẽ. Nũc quũ fa=
 tearis incertum esse ubi sint sancti, ubi sit uera ecclesia,
 quæ non errat, aut incerti fluctuabimus, aut sequemur ea
 quæ ueris sunt propiora. Quod autẽ me prouocas, ut ex
 Papæ regno uel unũ proferã episcopũ qui suo fungatur
 officio, aut unũ conciliũ, in quo sit aliquid decretũ quod
 faciat ad Christianã religionẽ, ac non potius ad propba=
 nas nugas de pallijs, dignitatibus ac censibus, quod ad
 priorem partem attinet, ut fatvor esse paucos episcopos,
 qui uere agant episcopos, ita quosdam proferre liceret,
 in quibus non desideres pij presulis officium, inter quos
 numero Io. episcopum Roffensem. Sed hunc protinus
 reijcies, quod in te scribat, & ideo nihil habe=
 bit ponderis tua reiectio. Nec est quod hic clames
 me in gratiam illius scribere, nihil ab illo census uel

Papa Regnum

HYPERSPISTES DIA-

accipio uel ambio, & in multis disidet à meis opinio-
 nubus, nec meis studijs ita multum tribuit. Postremo
 quid illo tuo simili dissimilius? Ciceronem deus permi-
 sit errare in causa liberi arbitrij, ideo non est dissimi-
 le ueri si quis dicat, quod deus permiserit doctissimos ac
 sanctissimos ecclesie uiros similiter errare. Quid deus
 reuelarit Ethnicis philosophis aut oratoribus, non ex-
 cutitur in presentia, sed quid suggerit illos, qui gustau-
 erunt spiritum dei, & in diuinis literis multos annos
 diligentissime sunt uersati. An ideo non assequuti sunt,
 quia uariant sententijs, aut quia disputant suspensa sen-
 tentia? Sic nec uos consentitis in uestris dogmatibus. Et
 hic dicis, quis scit? Verum an ideo Christiani non con-
 stantissime credunt resurrectionem corporum, quod phi-
 losophi summi uacillanter de ea disputant? Addis quod
 deus sanctos suos abscondit, & ueniale margaritum
 non obijciendum porcis, ne impius uideat gloriam dei:
 & tamen Euangelium dicit, ex fructibus eorum cogno-
 scetis eos. Si arbor bona iuxta atq; mala ex fructibus co-
 gnoscitur, est aliquod de pijs & impijs iudicium etiam
 in hoc seculo, licet certissima sint dei iudicia. Et hic erat
 locus disputandi de comparatione fructuum, nisi decre-
 tum esset eam Camarinam non mouere.

62 Hic Luthere suspicor mihi rem esse cū rhetore, cuius
 modestiam utinam tu in omnibus tuis scriptis fuisses imi-
 tatus, longe pauciores abs te alienasses, aut si tibi credi-
 mus ab

*Sim. l. 9.
 in 20^{ta}*

TRI. PER ERAS. ROT.

mus ab Euangelio. Tu nullum cōuiciandi modum nosti,
 neq; quicquā omnino probare potes in eo qui refragatur
 tuæ sententiæ, hic tametsi in disputatione satis scurriliter
 deliciatur in Diatribam: Quid agis mea Diatriba, et do-
 mina Diatriba, tamen te moderatior est, nisi quod studuit
 obseruare decorū personæ quā sustinet. Quāquā quæ
 hic disputat de sanctis, de ecclesia, non multum faciunt
 aduersum me, qui non pugnē aduersus tuam sententiam
 ex illorum autoritate, sed ex diuinis literis. Cæterum
 posita rerum æqualitate, ex quibus tu iudicari uis, & ho-
 minum sententia in æquilibrio nutāte, quæro an aliquid
 momenti debeat habere ueterū & ecclesiæ autoritas.
 Hic erat scopus disputationis meæ, ad quē oportebat argu-
 menta tua dirigere. Fateris esse ecclesiam quam allego,
 fateris esse sanctos quos adduco, sed distinguis canonem
 charitatis quæ fallitur, & fidei quæ nō fallitur, quæ di-
 stinctio huc tēdit, ne quæ credamus sanctū, nisi diuinitus
 declaratū. Charitas credit omnes sanctos qui baptizati
 sunt, fides nō itē. Ut hæc ita habeāt, tamen quoniā chari-
 tas quæ sperat omnia, multis etiam argumētis cōfirma-
 ta credit orthodoxos patres fuisse sanctos, in ancipiti-
 re tantum habere momenti debet, ut in eos simus procli-
 uiores, qui tot seculis publico orbis præiudicio commen-
 dati sunt, quā in eos qui nō alio nomine cōmendantur,
 nisi quod baptizati sunt. Itaq; si uultis illorum autori-
 tatem nihil ualere ad cōfirmandam opinionē, nec uestra

HYPERSPISTES DIA=

nec ullius omnino ualere debet. Ad electionem meliorum iam respondi, quemadmodum ad scripturæ testimonia, quum & electio sit utriusq; partis, & interpretatio. Proinde nec illa cantilena ad me pertinet, qua dicitis quosdam posthabito iudicio confusa uorare omnia, aut peruerso iudicio meliora respicere. Vt tales aliqui sint, tamen non est tam male suspicax charitas, ut talem opinionem concipiat de proacribus ecclesie, nisi quod præscribunt, manifestam præ se ferat impietatem.

63 Sed tandem accedis ad nodum questionis. Si, inquis, abscondita est ecclesia, si latent sancti quid aui credemus? & ut tu argutissime disputas: quis nos certos faciet, unde explorabimus spiritum? si eruditionem spectes, utrinq; sunt Rabini: si uitam, utrinq; peccatores: si scripturam, utriq; amplectuntur: sin scripturam iudicem facimus, huius multis in locis incerta est interpretatio, & utraq; pars scripturam ad suum trahit sensum. Vnde sequitur ut hic sæpticos agamus, nisi quod tu, inquis, omnium optime facis, qui sic te dubitare dicitis, ut ueritatem querere te & discere testeris, Interim in eam partem inclinans quæ liberum arbitrium asserit, donec ueritas elucescat. Finge mihi nullum esse sensum genij aut phraseos, an mihi Luthere putas obscurum quis hæc scripserit? Nō tam dissimili uocæ sunt psitacus & coturnix. An tu unquam dicere sustineres, ut tu argutissime disputas, cui ignoranter & inscienter

TRI. PER ERAS. ROT.

scienter dico omnia? An tu sic loqui posses, nisi quod tuis omnium optime facis, quum haec tam petulenter debacchatus sis in Erasmus uelut in Sæpticum & Sæpticis deteriore, nimirum totum Lucianicum & Epicureum? Rursus, posses tu dicere: Neque nihil dicis, neque omnia, qui ubique iactas me nihil dicere, neque quicquam adferre præter bullas & ampullas uerborum? Verum hæc quomodo se habeant non ita multum refert.

Tandem explicaturus nodum, facis quod in sophisticis soles calumniari, inducis duplicem claritatem scripturae diuinae, item duplex iudicium probandorum spirituum. Alterum est, quo quisque singulari dono dei illustratus, certissime iudicat & discernit omnia dogmata: de quo Paulus. 1. Cor. 1. Spiritus omnia iudicat, & à nemine iudicatur. Et hæc appellas interiorē claritatē scripturae diuinae. Hoc, inquis, forte uoluerunt qui tibi responderunt, omnia esse iudicio spiritus deaernda. Imò noui quendam, cui non crediderim huc adesse spiritum quem sibi uindixabat, quum eum cõpererim certissimis argumentis mendacissimum simul & gloriosissimum ac maledicentiae insatiabilis. Deinde non hoc sensit quod tu interpretaris, quum enim illi fuisset haec assensus, ut hunc aut illum suus spiritus redderet certum, perrexi querere, unde hoc mihi constaret, qui non haberem donum diiudicandi spiritus alienos: Ita fieri ut, quod tu quoque fateris, illius certitudo meam dubitationem non eximeret, ille

64

HYPERSPISTES DIA-

reuoquit disputationem ad scripturas: rursus quū obijæ
 rem uarias interpretationes, nihil aliud respondit quàm
 spiritus, spiritus. Quare si tu potes hoc quod aggressus
 es dissoluere, rē nō mediocrem peregeris. Fateris igitur
 hoc iudicium nihil prodesse alijs, sed tantum illi qui hoc
 spiritu præditus est. Alioqui phanaticis omnibus esset
 habenda fides, maiore contentione iactantibus se habere
 spiritū, quàm illi qui uere donū hoc singulare possidēt.
 Ostēdis igitur & aliā scripturæ claritatē, uidelicet exter-
 nam. Item externā spiritus declarationē, qua pro aliorū
 etiā salute certissime iudicamus de spiritualibus deq; do-
 gmatibus omnium. Age iā inhians expecto certitudinem
 istam. Addis hoc iudiciū maxime pertinere ad duces ac
 præcones uerbi, quos arbitror uel episcopos esse uel
 theologos, qui si inter sese cōcordarent in explicandis sa-
 cris literis, haberemus quod certum sequeremur, nūc nō
 stri præcones aliud docent quàm tu, & tui sic inter sese
 dissentiunt, atq; adeo tibi fortiter reclamant. Vbi est igitur
 certum iudicium quo etiam in ecclesia probamus, aut
 improbamus dogmata ex sacris literis, quæ regula est
 certissima, lux spiritualis, sole clarior? At sentis ipse te
 nihil agere, nisi hoc quod assumis, quum sit controuersum,
 probaris, teq; facturum polliceris.

65 Age sequimur, si forte præstes, quod promittis, certe
 cupimus. Moses dicit Deuteronomij. 17. de iudicio dese-
 rendo ad sacerdotes, si qua difficultas inciderit, quā iu-
 dias inter

TRI. PER ERAS. ROT.

dicēs inter se uariantes non possint explicare &c. Quo-
modo, inquis, iudicabunt de re controuersa secundū legē,
nisi lex sit externe clarissima? Respōdeo duobus modis
primum si lex fuerat externe clarissima quibuslibet sen-
su communi præditis, cur ipsi iudicēs nō explicabant no-
dū, quos probabile est non ignorasse legem, nec ideo di-
cuntur uariasse sententijs quod legem non tenuerint, sed
quod causa fuerit difficilis. Et ideo reijcitur ad sacerdo-
tes tanquā legis peritiōres. Altero modo sic respōdeo
Mosen non illic sentire de difficultatibus quæ exoriantur
circa quæstionem liberi arbitrij aut similibus, sed de
crasioribus, quarum aliquot illic exprimit exempla, ui-
delicet inter sanguinem & sanguinem, causam & caus-
sam, lepram & non lepram. Porrò quod adducis ad cō-
firmationem argumenti tui, de legibus prophanis, per
quas lites componi non possent, nisi essent clarissimæ,
contra te facit. Nā ut nō inficiamur per leges plurimas
dirimi controuersias, ita manifestū est in legibus prin-
cipū plurimas esse tenebras. Alioqui quorsum attine-
bat tot annis cognitioni legū dare operam, si tam diluci-
dæ sunt, ut unicuiq; sint clarissimæ, qui linguam teneat
neq; careat sensu communi? Inanem igitur operam sum-
pserūt, qui tot uoluminibus conati sunt legū difficultates
explicare. Ineptiūt iudicēs & senatus, qui nonnunq; an-
nis aliquot fatigantur in unius causæ cognitione. Nō re-
cte dixit ille, qui iuris nodos & legū ænigmata soluat.

HYPERSPISTES DIA=

13
 Nec ualet tua collectio, si tāta lux est in legibus propheta-
 nis, quanto maior esse debet in literis, quæ pertinent ad
 eternā salutē. Primū maior est rerū obscuritas, quæ tra-
 ctantur sacris uoluminibus: deinde nō impie dictum est
 quū ab alijs orthodoxis, tū ab Augustino, cui tu non sine
 caussa multū tribuis, deū obscuritatē aliquā data opera
 reliquise in sacris literis, quo magis excitaret nobis scri-
 tandi studium.

66 Adducis ex. Psal. 118. Præceptū domini lucidū illumi-
 nās oculos. Sed præceptū dicit lucidū, nō uniuersam scri-
 pturā, quæ etiā si lucida est David aut alijs afflatis pro-
 phetico spū, nō statim dilucida est oībus qui tenent gram-
 maticā, & habent sensum cōmunem, quod tu toties affir-
 mas. Rursum adfers ex Psalmo. 118. Declaratio sermo-
 nū tuorū illuminat, et intellectū dat paruulis. Accipio
 testimoniū, si tales paruulos sentias, qualis fuit David,
 & super quos requiescit spūs domini, sin de quouis q̄
 sciat linguā, multo secus habet res. Rursus quod citas
 ex Esaiæ ca. 9. Ad legē magis & testimoniū &c. Nō di-
 cit propheta nihil esse obscuritatis in sacris uoluminibus
 sed minuitur illis tenebras, q̄ cōsulunt Phytones ac uen-
 eriloquos. Nā eodē in loco additur, nūquid nō populus
 à deo suo requiret uisionē? &c. Latebat Christus in lege
 & tamen uerba legis nō quibuslibet erant perspicua qui
 sciebant Hebraicæ, sed à scribis in lege exercitatis peteba-
 tur cōsiliū ex lege, ueluti quū Herodes cōsulisset de pu-
 ero Iesu

TRI. PER ERAS. ROT.

ero Iesu, ubi foret nasciturus. Iterum Zachariae ca. 2. Iubet
 populū ex ore sacerdotis legē requirere. Pulcherrimus
 scilicet angelus, inquis, qui nunciet quae tū ipsi sunt am-
 bigua, tum populo obscura. Quin igitur uos Zachariae
 monitis obtemperantes, legem requiritis ex ore sacerdo-
 tum & pontificū? Ad haec quid erat necesse discere legē
 à sacerdote, quū quiuis è plebe, qui sciret linguam & ha-
 beret sensum communem, facile posset legem clarissimā
 intelligere? Ergo qui iubet legem requiri ex ore sacerdo-
 tis, significat eam non quibuslibet esse perspicuam, sed
 ostendit idoneum legis interpretem. Iterum ex Psalmo
 118. *Lucerna pedibus meis uerbū tuum, & lumen semi-*
tis meis: non tractat de perplexis questionibus, sed de
praecipis recte uiuendi, quae praelucunt & indicant, qd
expetere, quid fugere debeamus. Et si maxime torque-
as ad totam legem, non quadrat in quemlibet grammati-
cus peritum quod quadrat in Dauid. Hactenus ex uete-
ri testamento, sed qualia trecenta possis adducere, pergis
ad nouum, ad Rhomanos secundo Paulus dicit Euange-
lium in sanctis scripturis promissum. Qualis autem, in-
quis, testificatio, si obscura est? Si nihil erat obscurum in
prophetarum oraculis, & figuris legis, cur umbrae uo-
cantur? Et cur lucem uocamus Euangelicam, nisi quod
quae figurarum inuolucris tegebantur in lege, per E-
uangelium sunt in apertum prolata? An ibi nihil e-
rat de Christo praedictum, quod non omnibus esset
clarissimā

HYPERSPISTES DIA=

clarissimum, modo scirent Hebraice? Imò nec discipuli domini post tot sermones auditos, post tot uisa miracula post tot notas & indicia, quæ de Christo prophetae prædixerant, intelligunt scripturas, donec Christus illis aperiret sensum, ut intelligerent scripturas. Iam Paulus ad Corinthios de claritate Mosi Christiq; disputans, tantum eminentis claritatis tribuit Euangelio, ut dicat id quod claruit in hac parte, de lege loquitur, ne glorificatum quidem fuisse. Quid quod data opera deus uoluit uaticinia de Christo non quibuslibet esse perspicua, quem admodum etiam in terris prædicari noluit ante mortem, quod esset Messias, quod sic expediebat ad peragendum humanæ salutis negocium. Cæterum ubi iam apostoli nunciarent ea esse peracta quæ prophetae prædixerant, tum & lex collata cum factis erat dilucidior, factumq; est, ut et lex astrueret fidem Euangelio, & Euangelium illustraret legis ænigmata. Nimirum hoc sensit Petrus, qui propheticum sermonem similem facit lampadi lucenti in caliginoso loco, nec omnia reliqua facit tenebras, quum Paulus etiam ethnicis philosophis tantum tribuat lucis, ut deum & huius sempiternam diuinitatem nosse potuerint. Omnis ueritas lux est. Et ab illis plurima uera prodita sunt, quæ cum Christianorū dogmatibus consentiunt. Ioannes erat lucerna ardens, quod prædicaret uerbum dei. Eadem de causa Paulus Theſſalonicenses mundi luminaria uocat, quod uerbū uitæ tenerent, at non ideo

2. h. u. i. r. i.

ideo quicumq; illorum sciebat grāmaticam intelligebat quicquid est difficultatis in sacris literis.

Christus erat lux mundi, sed tamen in eo latebat diuina natura, neq; statim nos assequimur quicquid est in Christo. Istiusmodi testimonia sexcēta poteras uel ex indicibus congerere, in quibus luminis mentio.

Sed his etiam frigidiora sunt quæ sequuntur. Quid faciunt apostoli, dum suas prædicationes per scripturas probant, an ut nobis tenebras suas maioribus tenebris obscaurent? uel ut notius per ignotius probent? Quando nobis hic desines ingerere prophetas, baptistas, & apostolos, de quorum spiritu nemo dubitat, & quorum est sacrosancta authoritas? Illi quoniam habebant intus spiritum magistrum, quod erat obscurum in literis prophetarum explicabant. Nos de tuo tuorumq; spiritu loquebamur, qui profiteris nihil esse in sacris literis, quod tibi sit obscurum, si modo grāmaticam teneas: exigebamus q; ut istius certitudinis tuæ faceres fidem, quod adhuc frustra conaris. Christus, inquis, apud Ioannem, iubet Iudeos scrutari scripturas de ipso loquentes, quæ si obscuræ sunt, reddit illos ambiguos. Imò si nihil habent obscuritatis, quid sibi uult illud uerbum, scrutamini? Non enim dicimur scrutari solem, qui est expositus omnium oculis sed quod abditum est scrutamur. Et tamen quum addit dominus, illæ enim de me loquuntur, multum lucis addidit, indicans scopum prophetiæ. Sic in Actis docti mo-
nitiq;

HYPERSPISTES DIA-

nitiq; per Paulum scripturas cū his quæ gerebantur ac
 tradebantur conferebant, multa non intellecturi, nisi lu-
 cem hanc addidisset Apostolus. Nos igitur non fecimus
 eas obscuras, sed ipse deus sic aliquam obscuritatem il-
 lis inesse uoluit, ut tamē esset omnibus satis lucis ad salu-
 tem æternam, si quis intendat oculos, nec desit adiutrix
 gratia. Nemo negat certissimam ueritatem in sacris libris
 sed ea nonnunquam figurarū & enigmatum inuolucris
 1 oblecta est, ut egeat scrutinio & interprete, siue quod
 deus sic uoluerit exercere simul et excitare nostram tar-
 2 ditatem, quemadmodum ait Augustinus: siue quod iu-
 cundior est ueritas, & acrius afficit animos hominum
 quum eruta fuerit, et per tenebras inuolucrorum nobis
 eluxerit, quam si fuisset oculis quorumlibet exposita, si
 3 ue quod thesaurum illum sapientiæ noluerit quibuslibet
 propositum. Proinde nihil agis, unum aut alterum locū
 proferens, qui nihil habeat obscuritatis. Deus creauit cœ-
 lum & terram. Hunc locum proponis, ut nihil habentem
 obscuritatis. Neq; enim in uerbis est quicquam tro-
 pi, uel ambiguitatis. Et tamen uides quā hic quoq; su-
 darint interpretes, quid hic dicat cœlum, quid terram, et
 an ordine crearit singula an simul uno nutu omnia. His
 explicitis restat allegoriæ nubilum, ut uocat Hierony-
 mus. Dicit, eiusmodi difficultatū cognitio non est necessa-
 ria ad salutem: idem sibi uolebat specus coricius, qui ti-
 bi stomachū mouit, quū altius scrutamur diuinas scriptu-
 ras quā

TRI. PER ERAS. ROT.

*ras quã necesse est, aut quã pro aptu nostri ingenij, tñ
 humanæ mentis oculis occurrere tenebras, in quibus ab=
 strusa est æternæ sapientiæ maiestas, adoranda potius
 quã peruestiganda, quod idẽ quĩ ipse docet alijs uer=
 bis, distinguens lumen gloriæ & gratiæ, me docente im=
 piũ est, quod te docente piũ. Verbũ caro factũ est. Quid
 apertius? Verum nobis, quibus explicatum est mysteriũ
 legat eadem uerba Demosthenes si reuiuiscat, non intelli=
 get. Ac nos quidem filium dei suscepisse naturam huma=
 nam scimus & profitemur omnes. Et tamen multa tra=
 ctantur circa hæc uerba, quomodo solus filius suscepit
 hominis naturam, & quomodo diuina natura per ani=
 mam humanam in eandem hypostasim adglutinarit sibi
 corpus mortale, & quomodo ex guttula purissimi san=
 guinis spiritus sanctus finxerit illud sanctum corpus sau=
 lum, araneoli, ut aiunt, magnitudine, & an anima Chri=
 sti statim ut creata infusaq; est corpori, fuerit donata bea=
 tifica uisione, & an deus potuerit illi plus impartire gra=
 tiæ quã impartijt. Hæc aliq; innumera existunt cir=
 ca hæc uerba, uerbum caro factum est. Idem dicis de arti=
 culis fidei, quos quĩ nemo non intelligat, hausimus ex sa=
 cris literis, utiq; clarissimis, alioqui q̄ possumus eos cer=
 to uel credere uel docere? Adde, quid faciũt q̄ adhuc ho=
 die sacras literas prædicant, eas interpretãtes ac decla=
 rantes? Quæ si obscuræ sunt, quis nos certos facit, ipsam
 eorũ declarationẽ esse certã? Alia noua aëclaratio? Quis
 & illam*

HYPERASPISTES DIA

et illam declarabit? Ita fiet progressus in infinitum.

Hec tu Luthere satis declamatorie, uerū si quod doces, ad sacram scripturam non opus est, nisi grammatica, quid necesse est audire prædicatorem declarantem, et interpretantem? Satis erat populo, qui sacros libros nō habet, prophetam aut Euangelium prælegere, nec aliud quicquā explicare, quā si quid forte difficultatis lateat in uocibus. Quod si urgeas, quid faciant præcones Euangelij, dicam: Frequenter ex iisdem uerbis, ut tu uis uideri, clarissimis, eliciunt diuersas sententias, quasi ex eodē silice hic ignem exauteret, ille aquā. Nec est quod hic reclaims, hoc à Papistis et Sophistis carnalibus fieri, faciunt hoc tuæ cōmunionis præcones, qui non minus constanter sibi spiritum uindicant quā tu. Si sacra scriptura est undiquaq; clarissima, unde hæc tenebræ inter uos unde tanta de sensu scripturæ digladiatio? Tu probas è literis arcanis, in eucharistia esse corpus domini naturaliter: Zuinglius, Oecolampadius et Capito ex iisdē literis docent esse tantū in signo. Hoc erat caput huius disputationis, ut nos faceres certos, te unū uerissima clarissimaq; docere, in quibus hactenus hallucinati sunt orthodoxi patres, hallucinati sunt ecclesie proceres, quorū iudiciū si nō pateris usq; quaq; certū haberi, certe patieris talium uirorū iudicio tantum esse ponderis apud nos infirmos simplices et imperitos, quantum est tuo aut Vuicleui. Quod si tibi ius sumis, ecclesie decreta quoties cōmodū est re

TRI. PER ERAS. ROT.

est rescindendi, permittes & illi uicissim, ut par pari re-
ferens, tua rescindat ac damnet. Et si putas æquum, ut
cum tot orthodoxis cædat ecclesiæ senatus totus tibi no-
uo prophætæ surgenti, cedere debes & alijs qui post te
surgunt. Hæc argumentando tantū dicta sunt. Sed per-
sequar orationis tuæ cursum. Si scriptura, inquis, obscura
uel ambigua est, quid illam opus fuit nobis diuinitus tra-
di? An non satis sumus obscuri & ambigui, nisi de cælo
nobis augeatur obscuritas, & ambiguitas, & tenebræ?
Hæc ita dicuntur, quasi dicam omnem scripturā esse ob-
scuram aut ambiguam, quum illic fatear esse thesaurum
æternæ certissimæq; ueritatis, sed qui alicubi retrusus sit,
nec pateat quibuslibet. Nec ideo sol obscurus est, si nubi-
bus opertus non appareat, aut si lusciosus in clara lucē
caliget. Quanquā hæc omnia tibi dicuntur extra contro-
uersiam, agebā de quæstionibus perplexis, quæ nascun-
tur e sacris literis, aliter atq; aliter interpretatis. Hic
erat proferenda certissima tua lux, quæ coargueret toti-
us ecclesiæ cæcitatem. Nam quod cauillaris lucem hanc
semper occultatam fuisse in ecclesia, quæ latet nec habe-
tur pro ecclesia, ut hoc tibi donemus, quod probare non
potes, probabilius est sanctissimos pariter ac doctissi-
mos uiros ad illam occultam ecclesiam pertinuisse, quān-
te cum paucis tuis. Nondum igitur præstas quod promi-
seras, sed pergis: Omnis, inquis, scriptura diuinitus in-
spirata utilis est ad docendum, & increpandum, & ar-
guendum

K

HYPERASPISTES DIA

guendū. Atq; hic mire rhetoriaris, aut alius potius tuo
 nomine, tu enim nō potes dexam uerba differre sine con-
 uicijs: Imò inutilis est Paule prorsus, sed ex patribus
 longa seculorum serie receptis, & sede Rhomana talia
 petenda sunt, quæ tu scripturæ tribuis, quare tua senten-
 tia reuocanda est ubi ad Titum scribis, episcopum oportere
 potentem esse doctrina sana exhortari, & arguere
 contradicentes &c. Quomodo, inquis, erit potens, quū
 tu scripturas ei relinquant obscuras? hoc est, arma stupea
 & pro gladio tenues stipulas? Non dubito quin hæc tibi
 uideantur admodum scite dicta, quū nec explicent no-
 dum à me propositū, et alioqui falsa sint. Omittite hic Ti-
 tos ac Timotheos, quorū alter erat à puero uersatus in
 sacris literis, uterq; Paulū habuit præceptorē, adhæc spi-
 ritum de quo nullus ambigit. An hodie nullus episcopus
 poterit uti scriptura diuinitus inspirata ad docendū aut
 increpandū, si quibusdā in locis hæret? An medicus ni-
 hil habet quod consulat egrotō, si quis locus sit in medi-
 corum libris de quo dubitet? An non erit potens in sana
 doctrina, nisi qui uere sibi possit arrogare, nullum esse
 locum in arcanis literis, in quo hæreat? Hoc haud scio,
 an apostoli fuerint ausi profiteri. Vnde post annos mille
 trecentos ecclesie doctores obturarunt os hæreticis, to-
 ties alijs super alios coorientibus aduersus scripturæ ue-
 ritatem? An pugnarunt stupeis armis, & pro gladio uer-
 bi quem tu uibras habebant leues stipulas? Et tamen illi
qui tantū

TRI. PER ERAS. ROT.

qui tantum ualuerunt præsidio diuinæ scripturæ, fateri
 tur in libris diuinis esse quædam obscura, quædam huma-
 num captū excedentia. Et unde tam diu ecclesia suspen-
 dit sententiam de processione spiritus ab utroq; si tanta
 lux est diuinæ scripturæ, ut ad intelligendū satis sit gram-
 maticæ peritia? Quid autē monstri sit, si quomodocūq;
 incidere in scripturis ambiguitate, nos imperiti malimus
 cōsulere sedem Rhomanā quā Vuittenbergensem, eamq;
dissentientem? Quis autem credit ecclesiæ Rhomanæ,
 si sine scriptura pronunciet? Nec illa scripturas interpre-
 tatur nisi ex eruditorum concilio, tu pro tuo arbitratu in-
 terpretaris ex tuo spiritu, nobis incognito, ne dicam cogni-
to. Nec est quod Christus cogatur ad palinodiam suæ uo-
 cis: Ego dabo uobis os & sapientiam, cui non poterunt
 resistere omnes aduersarij uestri. Quid tu mihi aposto-
 los obijcis, quum de tuo agatur spiritu? Quod Christus
 apostolis pollicitus est, præstitit. Tibi non est pollicitus
 neque quibuslibet, & si tibi quoq; præstitit, doce certis
 argumentis, tibi uni datum esse quod illis tam innume-
 ris negatum est. Hoc agebatur, & hic nodus erat expli-
 candus, & interim proluxis declamationibus eximis tem-
pus, nec præstas quod polliceris. Non ego te confero cū
 Christo aut cū apostolis, sed hominē incogniti spiritus cō-
 fero cū tot orthodoxis, cū ecclesiæ primatibus, de quo-
 rum spiritu ut demus nobis nō constare, tamen iuxta tu-
 am regulam, tot retro seculis, bonam de illis opinionem

HYPERASPISTES DIA

habuit charitas, licet fides nihil approbet, nisi quod diu-
 nitus fuerit commendatum. Et tamen exigit à nobis, ut
 illorum auctoritatem rejiciamus, tua dogmata uelut arti-
 culos fidei teneamus. Saltem concede nobis ius æquale, in
 illorum & tua dogmata, ut de utrisq; licet suspendere
 sententiam. Hæc non ex animi mei sententia, sed tui co-
 arguendi causa dicta sunt. Tandem ab apostolis & Chri-
 sto tua decurrit oratio. **Quæ**, inquis, tu præscribis formam
 Christianismi, si tibi scripturæ sunt obscuræ? Pro me re-
 spondebo: In Diatriba non præscribo formam Christia-
 nismi, tantum ostendo quousq; præcedere debeat simpli-
 cium inquisitio. Nec plus tribui uolo meæ formæ, quam
 suis scriptis tribui uolunt orthodoxi cæteri, quibus mul-
 ta debemus, quæ ad pietatem attinent. Hoc si tu quoq; fa-
 teris, quum illi fateantur obscuritatem in non paucis scri-
 pturæ locis, aut recantat quod toties confessus es illos mul-
 ta recte differuisse, aut concede nobis aliqua pro uirili do-
 cere, qui tamen non negamus esse nobis nonnihil obscuri-
 tatis in sacris libris. **Quod** si his fidem omnem abrogas,
 quæ tuis scriptis fidem haberi postulas, qui fateris te ali-
 ubi herere, qui nonnunquam uariam adfers interpretati-
 onem, haud facturus, si nihil esset obscuritatis aut ambi-
 guitatis. Idem accidit tuis, alicubi dubitans & hæsitans
 loquitur Pomeranus, et Oecolampadius, deniq; ipse Phi-
 lippus, cui nihil non tribuis. In hos atq; adeo in te ipsum
 recidunt hæc omnia, quæ tanta uehementia copiaq; in
 eos deo

TRI. PER ERAS. ROT.

eos detonuiſti, qui putant in ſcripturis aliquid obſcurum eſſe. Poſtremo ſateris ipſe in arcanis literis obſcuritatem incidere ex imperitia uocum, & addis opinor, ex deprauatione codicū, ex tropis, ex locis inter ſe pugnantibus. Hoc dato, redeūt huc omnia illa incōmoda quæ commemoravi de obſcuritate. Non enim refert unde ſit obſcuritas, modo ſit ulla. Hanc certe negare non poteſ. Quod ſi detrahis omnem fidem ijs qui hærent alicubi, hæres tu hærent tui quibus uis nos certam habere fidem: nec hærent ſolum, uerum etiam ſic inter ſe diſident, ut tua quæ fortiter reiſciant damnentq; nec alio præſidio quàm ſacræ ſcripturæ. Hic profer omnem eloquentiæ tuæ diſſimulatæ copiam ac diroſim, dicturus in teipſum ac tuos, quicquid in nos dixeris. Quod addis enthymema, ſi ſcripturam negas dilucidam, ſateris multo minus dilucidos eſſe ſanctos quos adduco: aliqua probabili ſpecie diceres in me, ſi ex his impugnaffem tuum dogma, nūc eſ ſacris literis tecum congregior. Nec in aliud profero dotes ac numerum illorum, niſi ut te adigam ad proferendum argumentum euident, quo ſciamus tibi tuto poſſe credi, & ab illis pie diſcedi: Id quum reaperis, tamen poſt tot calaphos, alapas, & ſputa, nihil nos docēs quod ad rem pertinet.

Fateris me nō de tota ſcriptura ſentire, ſed de locis ex quibus oriūtur huiusmodi quæſtiones. Id ſi ſateris, quorū ſum pertinuit, tot uerbis ita loqui, quaſi totam obſcuram

HYPERASPISTES DIA

dixerim. Verū illud, ut inquis, ad me pertinet, quod ego fatear aliquid esse obscurū, tu nullā scripturæ partem uis obscurā esse. Audio, uolo, uerbū imperiale, at ego malebam uocē doctoris. Quod tu affirmas, ego opto, quod tu dicis te scire, ego discere cupio, nec mihi satis est hoc asseruari abs te, æritudinē efflagito, quā tu profiteris. Doce nos externā scripturæ claritatē, quandoquidē hanc adimis ipsi ecclesiæ, ecclesiæq; lūinibus, summoq; cū orbis tumultu tibi uindicas. Nec uerū est quod assumis, ecclesiā ex obscuris scripturæ locis pronunciaſſe de lib. arb. licet huius quæſtionis abyſſum fatear esse imperueſtigabilem, eoq; nō altius penetrandū quā ſat eſt: ſed mihi perſuaſum habeo ueteres & eccleſiā ex ipsis per ſe quidem claris ſcripturæ locis aſſeruiſſe quod aſſeruerunt. Nec tamen ſtatim hac in re authoritas eccleſiæ interpoſuit ſuam ſententiā, ſed intentis aliquandiu oculis in ſcripturæ lucem, tandem perſpecta manifeſta ueritate pronunciauit. Fit enim frequenter, ut qui e tenebris prodeunt, nihil uideāt in media lucē ſolis, niſi aliquandiu intenderint oculos, & per tenebras quædam nō ſtatim uidemus, ſed intendentibus oculis paulatim incipiunt nobis eſſe perſpicua, quæ prius erant ambigua: quod idem accidit in rebus quæ procul abſunt à nobis. Sed ita ciuilitatis cauſſa finxi, interpretationem utriuſq; partis eſſe ambiguan, ut rebus æquatis, oſtenderes aliquid quod nos in medio ſacillantes in tuam partem inclinaret. Simili modeſtia

uocauit

TRI. PER ERAS. ROT.

uoauit Diatribam, non assertionem, & concludo me se-
 qui probabilem opinionem, non quod ambigerem de re-
 cepta sententia, sed quod tua periculose proferretur apud
 multitudinem, ue quia sic populus discit diffidere de-
 cretis ecclesie, fieriq; possit, ut tandem incipiat dubita-
 re de certissimis articulis fidei, uel quia tutum non est, de
 receptis articulis apud idiotas in utranq; partem dispu-
 tare, uel quia questio reuissus habet profundos, à qui-
 bus arandi sunt imperiti, cum his satis sit tenere dogma
 quod tradidit ecclesia. Nec in hoc tecum sentio, quod
 equas omnes articulos fidei. Sunt enim quidam tam eui-
 dentes, ut de his nefas sit disputare. Quod genus sunt,
 Christum esse natum ex uirgine, passum sub Pontio Pi-
 lato: quidam tales ut post diutinam disquisitionem, tan-
 dem fuerint publica authoritate comprobati, de quibusdã
 ne nũc quidẽ satis conuenit. De perpetua uirginitate Ma-
 rie dubitatũ est à nõnullis, donec illis occluderetur os
 ex scripturis, rectius enarratis. Dubitatũ est à ueteribus,
 an Rhomanus pontifex esset uniuersalis ecclesie pastor
 & licuit, donec accederet ecclesie decretũ: & adhuc cõ-
 trouersum est inter scholasticos, an Rhomani pontificis
 authoritas sit grauior authoritate synodi generalis. Pro-
 inde si tuum dogma uis æque credi, atq; credimus sym-
 bolũ apostolorũ, profer testimonia scripturarũ æque di-
 lucida, doce tuum dogma statim ab apostolorũ tempori-
 bus unã cum Euangelio ad nos decurrisse. Igitur ut illa

HYPERASPISTES DIA-

certissime credo, ita mihi dubium non erat dogma de libero arbitrio, posteaquã de eo pronunciauit ecclesia catholica. Quir igitur disputas, inquis, tanquã rectora sequitur si quis doceat, quir Diatribam appellare maluisti, quã consutationem, quin hortaris omnes, ut meo reiecto dogmate, constanter teneant quod tradidit ecclesiã? Non deerant mihi uocabula, quibus & meam disputationem & tuũ dogma uocarem, que tibi iam noua non sunt sed tentare libuit, an hac ciuilitate uel sanari posses, uel ad mitius respondendum inuitari. Deniq; uidebam res hominum plus satis exulceratas, nolui mei calami seuitia oleũ, ut aiunt, camino addere. Deniq; ne disputassem quidem, nisi tu fabulam hanc sic euulgasses, ut in texturis ac sutrinis nunc passim disputetur, nullum esse liberum arbitrium, sed omnia mera necessitate geri: Et quasi parum hactenus profeceris, narrant hanc tuam disputationem à Iona uerti in linguam germanicam, quo textores & agricolas in me concites, quos concitatos placare non possim, lingue ignarus.

- 69 Per omnia circumactus, tandem huc euadis, ut communem sensum facias arbitrum de certantiũ de claritate scripturæ. Resistunt enim, ut ais, & qui clarissimis scripturæ testimonijs cõuicti sunt, sed cõmunis sensus indicat eos nihil habere, quod merito contradicãt. Sic confutati Sadducei obmutuerunt quidẽ, at nõ discesserunt ab errore. Ineptũ fuerit referre quid Sadducei potuerint respondere,

TRI. PER ERAS. ROT.

spondere, nimirū animas defunctorum nō recte dici ho-
 mines, deinde nihil absurdi, si deus dicatur Abrahamā, Isaac
 ac Jacob, à quibus cultus fuerat dū uiuerēt: quemad-
 modū patres superstites filijs, nomen patrū retinēt iuxta
 communē loquendi usum: at illic agebatur de resurrecti-
 one corporū, quæ nō euincitur ex hisce uerbis. Dices, ar-
 igitur obmutuerūt? quia uirtus diuina erat in uerbis do-
 muni, quæ credentiū animos attrahebat, impiorū consci-
 entias percellerat. Verū hæc extra rē. Ergo si tu quoq;
 uis nobis os obturare, ut hiscere nō audeamus, profer si-
 milia ē scripturis testimonia, ostende nobis spiritū in te lo-
 quentē, cui si tentemus repugnare, sensus omnium commu-
 nis damnet nos, te probet. Atqui plurimi et hodie tibi re-
 clamāt, qui uidentur habere sensum communē, & ortho-
 doxis illis patribus, totiq; populo Christiano, quis neget
 fuisse sensum communē? Tibi tuisq; probabilius est de-
 esse sensum communē, tibi qui tanta maledicendi impo-
 tentia debaccharis in eos, qui uel cōmunicandi gratia do-
 gmatibus tuis contradicūt: tuis, qui addicti factioni im-
 modico tui studio probant quicquid docueris, & τὸς ἐφα-
 si prouocēs ad spiritū, rursus exigo signū euident. Reli-
 qua quæ adducis trāsilio, quando nihil faciūt aduersum
 me. Nec de Ioāne Husso meū est iudicare, habuit suos iu-
 dices apud homines, utinā inuenerit mitius iudiciū apud
 deū. Illud tantū dicā, me minus male sensisse de hoīe, pri-
 usquā de gustasse librū quē cōscripsit in pontificē Rho-

HYPERASPISTES DIA-

manū. Qui cōuenit tam operosa maledicentia cū spiritu Christi? Nec hic ad rē facit, qualis fuerit Papa qui damnauit Hussū, mihi ignotus est, & habēt Papæ suū iudicē cui stant aut cadūt. Illi mei iudices sunt, nō ego illorū. Porro quod ais quosdam fingere simplicitatē, quo excusati-
 us resistent cognitæ ueritati, dicentes: Homo sum, errare possum, doceri cupio, moxq; subiiciūt, nō est mihi satisfactum, uim facit scripturis & c. siue hoc in me dictū est, siue in alios, ego me arte ex illorū nūero eximo, qui scientes ac uolētes repugnāt cognitæ ueritati, præsertim in articulis fidei. Tu quomō quod facis excuses uidero. Sed nihil adhuc audio quod nodū dissect, quo nobis euidenter tuū probes spiritū. Verū ita mecū pugnare uideris, quemadmodum canis ille ab Albanix rege dono missus Alexandro, pugnauit cū elephanto. Is enim arte circū-
 siliens et allatrans, hac atq; hac delassauit beluā, crebro rotatu adigens in uertiginē, atq; ita deiecit. Plurimos ingenio doctrinaq; præstantes, dignitate, quosdā etiā miraculis ac martyrio claros fuisse, qui tuū dogma reiiciūt nō negas, fateris & sanctos fuisse, uel donas potius & nos accipimus, iā causam facimus cætera æqualē, restat in hoc statu, ut euidentissimū proferas argumentū, quous à uobis talibus potius stare debeamus, q̄ ab illis talibus, ne repetamus totā collationē. Excusas illos, q̄ forte resipuerint ante mortē, alioqui damnandi. Id uerisimile non est, qui tot uoluminibus constanter eadem senserint, sub
 mortem

TRI. PER ERAS. ROT.

mortē mutasse sententiā. At Bernardus moriturus dixit: Perdidit tempus, quia perditē uixi. An hoc erat canere palinodiā? Quis sanctorū hæc nō dixit? Hæc uox est modestiæ, non palinodiæ. Sacre scripturæ tam expositā claritatem nondū probare potuisti, & de hoc mox aliquid attingemus, & si probasses, probabilius est te cæcitate quā illos. Si spiritū alleges, in illos pronius est charitatis iudiciū, ut largiamur non esse certum: Si electio- nem potiorū, consensaneū est illos cum ecclesia que potiora sunt elegisse: Si sensum communē, propensior est in illos opinio sensus communis. Si respondeas non esse mirū, uiros spirituales aliquando iuxta carnem sensisse, totidem uerbis responsum tuum in te retorqueri poterit. Si respondeas mundū esse regnū Satane, eoq; non mirū tot tantosq; uiros tam longa sculorū serie excæcatos, nō uidisse lucem scripturæ, totū hoc multo probabilius in te retorquebitur. Nam & tu carnem circūfers, & in communi mundo uersaris, in quo regnat Satanas.

Nec expediunt te ex angustijs, que multa subnectis de excæcatis in gloriam liberi arbi. de his qui audientes non audiunt, & intelligentes non intelligunt, que magis in te quadrant, quā in ecclesie lumina. Neq; conuenit huic loco, q. tu tecū comparas Christū, discipulos tuos apostolis, doctores ac principes ecclesie Iudæis: quodq; tuam doctrinam uocas lucem, patrum & ecclesie decretum tenebras. Si nos urgere uis collationibus,

70
alias tibi

HYPERASPISTES DIA=

alias tibi querere oportet, istas nō recipimus. Multo stul-
 tius adducis hic Arianos & philosophos. Arianos iudi-
 cavit ecclesia, & eius sententiam approbas. At eadem
 damnauit tua dogmata, & tamen hic nō grauo te autho-
 ritate ecclesie. Nihil nobis cū iudæis, qui Christū agno-
 scimus seruatorem. Errauerunt & eruditissimi philoso-
 phi: quasi ego scripserim eruditos, magno ingenio prae-
 ditos non posse cæcutire. Ex una particula nectis emthy-
 mema, collige acruum coniecturalem, & hinc ostende ti-
 bi potius fidendum quàm illis. Quàm uero sophisticum
 illud: Negas esse uerum, quod dixi scripturam aliquotis
 es non percipi ob imbecillitatem humani ingenij. Nihil,
 inquis, aptius capiendis uerbis dei imbecillitate ingenij,
 propter imbecilles enim, & ad imbecilles Christus &
 uenit & mittit uerbum dei. Si imbecilles uocas, ut ego
 sentio, rudes & infirmos, quales erant Galatæ, aut qua-
 les multos uidemus, nec humanis aptos disciplinis: quid
 à talibus potius petimus scientiam scripturarum, quàm
 ab eruditis theologis, aut quàm abs te, qui tantam scien-
 tiam tibi uindicas? Sin appellas imbecilles modestos ac
 morigeros spiritui sancto, tecū sentio, sed hanc imbecilli-
 tatem mirū quàm in tuis scriptis desiderē. Perinde quasi
 rem omnē gesseris dextro Marte, properas ad metam di-
 sputationis, sed ante quā id patiar, pauca dicam de scriptu-
 rarum obscuritate, quanquā super hac re satis ante dictū
 arbitror. Etenim nisi doctus, eas esse sole clariore, modo
detur

TRI. PER ERAS. ROT.

detur grammaticæ peritia, fateris te non posse nodum ex-
 plicare de probatione tui spiritus. Hic si tibi decantent,
 quantopere ueteres omnes querantur passim de scriptu-
 ræ difficultatibus, quantum desudent in explicanda Ge-
 nesi, quantam caliginem Hieronymus uiderit in initijs
 & postremis Ezechielis, quoties hæreat Augustinus:
 respondebis nõ esse mirum, si in sole impingant lusciosi
 & si tibi protulerò illud è psalmo: Abyssus abyssum in-
 uocat, quod Augustinus ac Hieronymus interpretantur
 de caligine mysticæ scripturæ. Item illud: Dies diei eru-
 ctat uerbum, & nox nocti indiat scientiam, quod ex-
 ponunt similiter. Rursus illud ex Ezechiele de torren-
 te, cuius aquæ sic intumuerat, ut transuadari non possent
 Item ex psalmo decimo septimo. Et caligo sub pedibus
 eius, adducitur & hic sensus de profunditate scripturarũ
 Iterum in uersiculo, posuit tenebras latibulum suum,
 Hieronymus interpretatur Christi natiuitatẽ nobis esse
 obscuram, quam tu uis esse clarissimam. Item illud: Tene-
 brosa aqua in nubibus aëris, interpretantur de obscurita-
 te scripturarum. Aliaq; similia testimonia si proferam,
 adferes mihi nouam interpretationem, reiecta ueterum
 expositione, ac scripturam ad tuæ caussæ commodum de-
 torquebis. Verum illud uelim expedias: Si lingue peri-
 tia sensusq; communis sufficit ad scripturæ perspicuam
 intelligentiam, quid Pauli tempore fuit opus prophetis
 apud eos qui linguis loquebantur? Paulus diuersa facit
 dona

HYPERASPISTES DIA=

1. Cor. 14. dona, linguarū & prophetiæ, ac prophetiæ donum longē facit eminentius dono linguarum. Hoc euidenter arguit, esse quiddam in scripturis reconditum, quod nō sit cuius dilucidum, qui linguas teneat. Rursus si uerum est quod tu dicis, si qui dei spiritū habet, nihil sentit obscuritatis in sacris uoluminibus, quur qui prior prophetabat iubetur tacere, ubi surrexerat alius propheta, cui fuerat reuelatum? Plures habebant donum prophetiæ, & tamen quod huic erat dilucidum, alijs fuit obscurum, propterea quod non omnibus omnia largiatur spiritus, sed diuidat singulis pro sua uoluntate. Proinde mira est tua felicitas, qui profiteris nihil esse in sacris literis, quod tibi non sit clarissimū. Et post auditas prophetias, Paulus uult iudicari quæ dicta sunt: Prophetæ, inquit, duo aut tres dicant, cæteri taceant. Deinde inter dona spiritus refert & discretionem spiritū. Hæc arguunt scripturam non tam esse quibuslibet obuiam & expositam, quàm tuis uideri. Rursus ait, uidemus nunc per speculum & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Audis ænigmata & tu mihi prædicas clarissimam claritatem. Fide uidemus, & fidei lux est in diuinis literis. Et inibi: Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus. Ac mox: Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicuti cognitus sum. Prophetiam Paulus appellat scripturæ mysticæ interpretationem, eam quur fatetur imperfectam, si nihil non est clarissimum? Et si Paulus agnoscit hic imperfectum

TRI. PER ERAS. ROT.

perfectum quiddam, ubi sunt, qui nunc iactant omniscientiam? Velim ut saltem hunc locum nobis reddant dilucidum, sicut cognitus sum.

An quisquā est qui sic cognoscit aut cognoscet deum, sicut cognitus est à deo? Puto hoc ipsi deo proprium esse ut seipsum cognoscat perfecte. Legebat eunuuchus Esaiam haud dubie peritus linguae, & tamen sensum latentem non intelligebat. Iam epistolas, opinor, Pauli numeras inter scripturas sacras. Atqui de his sic pronunciat Petrus: Charissimus frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit uobis, sicut & in omnibus epistolis, loquens in eis de his, in quibus sunt quaedam difficulta intellectu &c. Respondebis: erant difficulta rudibus. At tu nihil requiris nisi peritiā grammatices. Si dixeris illis de fuisse spiritum, quæstio redit in orbem: Si quidem hoc pollicitus es te probaturū nobis tuum spiritum. Sed hinc quoque facile elaberis, si modo probaris quod assumis, dices nos obstinata malicia oppugnare cognitā ueritatem, quemadmodū faciebant pharisei. Quis autem comprehendat eum, cui tot sunt parati cuniculi per quos effugiat? Age ueniam ad eos quibus tu tribuis spiritum, quem, ut scribis, hauserunt ex tuis libris, unde tanta horum scriptis dissensio? Si idem spiritus agit omnes, quum tractent eandem scripturam, non potest esse tam perspicua claritas, ut sufficiat linguae peritiā, & sensus communis. Sed dices Zuinglium & Ocolampadiū amisisse

2. Petri. 3.

HYPERSPISTES DIA

amississe spiritū, posteaquā in te coeperunt scribere. Philippus Melanchthon nōne in suis cōmentariolis aliquando contamer loquitur, & suspendit sententiam? Atqui hoc negas esse fas in sacris literis, in quibus perspicua ueritas est asserenda fortiter. Oecolampadius nondū abs te dissentiens, non negat obscuritatem esse in Esaia, sed sat habet, si adimat desperationem pio seduloq; lectori, & in præfatione adeo nō profitetur se nihil nō explicuisse, ut fateatur se frustra conaturum fuisse, ni commentarijs Hebræorū fuisset adiutus. Interim aliquanto reuerentius loquens de Hieronymo quā tu, qui talem uirum blasphemū & sacrilegū facis in hoc tuo libro, numeris omnibus absoluto. An Pomeranus sic abs te laudatus in eadem narrandis psalmis non alicubi sæpticus est, & suspenso gradu per aristas, ut ais, inædit? Verū de alijs fortassis inuenies quod terguerferis, urgebo te tuis ipsius dictis, nūc iniuria est ac blasphemia in scripturā sacram, si quis illi tribuat aliquid obscuritatis, hoc paradoxū uide quomodo conueniat cū tua præfatione in psalmos. Sic ibi loqueris: Psalteriū profiteor etc. Verū ita profiteor, ut non lim ab ullo id de me præsumi quod nullus adhuc præstare potuit, sanctissimorū & doctissimorū, id est, psalteriū in oibus suo legitimo sensu intelligere & docere. Sat est aliquot, & eosdē ex parte intellexisse. Multa sibi reseruat spiritus, quo nos semper discipulos habeat, multa solū ostēdit ut alliciat, multa tradit ut afficiat, et ut beatus

Augustinus

TRI. PER ERAS. ROT.

Augustinus præclare dixit: Nullus unquam ita loquutus est, ut ab omnibus in omnibus intelligeretur, multo magis ipse spiritus sanctus solus omnium suorum uerborum intelligentiam habet. Quocirca ingenue me confiteri oportet, me ignorare, legitimam habere nec ne intelligentiam psalmodum. &c. Rursus aliquanto inferius: Quid ergo reliquum, nisi ut mutuum iuuenus labetibus, tanquam uel ipsi lapsi uel lapsuri ignoscamus. Rursus inibi: Scio esse impudentissimæ temeritatis eum, qui audeat profiteri, unum librum scripture à se in omnibus partibus intellectum. Quin quis audeat præsumere unum psalmum rotunde ab illo intellectum? Immane quantum dissonat hæc oratio Luthere à paradoxo quo tanta asseueratione docet in hoc libello, de mira claritate scripture, quæ nisi concedatur, omnia uertentur in caliginem, neque quicquam erit in rebus humanis certi. Quis credat esse eundem hominem qui hæc scribit enarraturus psalmos, & qui nunc prouocat uniuersos ut uel unum locum proferant qui tibi sit obscurus. Quorsum uero nunc attinet, è tuis commentarijs decerpere locos, ubi profiteris te destitutum ab interpretibus inter ipsos uariantibus, animi tui somnium sequi. Rursus ubi fateris te prorsus non intelligere, quomodo uersus cum præcedente cohereat, ac tuam opinionem delirationem uocas. Hoc in psalmo 17. inibi dicis, Ecclesie doctrinam esse supra captum humanum, & hic sufficit grammaticæ peri

HYPERSPISTES DIA-

es peritia. In psal. 19. hunc in modum loqueris: Expo-
 suimus hunc psalmum pro exemplo fidei de rege quo-
 cunq; necdum certum an legitimum sensum attigerim:
 mox interpretationis tuæ iudicium reijcis in lectorem.
 Iterum in 20. fateris te incertum de solo ne Christo, an
 de quouis rege debeat intelligi, & mihi obijcis Septi-
 cam Theologiam, qui non ausim de perplexis diffulta-
 tibus scholasticarum quæstionū pronunciare. Vbi tum
 erat ille Stoicus assertor? ubi ille Omniscius? Mihi di-
 cis, nō sic suspense loquitur, nisi Lucianus & Epiciurus,
 & tu in opere maxime sacro eodem modo loquens, ig-
 noscis tibi. In calæ huius libri tui dicis: penes nullū uo-
 lo esse iudicium, sed omnibus suadeo ut præsent obse-
 quium, & in psalmo iudicium defers lectori. Quomo-
 do in his tibi constas, qui me Proteum facis? An tum tē-
 poris nondum habebas spiritum? Non dicis, opinor.
 Utinam autem in ea modestia perseverasses. Ibi uete-
 res Orthodoxos, sanctissimos & eruditissimos patres
 appellas, hic me rides, qui tribuam illis sanctimoniam,
 ipse cæcipientiam, ignorantiam, imò blasphemiam &
 sacrilegium impingens: nec aliter excusas eos potuisse
 seruari, quàm si uel secus senserunt atq; scripserunt,
 uel erroris pœnituit ante mortem. Porro quum inter-
 nam claritatem sic requiras ab omnibus Christianis, ut
 sine hac nō facias illis ullam spem salutis, quid aliud cen-
 sebinus, nisi illos omnes perisse, qui tam necessariū arti-
 culum

TRI. PER ERAS. ROT.

culum fidei non dicam ignorarint sed impugnarint, pro-
 fligantes necessitatem, ac liberum arbitrium profitentes
 Ego toties uocor blasphemus, qui dubitem ac disputem
 de tuo dogmate, & obscurum putas, quid de illis eadē
 sententia pronuncies? Et hic rursus nouum parado-
 xon. Qui spiritum habet, ei nihil obscurum, qui non ha-
 bet, ne iota quidem unum intelligit. Nil medium est.
 Quisquis igitur profitetur sese dubitare alicubi in scri-
 pturis, aut spiritum habet, & mentitur esse obscurita-
 tem, quum nulla sit, aut non habet, & ne iota quidem
 unum intelligit. * Tertullianus insignis Ecclesiæ do-
 ctor, postea in Montani dogma prolapsus, discessit ab
 Ecclesiæ communionē. An is amisso spiritu, ne iota qui-
 dem intelligebat. Sed interpretaris, non intelligit, id est,
 non sentit, non afficitur. At nos agebamus de certitudi-
 ne doctrine, non de ignoto hominis affectu, de quo
 fateris neminem certo pronunciare posse, præter unum
 deum. Etenim quum iuxta Paulum sint spiritus impo-
 stores, & angelus Satanae sese transfigurat in angelum
 lucis, falli potest & is, qui se credit agi bono spiritu.
 Quod si totam intelligentiam diuinæ scripturæ tribuis
 diuino spiritui, quur excipis solam imperitiam gram-
 maticæ? An in re tanti momenti spiritus patietur gram-
 maticam ob stare saluti hominum? Qui non grauatur im-
 partiri tantas diuitias æternæ sapientiæ, num grau-
 bitur impartiri grammaticam & sensum communem?

HYPERASPISTES DIA

Blasphemus est in deum, qui uel tantillum tribuit libero arbitrio, & tu pius es, qui tantum tribuis grammaticæ, ut sola tenebras inducat clarissimæ luci scripturarum? Qui queruntur esse tenebras in scripturis, haud quaquam negant esse clarissimas ipsi spiritui, qui scripturarum est author, Sed has tenebras imputant imbecillitati naturæ humanæ, quod quum apertissime profiteris in præfatione tua, quam modo citavi, hic fortissime negas, affirmans nihil esse capacius diuinæ scripturæ quàm imbecillitatem humanam. *Ceterum ut uergeamus hoc quod agebatur, doce quibus argumentis nobis constare possit, te spiritum habere magistrum, nec falli in enarranda scriptura, quum in hac hallucinati sint omnes ecclesiæ doctores. Fateris inesse nonnihil obscuritatis ex imperitia linguarum. Hic igitur quum plures inter se dissentiunt, quorum unusquisq; sibi uindicat linguarum peritiam, quomodo mihi constabit, quis cæcutiat in lingua quis non? Nam hinc (ut ais) pendet interpretationis certitudo. Nec omnino negas aliquid obscuritatis oriri ex tropis, quos tametsi doces non temere admittendos in enarrationibus, tamen uelis nolis frequenter occurrunt in prophetis, in parabolis, in ænigmatibus. Nec mihi placent affectati tropi, præsertim qui subuertunt sensum historicum, uerum si tropologias excludas à sacris libris, perit bona pars & utilitatis & utilitatis arcana scripturæ. Ad hæc, si fateris*

TRI. PER ERAS. ROT.

teris ex grammaticæ imperitiâ, nasci caliginem, fateberis simul & ex translationibus, & ex deprauatis exemplaribus oriri tenebras. Queritur hoc & Oecolampadius in Esaia. Ergo quum alius dicit esse tropum, alius negabit, aut si fateatur uterq; tropum esse, sed in interpretatione tropi dissident, unde mihi constabit, quis illorum attingat scopum? Ex collatione locorum? Habet utraq; pars quæ conferat: Adhuc hæreo dubius. Similiter quum audio plures inter sese dissidentes, quorū quisq; contendit suum exemplar uacare mendis, quæ res mihi adinet ambiguitatem? Iam quis audebit affirmare: aut si quis affirmet, quis crediturus est, ex locis inter se pugnantibus non frequenter oriri magnam caliginem? Quid simplicius Euangelicæ historia? Et tamen à quot qualibusq; uiris hic sudatum est, ut quæ dissident redigantur in concordiam? Adnissus est summis uiribus Augustinus, nec effecit quod uoluit, saltem hoc officium nobis præsta, quo minus tibi diffidamus. Multis obstat ingenij tarditas, quo minus assequantur quod docent sacre literæ, multis oscitantia, multis animus addictus humanis affectibus. Nam contentiosi torquent scripturam ad sua dogmata, quum contra fieri oportuerit. Deniq; spiritus non omnibus patefacit omnia. Totidē igitur modis ambigenus de interprete, & quicquid malorum exaggerasti aduersus eos qui putant in scripturis esse nonnihil obscuritatis, quicquid conuiciorum in hos

HYPERASPISTES DIAS

congesti regetur in te, qui non potes effugere quin fa-
 tearis, aliquo pacto calignem esse in diuinis libris. Sed
 tibi nulla est caligo. Ponamus esse uerum quod dicis,
 sed quomodo nobis isthuc facies perspiciam? Nam hoc
 probandum suscepas, confessus te nihil agere aduer-
 sus meam questionem, nisi dilucide probasses. Ceterum
 quum omnibus tentatis, id non possis, ueluti Proteus uin-
 culis tenacibus astrictus, redis in natiuam formam, &
 nobis inuidiam moues, quod scripturam faciamus ob-
 scuram: perinde quasi negemus in illa quicquam esse lu-
 cis. In multis locis tenebras esse dixi, sed quas spiritus
 aperiri uelit quantum nobis satis est ad salutem. Nam
 quaedam abstrusa seruat futuro seculo. Si tu colligis hinc
 nihil certo probari per scripturam, dic mihi, quomodo
 tot seculis orthodoxi patres erudierunt populum Chri-
 stianum, quomodo propulerunt haereses ab Ecclesia, an
 per scripturas ambiguas & non intellectas? Tandem
 Satanam in crimen uocas, cuius opera fit, ut tam pau-
 cis sit dilucida scriptura, qui si dormiret, uno sermone
 dei semel audito, totus mundus conuerteretur.

71 Hic quum prorsus haereas in uado, tamē ueluti re be-
 ne gesta, minitaris te meis me laqueis irretiturum, & oc-
 curris syllogismo utrinque cornuto, sic obtorto, ut nullum
 sit effugium. Ex uerbis, inquis, tuis iustificaberis, & ex
 uerbis tuis condemnaberis. Dicis scripturam hic non
 esse dilucidam. Quod si uerum non est, quur tu in Dia-
 triba

TRI. PER ERAS. ROT.

triba suspendis sententiam, si uerum est, quid agunt orthodoxi, quorum ingenium, eruditionem, sanctimoniam, miracula, martyria, dignitatem, uetustatem, multitudinem iactas, qui ex ambigua scriptura asseruerunt liberum arbitrium? Quò me uertam, adeo cōstrictus hinc atq; hinc obuijs cornibus? Scilicet alterum tui syllogismi cornu præcidam, deinde cum altero mihi res erit. Mea Diatriba non dicit scripturas in hac materia esse obscuras. Sic habent illius uerba: Verum hic de scripturis non est controuersia, de sensu scripturæ pugna est: In cuius interpretatione &c. Audis ne? pugnam esse de eo non obscuritate. An ideo scripturæ, quibus conuictus est Arius fuerunt obscuræ, quod eas oppugnarit? Et si concessissem in ea questione scripturam fuisse obscuram, quod non facio, sic concessissem quemadmodum in scholis argumentandi causa multa donantur aduersarijs. Eam concessionem si uelis arripere, necesse est ut fatearis utriusq; partis interpretationes esse ancipites. Dices, ergo si dilucidæ sunt in hac parte, quibus usi sunt ueteres ad asserendum liberum arbitrium, quur tibi placuit Diatribæ titulus, quur profiteris inquisitorem non assertorem, quur in fine dicis, contuli, penes alios esto iudicium? Respondeo, quur qui in scholis disputant, altero probante quod habet scriptura, altero per scripturas alias ac rationes impugnante, senioribus aut præsidenti ut uocant deferunt iudicium? Potest enim

HYPERASPISTES DIA=

fieri, ut liberum arbitrium recte sit assertum à ueteribus è sacris & clarissimis scripturis, quum ego aduersus tuorum argumentorum aciem parum dextre defendam. Et iam ante reddidi consilij mei rationem, ut experirer, an tu posses absq; conuitijs disputare, & ne rebus exulceratis, oleum quod aiunt, adderem camino, & hanc meam ciuilitatem toties mihi impingis in os, quam probare magis & imitari debueras. Si te deletat assertio, quid opus erat assertore me, de quo & olim pronunciauit Ecclesia, & nuper suam sententiam confirmauit? Habebant igitur, inquis, dilucidam scripturam, fateor, quantum satis erat ad discutiendam ambiguitatem de libero arbitrio. Quid tum postea?

Quir tu igitur, inquis, facis scripturam hac in parte obscuram? Non hoc fecit mea Diatriba, sed tu comminisceris, ut modo declarauit. Si contendis nihil prorsus obscuritatis esse in sacris literis, ne mecum agas, sed cum uniuersis orthodoxis, quorum nullus est, qui idem nõ prædicet. Ceterum quoties Diatriba meminit obscuritatis in hac materia, aut uestro nomine loquitur, aut concedit argumentandi gratia, quod poterat non donare.

Quod genus est illud: Hic si neges hac in parte dilucidã esse scripturã, in qua tot summi uiri caligarint &c. An putas hoc sub mea persona dici, in qua tot summi uiri caligarint: ista uestra uox est, quam arripio contra uos, qui uestram interpretationem uultis haberi pro oraculo

TRI. PER ERAS. ROT.

raulo. Simile est illud, Si tam dilucida est, quur tot se-
culis uiri tam excellentes hic cœcauerunt, idq; in re tan-
ti momenti. Hæc uerba non damnant ueteres cœcitate,
sed urgent uos, ut aut fateamini illos uidisse uerū,
aut ne postuletis uestram interpretationem haberi no-
bis pro cœlesti oraculo. Rursus quum aio, si nullos, quū
hodie pot obscuritates torqueant doctos, nulla erit in-
terpretatio certa. Hæc argumentatio quid aliud agit,
quā ut patiaris & tuam interpretationem eodem iu-
re reijci, quo tu reijcis omnium?

Proinde uide quā atrociter, sed extra causam illa
tibi dicta sint. Deniq; quæ leuitas & temeritas animi
sanguinem fundere pro re incerta & obscura? Hoc e-
nim non martyrum Christi sed dæmonum est. Vides
hoc cornu præcisum? Vbi uero erat tua mens, quum
scriberes, hoc non est martyrum sed dæmonum? An
dæmones habent sanguinem quem fundāt? Deinde quis
dixit sanctissimos uiros pro libero arbitrio fudisse san-
guinem? Dicis, pro scriptura sacra fuderunt, quam tu
facis obscuram. Rursus ita loqueris, quasi dixerim to-
tam obscuram esse, aut si mihi ac tibi sit obscura, fuerit
simul illis obscura qui definierunt de libero arbitrio.
Cyprianus fudit sanguinem suū, demus fudisse pro scri-
ptura. Nihil igitur usquam fuit obscurum Cypriano in
tota scriptura? Finge Augustinum occisum, quum à Do-
natistis essent illi structæ insidiæ, relatus fuisset inter

HYPERASPISTES DIA

martyres, an absurdum putas si quid illi fuisset obscurum? Et huic tam friuolo fundamento nituntur ea quae dicis in fine capitis. Hoc est aliud nihil, quam illos facere imperitissimos cognoscendo, & stultissimos asserendo.

Discussus est ille νεγέτινος, sed me miserum occurrat alius. Si illos, inquis, recte sensisse credis, quare non imitaris? Si non credis, quare iactas tanta buca, tanta copia, &c? Credo illos recte sensisse, qui asseruerunt liberum arbitrium, quemadmodum asserit ecclesia. Quare igitur, inquis, tu non asseris sed disputas? An quisquis disputat, anceps est? Non disputo ut dubius, sed ut te nostrae assertionis inuasorem confutaturus. Nihil magis ad rem faciunt quae infulcis: Iam & tu pone ob oculos & tecum expende, utrum plus tribuendum esse iudices, tot eruditorum, tot orthodoxorum, tot sanctorum, tot martyrum, tot ueterum ac recentium Theologorum, tot academiarum, tot conciliorum, tot episcoporum & summorum pontificum praedictis, qui scripturas dilucidasse senserunt, & id tum scriptis tum sanguine confirmarunt: an tuo unius priuato iudicio, qui negas scripturas esse dilucidas, qui forte nec unquam lachrymant uel suspirium pro doctrina Christi emisisti. Omitto quod tuo more iudicas, quid lachrymarum aut suspiriorum ego fundam.

Quid hic agis Luthere? ueteribus fuisse scripturam dilucidam, unde asseruerunt liberum arbitrium? Quae tandem

TRI. PER ERAS. ROT.

tandem igitur fronte blasphemiam uocas, quod illi defen-
 derunt ex dilucida scriptura? & toties mihi recinitur
 hoc mendacium, quod hic scripturas faciam obscuras.
 Aio interpretationes uariare, & hoc in contentionem
 uocabam, utri potius esset assentiendum, ueterum ne pro-
 bante tot seculis, an tuae nuper exortae? Imò hoc illic a-
 go pro uiribus ut persuadeam, ecclesiae Doctores non
 errasse in asserendo libero arbitrio, ac te potius caeciti-
 re. Ita loquor: Hic si negas hac in parte esse dilucidam
 scripturam, in qua tot summi uiri caligarint, circulus ad
 caput redierit. Vides hæc sub aliena persona dici, in
 qua tot summi uiri caligarint. Hæc uestra uox est, non
 mea: & si uerum est quod dicitis, aut fuit illis obscura
 scriptura, aut impie restiterunt spiritui sancto. Neq; quic-
 quam periculi sit, si quis dicat & in hoc argumento fuis-
 se illis scripturam alicubi obscuram, at nihilo minus re-
 etam ac certam esse assertionem. Siquidem in Concilijs
 quod alijs obscurum est, alijs aperit spiritus, sic ut ex
 collatione singulorum nihil resideat obscurum, dum
 suam quisque apocalypsim adfert. Quod si trahis nos
 ad uniuersam scripturam, fateor illic quaedam obscu-
 ra mihi meiq; similibus. Obijcies ilico tantas turmas
 summorum uirorum, quorum iudicio plus tribuendum est, quam
 meo unius priuato. Quid ego audio? meum unius priuati
 iudicium est, quod nemo laudatissimorum uirorum, quos
 per ironiam reanses, fassus non est? Quis enim illorum

HYPERASPISTES DIA=

*in enarrandis arcanis uoluminibus non queritur de ob-
 sacritate scripturæ: non quod illam accusent, ut tu calum-
 niaris, sed deplorent humani ingenij tarditatem, non
 quod desperent, sed ut gratiam illius implorent, qui so-
 lus quibus uult, & quando uult, & quantum uult clau-
 dit, aperitq;. Idem quum ipse toties fatearis in cōmenta-
 rijs tuis, quur appellas meum unius priuatum iudicium
 & illis me facis aduersarium, qui mecum faciunt. Tu
 facis illis scripturam obscuram, qui fortiter illorum in-
 terpretationes reijcis. Id ni fecisses, non esset pugna. Fe-
 stiuiuer uero, quod comparisonem qua te cum tot uete-
 ribus componebam, deuoluis in me. Ego non postulo,
 ut reiects omnium illorum sententijs in re tanti momē-
 ti, mihi uni fides habeatur, id quod tu non in hoc tantū
 dogmate flagitas, atq; etiam exigis ueluti tuo iure, mini-
 tans omnes delendos ut lutum platearum, qui tibi resis-
 stunt prædicanti uerbum dei. Par est igitur, ut certis ar-
 gumentis ostendas, quur tua unius sententia debeat no-
 bis esse potior tot ac talium uirorum iudicio, ne toties
 repetam omnes circumstantias. Si certam habebas o-
 pinionem, inquis, quid sibi uult Diatriba & collationis
 uocabulum? quur suspensa sententia disputas in utran-
 q;, quid pro, quid contra. Si hoc arguit ancipitem ani-
 mum, uocentur in ius omnes Scholastici. Thomas que-
 rit, an Eucharistia sit sacramentum ecclesiæ, & adfert
 in utranq; partem argumenta, num ideo dubius est de
re*

TRI. PER ERAS. ROT.

re quam disputat? Fecit idē Hieronymus aduersus Luciferianos, Augustinus aduersus Manichæos, an statim dubium erat illis de quo disputabant? Quomodo tandē refellere poteram argumenta tua nisi recensuissem?

An non uides eiusmodi collationes frequenter & apud ueteres fuisse, si forte res sine tumultu componi posset. Tituli ciuilitas opposita est isti ingenio tam irri-
tabili, opposita est quibusdam plus satis ad seditionē propensis. Deinde quoties philosophi pro sua quisq; secta inter se digladiabātur, nam has Diatribas appellabant, erant omnes suspensa sententia, an potius suā quisq; sententiam uolebat esse inuictam? Vides ut nihil odiosius in me criminari, quàm quod disputator, quàm criminator esse malui: & hic conor, ut ais, te obruere diluuiο quodā orationis, sed res in diuersum exit, ego inuoluor undis, tua arca in sublimi fertur securā. Imò tua scapha hic hæret in Syrtibus, nec explicas quod promiseras, quum nullum non moueris lapidem. Et tamē perinde quasi dextro Marte rem gesseris, ad ornas triumphum.

Cornuto, inquis, syllogismo te teneo. Aut falsum est, quod dicis illos fuisse præditos admirabili peritia scripturarum, tum uita & martyrio, Aut falsum est, quod dicis scripturas non esse dilucidas. Io pæan, Io triumphe. An sit falsum, in scripturis esse aliquid caliginis, iam discussum est. Illud sine controuersia falsum est

HYPERSPISTES DIA=

est, quod ais me prædicare ueteres ex obscuris scripturis asseruisse liberum arbitrium. Sed fingo mihi uelut imperito non esse perspicuū utri rectius interpretati sint scripturas, illi tot ac tales, an tu cum paucis: & per hanc fictionem exigo abs te certas probationes, quæ ab illis deficientes, debeamus in tuam sententiam ire pedibus. Crebro ni fallor uidisti in scholis disputandi gratia concedi aduersario quæ uera non sunt. An si quis in disputatione fingeret se esse Tarquinium, te Apollinem, num urgeres hominem serio concessis? Addis impudentem hyperbolam, me toto libello Diatribæ nihil aliud agere, quàm ut persuadeam scripturam non esse dilucidã. Quid autem attinet in refellenda manifesta uanitate operam sumere? Nec his contentus addis aliud commentum impudentius. Negas me serio tribuisse sanctissimis uiris peritiam scripturarum, tantum ut rudi uulgo fiscum facerem, Luthero autem negocium facerem, ut causam eius inanibus uerbis grauarem odio & contemptu. Si hoc spectassem quod fingis, non ita moderatus fuissim stilum, non tanta circumspectatione cauissim, ne quid unguium aut dentis esset in Diatriba, nõ sic ad uigilassem, ut causam per se odiosam agerem non odio se. Si in gratiam principum ædidissim Diatribam, non poteram illis magis gratificari quàm si totis eloquentiæ uiribus in te fuissim debacchatus. Nunc adeo non odio se scripsi, ut me nonnullis suspectū reddiderit mea modestia

TRI. PER ERAS. ROT.

destia, & tamen mihi non erat obscurum, quàm amantèr de me iam pridem & senseris & scripseris. Sed mihi certum est, in his quæ sunt fidei nihil tribuere priuatis affectibus. An tui contemptum interpretaris, quod te cum tot ecclesiæ luminibus, cum cõcilijs generalibus cum omnibus academijs confero? Quid igitur dicis de illis, qui te libris æditis cum longe alijs comparant? Et ã illos mutus, de mea ciuilitate quereris. Ego latine scribens, uulgo rudi fucum facio, tu qui hanc tuam disputationem aras uertendam in linguam Germanicam, ut apud agricolas, nautas & cerdones traducas Erasmi, apud quos mutus est, credis homines doctos latere quod agas? Ad seditionem spectas, quam uides hactenus ex tuis germanicæ scriptis libellis toties exortam esse. Sic nimirum fecerunt apostoli. Ego tecum disputavi iudice senatu doctorum hominum, tu causam ad imperitã plebealam transfers, & apud fabros, coriarios & agricolas me criminaris, qui tibi fauent, me non nouerunt. te criminantem intelligunt, me respondentem non intelligunt.

Quàm speciosam petis uictoriam. Iam quod subijcis, non satis intelligo. Sic enim scribis: Ego uero, neutrum uerum, sed utrunq; falsum dico. Primum scripturas esse lucidissimas, deinde illos, quatenus liberum arbitrium asserunt, esse imperitissimos sacrarum literarum, tum illud neq; uita neq; morte, solũ uero stilo, sed peregri

HYPERSPISTES DIA

peregrinate animo asseruisse. Hactenus contendisti scripturas esse lucidissimas, & id nunc dicis esse falsum. Deinde semper asseruisti ueteres ex scripturis perperam intellectis probasse liberum arbitrium, & nunc hoc quoque dicis esse falsum. His duobus annexis & tertium, uidelicet falsum, quod hactenus uoluisti uideri uerissimum. Sed facessat uerborum calumnia, quid scripseris in propatulo est, quid sentias satis coniecto.

Quantum hic tu nullum faceres alumniandi finem si quid effutissem eiusmodi. Pulchre uero hic excusas ueteres orthodoxos, qui secus senserint, uixerint ac mortui sint, quam scripserunt de libero arbitrio. Ais solum stilum illorum effudisse blasphemiam, sed animo peregrinante. Sic excusantur qui per phrenesim peccant. Nec aliter excusas ecclesiam quae illorum sententiam comprobauit, nec aliter academias, nisi quod dum asserunt liberum arbitrium, mens domi non sit, sed peregrinatur apud Sogdianos. Ita ne qui libris hoc professis asserunt liberum arbitrium, qui toties insulciunt in suis commentarijs quod docuerunt, qui pugnant aduersus eos, qui dissentiunt, uerisimile est solo stilo lapsos, alienata mente. Diuus Augustinus si sine mente asseruit liberum arbitrium, quare in libris Retractationum saltem non respiscit? Et illic asserit, quod asseruit, & huius sententiae tanto grauior est auctoritas, quae seipsum reprehendit in quibusdam, in quibus plus tribuerat libero arbitrio

TRI. PER ERAS. ROT.

arbitrio quàm oportuit, ualde cōfirmat quod relinquit,
 qui sui iudex, arripit quod redundabat. An ideo mors ui-
 taq; discrepat à stilo, quod suis meritis diffisi totam salu-
 tem asseribebant dei misericordiae? Idem nos facimus,
 qui asserimus liberum arbitrium. Quàm commoda ri-
 ma tibi hic reperta est qua possis elabi, quoties autho-
 ritate ueterum urgeberis.

Non hoc senserunt, sed aberrante stilo, et animo pe-
 regrinante talia prodiderunt. Nec uides interim istud
 tuum commentum in te posse retorqueri, non solum à
 nobis, uerum etiam à tuis. Proinde quando tu Luthe-
 dum elabi non potes è laqueo quæstionis, multū fumum
 oculis nostris offudisti, nō tam Proteū agens quàm Cacus:
 ego tibi rursus negocij summā atq; epilogū ponā ob oca-
 los. In Diatriba nego me uelle pugnare tecū, autoritate
 ueterū orthodoxorū, aut præiudicio ecclesiæ, quæ iam
 pridem tuū dogma damnauit, non quod existimem horū
 sententiā nihil habere pōderis, sed quod his armis nihil
 agerem apud te: uerū si cōtingeret, ut scripturarum testi-
 monijs pares uideremur, et æqualitas suspenderet sen-
 tentiam utroq; nutantem, rogauī utrum æquum uide-
 tur, ut hoc rerum statu, certe tantillum haberet momentū
 ueterum autoritas unā cum ecclesiæ decreto, ut pro-
 cliuiores simus in illorum sententiam, quàm in tuam.
 Nec hunc in modum loquor, quod uere nostra fluctuet
 sententia, sed ita fingo, quo tibi quoq; probetur æquitas
 nostra,

HYPERASPISTES DIA.

nostra, nec queri possis iniquis legibus tibi uictoriam
 extortam. Pone igitur in medio liberum arbitrium,
 annis iam mille trecentis & amplius, bona fide pos=
 sessum ab ecclesia catholica. Pone te ex una parte scri=
 pturarum præsidij oppugnantem, me ipsdem præsi=
 dijs defendentem. Adde spectatores mei similes, qui=
 bus omnia nostra uideantur paria, quum tu simul & cer=
 tator, & certaminis arbiter atq; agonothetes esse postu=
 les, quis uel tibi uel mihi addiat brabeum, & cuius ara=
 butrio liberum arbitriū seruabitur aut iugulabitur? Quo=
 ties in iudicijs uariant utrinq; pares sententiæ, perpen=
 di solent circumstantiæ, nec iam numerantur sententiæ, sed
 expenduntur. Aliquid fauoris tribuitur reo, defertur
 nonnihil etati, dignitati & authoritati partis alterius. Itē
 ego proponebā, an nutate sententia deberēt aliquid
 habere momēti, utriusq; partis circumstantiæ. Statuimus
 te ad dextrā, cū Manichæo, Ioāne Hussō & Vuycleuo,
 quos omnes percuisset ecclesiæ fulmen. Dei iudicia nobis
 * sunt incognita, adde si uoles Laurentiū Vallā, quanquā
 ille nec ex professo tuctur tuam sententiā, sed uictus diffi=
 cultate cedit: & quantū Laurentio tribuas nescio, primū
 homini rhetorico, deinde questionem præscientiæ, non
 ex diuinis literis, sed humanis rationibus, ac prophanis
 exēplis tractanti. Nā quod ais Augustinū totū pro te sta=
 re, satis mirari nō possum, quū ille i libris retractationū
 exisset quædā in tribus illis libris, quos orsus Rhomæ,
 Cartagine

TRI. PER ERAS. ROT.

Cartagine absoluit iā presbyter, quod in his plus satis uideatur tribuere libero arbitrio, nec iustā habere rationē gratiæ, perseverās tamē in sententiā, quod esset aliquid liberum arbitriū. Quid plura? Si Augustinus tecū sensit, quur iā senex librū opposuit ijs, qui diuerso rapiebantur errore, quibusdam in totū negantibus liberū arbitrium, quod audirent tantum tribui gratiæ, alijs minus iusto gratiæ tribuētibus, quū audirēt asserti liberū arbitriū. Sic habet in primo capite, caput secundū sic orditur. Reuelauit autē nobis per scripturas sanctas, esse in homine liberū uoluntatis arbitriū. Audis asserti liberum arbitriū, nō ex somnijs philosophorū, sed ex autoritate sacrarum scripturarum. Et alibi παλινοδία, quod Origēne nō fallor sequutus scripsit, nostrū esse uelle bona, cæterū perficere nō posse sine præsidio gratiæ, nō tamē abnegat liberū arbitriū. Iā quod alibi dixit, deū operari in nobis et bona et mala, quale sit suo loco declarabimus. Nunc aliud agitur. Quare patiemur tibi adstare Laurentiū, Ioannē Hus et Vuycleuū, sed primū uehemēter ob hāc sententiā periclitatū, duos ecclesiæ iudicio damnatos, alterū etiā exustū in Cōstantiensi concilio. Hic mihi ne protinus reclama: Satanæ fuisse sententiā, nō ecclesiæ, nūc tantū historiā referimus. Assistāt et amici tui, quorū tamē suffragio minus erit ponderis, uel quod in tua dogmata iurauerunt, uel quod nec inter ipsos, nec tecū constanter idem sapiunt. Et scis reijci testem domesticū, nec ignoras testem

HYPERASPISTES DIA

fidem non alia re magis eleuari, quàm testimoniorum in-
 constantia: Hic est tuus chorus. Ex aduersa parte stant il-
 la præclara domus dei lumina, in quibus tot excellentes
 ingenio uiri, sic exercitati in diuina philosophia, tū Græ-
 ci, quibus prima semper fuit authoritas in tractandis sa-
 cris literis, tum Latini Græcorū æmuli, & in his tot ui-
 tæ sanctimonia cōmendati, nonnulli etiam martyrio san-
 guinis clari, quorū memoria toti populo Christiano sem-
 per fuit in hunc usq; diem sacrosancta: tot episcopi, tot
 summi pontifices, quorum sententia tam longa seculorum
 serie reaptā comprobataq; fuit, tandem & publico ec-
 clesie decreto confirmata. Adde his consentiēs omnium
 academiarum iudicium, adde renouatam Theologorum
 & ecclesie censuram. Deniq; adde tam longam tem-
 poris præscriptionem. Nōne signis euidentissimis o-
 pus est, quo nobis persuadeas, ut tecum profiteamur,
 tam uenerandum patrum chorum, unā cum eccle-
 siæ proceribus penitus cæcutisse in sacris literis, spiritu
 Satane fuisse actos, aut ut clementissime dicatur, mente
 alienata tulisse sententiam, hereticam, impiam, blasphemam,
 aduersus clarissimam scripturam, & in summam
 humani generis perniciem, utq; desciscentes à patribus
 nostris, quorum doctrina, legibus & autoritate hacten-
 us aliti, rectiq; sumus, sprete matre, cuius lacte nutriti
 sumus, deserta tanta populi Christiani sodalitate, cui tot
 annis assueuimus, summo rerum uitæ & animarum
 discrimine

TRI. PER ERAS. ROT.

discrimine cōcedamus in tuū fœdus, in quo præter homi-
 nes, eosq; paucos, & inter se dissidentes acresq; asser-
 tiones nihil uidemus. Dignitate, autoritate, uetustate,
 ingenio, doctrinâq; uideris illis ultro cedere. Miracula
 uocas in dubiū, sed hæc tamen publica constansq; popu-
 li Christiani opinio iam olim commendat, quum ne suspi-
 cio quidem aut rumor similis sit de uobis. Nam quod ca-
 uillaris neminem illorū per liberū arbitriū ædidisse mi-
 racula, ad id iā respōdi. Rursus in dubium uocas sancti-
 moniam uitæ, pro illis tamen stat opinio. Nec mihi libet
 hanc partem urgere. Mouet nos illorum autoritas, mo-
 uet, quam in te tuisq; uidemus, asseuerandi constantia (sic
 enim finxeram) sed ab ecclesia nostra recedere non aude-
 mus, nostramq; salutē tuæ fidei cōmittere. Quod signū
 ostendis, ut tibi potius credamus quàm illis? Iam ut do-
 nemus tibi esse spiritum, quem fortiter arrogas, tibi un-
 scripturas omnes esse lucidissimas, hoc ut uerum sit, tibi
 uerum est: nobis, ut ipse fateris, nihil prodest: promit-
 tas itaq; claritatem externā scripturæ diuinæ, quæ per-
 suaderet omnibus tuā interpretationem esse uerissimam,
 & aliorum omnium, quamlibet multorū, magnorum,
 quāuis sanctorū aut eruditorū, esse falsam, cæcā & pe-
 stiferam, quam quisquis sequatur, rectā properat ad infe-
 ros. Nemo sanus credidit Donatistis, magna asseuera-
 tione suadentibus, apud reliquas ecclesias omnes pe-
 risse baptismi gratiam, nec usquā mansisse incorruptā,

HYPERASPISTES DIA

nisi in ipsorum ecclesia. Et tu uis nos statim credere, tot
 seculis per Satanam fuisse uclatū Euangeliū, quod nunc
 per te patefit, nec apud ullos esse syncerā scripturarum
 interpretationem, præterquam Vuittembergæ. In re tam
 incredibili, tamq; periculosa, nõ sat fuerit, assertionibus
 & uulgaribus argumentis agere: euidentia, certa, demū
 Achillea proferas oportet. An hic testimonijs scri-
 pturarum utrinq; productis aduocabis sensum commu-
 nem, qui controuersiam dirimat? Et spiritum & sensum
 communem, & diuinæ scripturæ perspicuitatem utraq;
 pars sibi uindictat. Nunc quod tu tam prolixè de ob-
 scuritate lucæq; scripturarum disseruisti, minimum ad
 rē pertinet. Fac scripturas lucidissimas. Quid faciemus
 nos imperiti, qui uidemus utranq; partem sibi pari con-
 tentione asserere spiritum, qui patefacit mysteria, &
 summam scripturæ perspicuitatem? Fac alicubi obscu-
 ras, quid faciemus, quum utriq; alteris obijciatis cæci-
 tatem: utranq; hæc habent, nos certe pendemus in an-
 citi, nec interim liberas uel fidem tuam, exhibito pro-
 misso, uel nos adempta nobis ambiguitate. Fortasse redi-
 bis ad illas coniecturas, quas ante nobis proferre cæpi-
 sti: Scio meam conscientiam esse synceram, scio me spira-
 tu dei agi, pecuniã nec habeo nec affecto, gloriã nihil mo-
 ror, quid autē sperem uoluptatis in tãtis laboribus ac pe-
 rialis? Hæc Luthere sic recipimus abs te dicta, ut opte-
 mus esse uera, sed tamē nobis nõ persuadent, nec proferas
 illas

TRI. PER ERAS. ROT.

Illam externe claritatis *πληροφορία*, sed cogere potius tentas, quàm allicere. Fieri potest ut talis sis qualem te predicas, id tamen citius crederemus, si in tuis scriptis minus esset arrogantiae, minus amarulentiae, minus strapharum & uasifici, quantum si uiderem in literis apostolorum, dubitarem illis habere fidem. Nā similia puto & Manichaeos & Donatistas dixisse: non affecto pecuniā, nō gloriā, nō cætera huius mundi cōmoda. Sunt spiritus plani iuxta Paulū, & spiritus Satanae trāsfigurat sese in angelū lucis, nec tutū est cuius spiritui credere. Quod ad famam attinet, non possis optare maiorem, eaq; tibi breui temporis spacio quesita est, late regnas in animis hominum, tot factionibus armatus es, habes theatrū miris applausibus perstrepens, summatibus magis formidabilis es, quàm amabilis. Habes tuum satellitium, habes emissarios & ueredarios, habes qui tecū scribant, habes qui scripta tua uertāt Germaniæ. Quid superest nisi diadema? Hic rerum successus posset uel in corruptum animum corrumpere. Quantum habeas pecuniæ nō laboro, opinor tamen in cæteris quoq; rebus paulo cōmodius habere, quàm habiturus eras, si non mouisses hanc Camarinam. Certe multos noui, quibus Euangelium istud et certum & uxorē, aliāq; multa cōmoda peperit, quā antea frigerent. Nunc si præmiū audire uis adulationis meae, sic enim interpretaris: Dimidiū fortunulae meae perdidisti, ne contra te retiarium agerem, multāq; suspicionem & inuidiam

HYPERASPISTES DIA

inuidiã lucrifeci, ceterũ terũcio nõ sum factus ditior, & aninũ esse mihi harum rerũ contemptorem uel illud arguit, quod fortunam amplam cum dignitate coniunctam iam non semel reuasui. Sed non permitto mihi ut de tuo iudicem animo, habet ille suũ iudicem, qui solus nouit oculta cordiũ. Hoc exigimus, ut nos de tua doctrina certos facias, id quod te facturũ reaperas. Id si non potes, patere nos ouiculas & simplices sequi uocẽ ecclesię. Disce satis factum esse ijs qui spiritum hauserunt e scriptis tuis. Utinã posses impositis manibus dare spiritũ bonũ: nam de spiritu, qui hauritur e tuis libris uehementer dubitamus. Nõ hic referam experimenta mea, tantum hoc dicam quod est in propatulo, calami tui uiolentiam, & supercilium imitantur permulti. Visus est olim mihi Ionas mansueti sanicq; ingenij: librum quem scripsit in Iouannem Fabrum, attente cœperam legere, cupiens discere, quibus argumẽtis rem euinceret. Tantũ illic obstrepbat conuiciorũ, ut tædio coactus sim librum deponere, nullus enim modus aut finis. Idem mihi usu uenit in tua missa abrogata, alijsq; nonnullis opusculis. Hic uidelicet distinguis fidẽ et charitatẽ, fidẽ ais seuire, charitatẽ oĩa perpeti. At seuitiam uidemus, charitatem illam omnia perpetientem non sentimus. Nec perpendis interim quantopere ledas caussam tuam ista calami licentia, quẽ nunc in hunc, nunc in illum stringis, leuium hominum instinctu. Et nisi me planẽ fallunt omnes coniecturę, ad

hanc po

TRI. PER ERAS. ROT.

hanc postremam debacchationem te propulere quidam
 è tuis, non alia re offensi, quàm quod ab opinione Carol
 stadij de eucharistia dissensi, rogatus sententiam. Hunc
 dolorem suum per te uoluerūt ulcisci, quum hac in par-
 te starem abs te. Si Diatribam liberis rationibus, ac forti-
 bus argumentis obruisses, nec me uel tantulum offendis-
 ses, fortasse & in tuã sententiam pertraxisses, à qua nō
 ita multum abhorret animus, si tantum scholarum esset
 nō etiam ecclesiæ dogma, et apud alios minus odij, plus
 fidei tibi parasses. Ego te ad disputandi non conuiciandi
 certamen prouocaram. Et uides quantam uoluminis tuī
 partem conuicijs occuparis. Verum facessant hæc.

Prolixæ disputationis qua meæ Diatribes præfationē
 oppugnās, hanc clausulam facis. Quare hanc disputa-
 unculam sic concludo, per scripturam ut obscuram hacte-
 nus nihil certi definitum est, nec definiri potest de libero
 arbitrio, te ipso teste. Per uitam uero omnium hominū ab
 initio mundi nihil ostensum est pro libero arbitrio, ut sic
 perius est dictum. Docere igitur aliquid, quod intra scri-
 pturas non est ullo uerbo præscriptum, ullo factō mon-
 stratum, hoc non pertinet ad dogmata Christianorum,
 sed ad narrationes ueras Luciani, nisi quod Lucianus
 ioco & prudenter de rebus ludicris ludens, neq; fallit,
 neq; ledit: Isti uero nostri in re seria, & quæ ad eternā
 salutem pertinet, insaniunt in perditionem innumerabi-
 lium animarum. Sic & ego absoluerim totam hanc quæ-
 sitionem

HYPERSPISTES DIA-

stionem de libero arbitrio, etiam testimonio aduersariorū
 mecum faciente, & illis ipsis pugnante, quod fortior
 probatio nulla sit, quā ipsius qui reus est, propria con-
 fessio & testimonium contra seipsum. Habemus bellantē
 conclusionem bene nauatē & disputationis. De obscuritate
 iam satis dictum est. Finxi obscuritatem illic esse, ubi ua-
 riant interpretationes. Eam fictionem si probas, simul
 fatere & tuas scripturas, quibus iugulas liberum arbi-
 trium, esse ambiguas & obscuras. Quod si abnuis, no-
 stro iure reposcimus quod concesseramus. Nec ego per
 uitam orthodoxorum probo liberum arbitrium, sed in
 pari testimoniorum numero pondereq; uolo nōnihil ha-
 bere momenti probatam testimonium uitam: ueluti si in iudi-
 cio par sit utriusq; partis argumentatio, uariantq; testes
 citius creditur uiro qui fortiter pugnavit pro patria, qui
 sancte gessit magistratum, quā ei cuius probitas nullo
 populi testimonio commendatur, sed improbitas potius
 famosa est. Dices quid illius fortiter gesta, quid magistra-
 tus faciunt ad causam in qua testem agit? Hoc faciunt,
 ne quis facile suspicari possit eum in hac causa uel menti-
 ri uel falli, q̄ in alijs multis integri prudentisq; uiri spe-
 cimen euidens dederit. Iam si præsriptum est in scriptu-
 ris dogma de libero arbitrio, cur reijcis testimonia patrū
 ex sacris libris de prōpta? Si non est, cur asseris sine scri-
 ptura? Sin utraq; pars alterius interpretationem reijcit,
 ut non sit obscuritas in sacris literis, certe nobis indoctis
 est am-

TRI. PER ERAS. ROT.

est ambiguitas, nisi quod ecclesie decretum non sinis
 nos fluctuare. Et ideo disputans fingo uacillationē, quia
 prefatus fueram me non usurum presidij ecclesiasticæ
 censure. Si nihil extra scripturas recipis, quod non sit di
 uinitus monstratum, cur recipis perpetuam Mariæ uirgi
 nitatem? Hoc in scripturis non exprimitur, nec ullo mi
 raculo diuinitus monstratum est. Si perpetuum ecclesiæ
 consensum imputas pro miraculo, eundē imputabimus
 tibi pro libero arbitrio. Nec satis erat tibi dixisse, nihil
 esse recipiendum, quod non sit expressum in sacris lite
 ris, aut signo monstratum diuinitus, nisi addidisses hy
 perbolen, de ueris Luciani narrationibus. Itā ne quic
 quid ueteribus proditum est de uita martyrioq; san
 ctorum, quicquid habet ecclesiastica historia, ad hæc ue
 terum exhortationes et instituta, presulū constitutiones
 nihilo plus habent ponderis, quàm Luciani ueræ narra
 tiones? Legitur in templis martyrium S. Andreæ, S.
 Laurentij, et aliorum, in quibus cælebres ecclesiæ do
 ctiores exercuerunt suam eloquentiam. Et hæc omnia ni
 hil aliud sunt quàm Luciani ridiculæ fabule? Hic iocus
 Luthere poterat tibi aliās tempestiuus dici. Vbi nunc
 igitur est ille confitens reus? Imò reclamatione ille clare, do
 cetq; hæc oīa quæ assumis esse falsissima. Vnd consequi
 tur et tuā conclusionē nihilo ueriores esse quæ sunt ea quæ
 assumis, ut confessa. Quorsum aut attinebat et illud ad
 misere conuictū: Isti in re seria, et quæ ad æternam salutē
 perānet

HYPERRASPISTES DIA-

pertinet insaniunt in perditionem innumerabilium ani-
 marum. An non sentis istam blasphemiam recidere non
 in me tantū aut huius temporis theologos & pontifices
 sed in probatissimos quosq; ecclesie doctores, ab ipsis
 penē apostolorum temporibus in hūc usq; diem, in uni-
 uersum populum Christianum, quem probabile est eam
 tenuisse sententiam, quam à suis doctoribus acceperat.
 Et addis, in perniciem innumerabilium animarum. At
 qui paulo ante quum Diatriba tibi impingeret, quod acer-
 bitate & paradoxis multos alienares, respondebas ni-
 hil esse periculi, solos impios qui pereūt offendi, electos
 in tuto esse. Sic tunc in tuto sunt, qui tuum dogma sequun-
 tur, & pereunt qui consentiunt tot orthodoxis, & ec-
 clesie definitioni? Et ubi nunc est illa religio, qua que-
 rebaris, quod te ponerem pessimo loco, in quo cogereris
 aut occidere, aut aduersus tantos uiros aliquid dicere? In
 eo loco te ipsum posueras, antequā ego collocarem. Quo-
 ties enim illis impegisti imperitiam scripturarum, cæci-
 tatem, sacrilegiū, blasphemiam, hic addis insaniam, quē
 admodum paulo ante mentem alienatam. Et de me que-
 reris, quasi non soleas tua sponte in illos dicere, quicquid
 libuit. si uera prædicares, quis tamen pius ferre posset
 impiam calami tui licentiam? Nunc quum falsa prædi-
 cas, multo minus ferenda est. Hic est tuus Luthere tri-
 umphus ante uictoriam. Nūc accingeris ad pugnam, &
 in manibus est uictoria, si leges quas uictores uictis so-
 lent

TRI. PER ERAS. ROT.

lent præscribere, nos ante congressum accipere uelimus
 Primum miro stomacho soles reijcere, quicquid è scho-
 lis theologorum adferretur, nunc omnia trahis ad sophi-
 sticam rationem, non ob aliud, nisi ut mihi parum in illis
 exercitato tenebras offunderes, hoc est quod dici solet,
 Canterium in fossam protraheres. Atqui nihil soles ad-
 mittere, nisi quod habent diuinæ literæ, & his solis te-
 cum congregiebar, tu mutatus in diuersum, pertrahis
 nos in medias sophistarum spinas, quæ si tibi tam deessent,
 quam sunt inuisæ, frequenter hæeres perplexus. Et sic
 reijcis illorum præsidia, quoties commodum est, ut no-
 bis aliã sophisticam non minus sophisticam obijcias, no-
 uasq; cominiscaris elabendi rimas. Quantum enim hic est
 distinctionum quæ faciunt necubi possis comprehendere
 distinguitur lex ab Euangelio, sed sic ut utrunq; sit in
 utroq; interna scripturæ claritas ab externa, deus à scri-
 ptura, deus prædicatus à non prædicato. Spiritus Euan-
 gelicus à spiritu erroris, opinio negatiua quæ nihil pro-
 bat ab affirmatiua, cuius est probatio. Ostenditur duplex
 ostensio spiritus, duplex canon, charitatis & fidei, du-
 plex necessitas, operis & temporis, rursum coactionis
 & immutabilitatis: Duplex omnipotentia dei, nature
 & operationis: duplex respectus ad superiora, & ad in-
 feriora: discernuntur indicatiua uerba, ab imperatiuis &
 subiunctiuis, stilus à uita morteq; scernitur, à præcatio-
 ne disputatio, deniq; distinguitur ecclesia quæ uidetur es-
 se quum

HYPERASPISTES DIŌ

se quum non sit, ab ecclesia, quæ non uidetur esse quum sit, distinguuntur sancti, qui quum uideantur non sunt, à sanctis qui habentur pro impijs, quum uere sancti sint. Nō hæc reanseo, quod omnes tuas distinctiones improbem, sed quod tibi sumas in sacris literis explicandis, quod alijs non permittis, & aliorum distinctiones soleas exhibere, quum tuas haberi uelis pro oraculis. Nobis occludis omnem exitum, & tibi uis patere tot aniculos. Nunc uide quas leges præscribas nondum uictor, Deponite quicquid armaturæ suppeditant orthodoxi ueteres, theologorum scholæ, authoritas conciliorum & pontificum, consensus tot scæularum, ac totius populi Christiani. Nihil recipimus nisi scripturas, sed sic ut penes nos solos sit certa authoritas interpretandi. Quod nos interpretamur, hoc sensit spiritus sanctus, quod adferunt alijs, quamuis magni, quamuis multi, à spiritu satanæ, & alienata mente profectū est. Quod orthodoxi docuerunt quod authoritas ecclesiæ tradidit, quod populus Christianus amplexus est, quod scholæ defendunt, exitibile uenenū est satanæ: quod ego doceo, spūs est uitæ. Credite in scripturis nihil prorsus esse obscuritatis, uel quod egeat iudicæ, aut ut omnes cæcutiant, ego non cæcutio. Nā conscius mihi sum me habere spiritū Christi, quo possum de oibus iudicare, nemo de me. Nolo iudiciū, sed requiro obsequium. Neque quenquam uel tantillum moueat multitudo, magnitudo, latitudo, profunditas, miracula, sanctitas,

TRI. PER ERAS. ROT.

sanctitas, ecclesie sanctorum, omnes perierunt, si senserunt ut scripserunt, nisi qui forte resipuerunt ante suum premium uitae diem. Qui meis probationibus diffidunt aut carent sensu communi, aut blasphemiam committunt in spiritum sanctum, & subuertunt Christianismum. Huiusmodi leges si recipimus, nimirum tua est uictoria. Rursum postulas, ne quid fidamus ueteribus orthodoxis, quod nonnunquam inter se uariant, quum inter uos paucos tanta sit controuersia, de prophetis, de imaginibus, de disciplinis, de baptismo, de eucharistia, & uis ut nihilo secius credamus uestris dogmatibus, praesertim quum quotidie expectemus noua. Et blasphemiam uocamur, quod adhuc haereamus ecclesiae ueteri, nec audeamus tuis castris adiungi, et occiditur nobis illud ex Euangelio: Qui non est mecum, contra me est, & qui non colligit mecum spargit. Nihil hinc affingo, certa notaq; loquor. Nunc opere precium est uidere, quam non simpliciter tractas Diatribam, nihil non deprauans, nihil non calumnians, nihil non damnans, plus fidei tibi conciliaturus, si quaedam probares, uidereris enim caetera iudicio damnare, non morbo: Quis enim est tam malus scriptor, ut non aliquid admisceat probandum? Exagitur itaq; cum primis nostra definitio, quam ita propono disputaturus: liberum arbitrium est uis humanae uoluntatis qua se possit homo applicare ad ea quae perducunt ad aeternam salutem, aut ab ipsa auertere. Hanc descriptionem

HYPERASPISTES DIA=

culam, quum non in aliud propofuiffem, quàm ut osten= fo scopo, non latius uagaretur difputatio, quàm oportet, congeritur hic quicquid in fophiftarum fcholis gar= riri folet à pueris. Obijcitur quod non explicauerim partes definitionis, nimirum naufragium non unum uerit= tus, quum tamen id folet ab alijs fieri. Solet, fed qui de re, parum nota, aut controuerfa, difputationem inftituunt mihi de re iam à tam multis tractata breuis conflictatiue cula erat fufcepta, nec mihi fumpfi perfonam è cathedra docentis clafsem difcipulorum, aut fcribentis commentarios in opus perplexi fcriptoris, ut fingula definitionis partes mihi fuerint, uel defendende uel explicande. Sciebam liberum arbitrium à diuerfis uarie definitum, tu compendio definis, nomen fine re. Perlongum erat aliorum definitionibus uel reiiciendis aut afferendis uel explicandis immorari. Decreueram in hac harena non diu morari, & alioqui fuperuacaneum erat uocem notam et à multis definitam defcribere. Cur igitur definis? Non tã definitio uocis rationem, quã contraho ad id quod in prefentia fufceperam agendum. Mentior, nifi hoc indicant mea uerba. Porrò liberum arbitrium hoc loco fentimus &c. Quid fignificat hoc loco? Nihil aliud, quàm hactenus hic de libero arbitrio difputabimus, ne quis expectet quicquid de libero arbitrio potest aut folet difputari. Iam quorfum attinebat hic explicare fingulas definitionis partes, quod folet ij qui pueris Ariftotelem prælegunt

TRI. PER ERAS. ROT.

legunt in scholis, quum ipsa disputatio progrediens id faciat? Solent scriptores summam rei de qua loqui destinant ueluti scopum ostendere. Idem facio in Diatriba, & ingeritur altera calumnia sophistica. Quod definitur, latius patet quam ipsa definitio. Est enim liberum arbitrium dei, quod unum uere potest dici liberum. Est aliquod liberum arbitrium in angelis, & tu astringis ad hominis uoluntatem. Iam respondi me ideo hæc præfatum, ut ab hac conflictatiuana excluderem disputationem de arbitrio dei, demonum aut angelorum, præsertim quum assertio tua, non impugnet nisi hominis arbitrium. Sed grauius flagitium est, quod uox quæ definitio pugnat cum ipsa definitione, hoc est, quid nominis, cum eo quod est quid rei. Agnosco scholæ puerilis uocabula. Quisquis enim inquis audit liberum arbitrium, accipit proprie dici, quod potest et facit erga deum, quæcūq; libuerit, nulla lege, nullo imperio cohibitum. Etenim si seruus qui degit sub imperio domini, liber dici non potest, multo minus hominis uoluntas quæ subiecta est imperio dei. Proinde magis tibi placet, ut uertibile dicatur, quam liberum. Primum quod huius uocis honorē cõtendis soli deo proprie congruere, quale sit iam ante discussimus: neq; nos hominibus tribuimus arbitrium simpliciter liberum, quod ex disputatione satis liquet. Quare igitur abuteris uocæ? Ego huius uocis repertor non sum, quare magis decet ut sup hæc exponeres cū omnibus ueteribus ac recētoribus, atq;

HYPERASPISTES DIA

adeo cum ipso etiam Augustino, qui quum minimum
 tribuat libero arbitrio, tamen in titulis uoluminum,
 totaq; disputatione abutitur recepto uocabulo. Ceterum
 quod ais, hanc uocem omnium auribus nihil aliud si-
 gnificare, quam liberam potestatem faciendi erga deum
 quicquid libuerit &c. res longe secus habet inter Chri-
 stianos. Recte monet Augustinus, nos ad certam regu-
 lam sobrijs & proprijs uerbis debere loqui, sed ipse
 tamen qui hoc monet, quoties inculcat in libris suis no-
 men liberi arbitrij, nec ipse temperas à recepto uocabu-
 lo, quam sobrius in nouandis ecclesie uel dogmatibus
 uel uerbis, norunt qui tua legunt, & mihi nunc ocianis Au-
 gustini monita, q; ab omnibus recepta uocem sum abusus,
 deinde exigis hic dialecticam & philosophiam ethnicam,
 quam soles pestem rei Christiane uocare. Sed utruq; do-
 nas & abusum uocis, & definitionem ad hominem re-
 strictam. Quid autem donas, si concedis ius publicum?
 Aut quid mihi largiris si demonstro lectori, quatenus
 sum hic loquuturus de libero arbitrio? Nihil enim
 aliud agit illa mea descriptio, nisi quod lectorem pre-
 monet, non audies hic de libero arbitrio dei, ange-
 lorum aut demonum, aut si quod est brutorum ani-
 mantium, sed de eo quod tribuitur humane uoluntati,
 nec discutimus quid possit in rebus leuioribus, quae non
 conducant ad aeternam felicitatem, sed duntaxat quid agat in
 his quae pertinent ad aeternam salutem. Si non est fas de re qua
pium dis

TRI. PER ERAS. ROT.

piam disputare, nisi partes illius omnes, & his adhaerentia persequaris, peccatū est à pluribus scriptoribus. Si cōmode facit, qui ostendit quid lector expectare debeat, quid nō, quid est tandem quod mihi condonas? Sed rursus alia calumnia definitionis. Petrus Lombardus & Sophistae faciunt geminam liberi arbitrii uim, discernendi, quae propria est intellectus, & eligendi seu reijciendi, quae propria est uoluntatis. At mea definitio tantum attingat uim eligēdi aut reijciēdi. Itaq; dimidiatū modo arbitriū propono. Respondeo paucis. In hac quaestione libertatis, primas tenet uolūtas, qua, ut inquit Augustinus, peccatur et recte uiuitur. Ab hac quanquā non est scilicet iuncta ratio, neq; enim uolūtas proprie dicitur, quae sensum aut affectū sequitur potius q̄ ratiois iudiciū, tamē id ponere maluimus, quod in hac disquisitione praecipuū, et solū libertatis est capax, praesertim quū eo proposito simul et illud intelligatur, quod natura praedit, ueluti si quis loquatur de expetēdo honesto, simul cōplectitur et illa quae scernūt honestū ab inhonesto. Et in progressu disputationis attingo quod satis est de iudicio rationis.

Nunc perinde quasi sedeamus in scholis Chryssippi, 74
ad uiuum exigitur nostra descriptiuamala. Obijcitur obscuritas, & singula particula rigido examine discutuntur. Definitio non una de causa solet adhiberi, interdum quo natura rei qua de agitur possit cognosci, nonnunquā res notissima, tanquā attingitur, tanquam titulo,

HYPERASPISTES DIA=

ueluti si quis disputet hodie de anatomia, nihil habet
 opus apud eruditos medicos definire quid sit anatomia.
 Satis est titulus. Nonnunquam additur definitio uel no-
 tatio potius, ut admoneatur auditor, quid debeat expecta-
 re quid nō, ueluti si disserturus de animalibus, ne lector
 expectet quicquid de naturis, de generationibus, de par-
 tibus, de moribus, de medicinis dici solet, sic admoneat:
 Hæc disputatio tractabit de animantibus terrestribus ac
 maritimis, sed his duntaxat quæ ueneno noxia sunt.
 Nec alio consilio adhibita est nobis illa notatiuacula, in
 re iactata iam, & omnibus eruditis notissima. Sed age
 qualis qualis est, non deprecor seueram excussionem, nec
 tam reformido tuam censuram, quamuis iniquam, quam
 arbitraris. De abusu nominis iam responsum est, nec fe-
 ram hoc mihi sæpius obijci. Aperta sunt hæc, ut ais, uis
 humanæ uoluntatis, Item qua se potest homo, item ad
 æternam salutē. Rursus obscura sunt ista, Applicare &
 auertere, Item ad æternam salutem, item perducant. Vim
 uoluntatis humanæ interpretaris potentiã uel facultatem
 uel habilitatem uel aptitudinem, uolendi, nolendi, eligen-
 di, contemnendi, approbandi, reputandi, & si quæ sunt
 aliæ uoluntatis actiones. Applicare & auertere, non ui-
 des quid sit, nisi ipsum uelle aut nolle, probare aut re-
 probare, quæ sunt actiones à potestate uoluntatis elicite.
 Et fingis uim illã esse mediũ quiddã iater uoluntatē &
 uoluntatis actionē definitã. Et hic citatur si deo placet, re-
 gula illa

TRI. PER ERAS. ROT.

gula iuris, ne nesciremus tibi iurecōsultū fuisse à cōsilijs quū hæc scriberes. Scio in Pandorā istā deos omnes contulisse, quod habuit quisq; præcipuū. At quid tandē præscribit regula iuris? Sermonē obscurū aduersus eū interpretandum esse, qui sic loquutus sit. Sed quid præscribit regula charitatis, quā tibi uindicas? Omnia in meliorem partē esse interpretāda, et qui firmior ac doctior est, eū debere seruire infirmitati alienæ. Nunc uide quā absis à charitatis regula qui superes etiā iuris regulā: illa non uult prodesse sermonis obscuritatē ei, qui fortasse prudēs dataq; opera sic loquutus est, ut falleret, tu dilucide dicta obscuras, quo locū facias calūniæ, sicuti mox aperiemus. Sed ad rē, hæctenus tolerabilis est tua interpretatio.

Quæ ad salutē perducūt, interpretaris uerba & opera dei, quæ offerūtur uolūtati humanæ, ut eisdem sese applicet uel auertat. Verba dei diuidis in legē & Euāgeliū, lege exiguntur opera, Euāgelio fides. Negas enim te uidere alia, quæ uel ad gratiā dei uel ad salutē æternā perducūt, nisi uerbū et opus dei, quod gratia uel spiritus sit ipsa uita, ad quam uerbo & opere diuino perducimur.

Sed hæc, inquis, uita uel salus æterna, res est incōprehensibilis humano intellectui, perperā igitur tribuo uoluntati humanæ uim applicandi sese, quū nullū hominis cor possit nosse quid hæc sunt, nisi spūs ea reuelarit. Et Pauli testimonijs, addis argumentum ab experimētis, de philosophis, Portio, Festo et Plinio, qui deriserūt resur-

HYPERSPISTES DIA =

rectionē Euāgelio promissam. Adijcis nec hodie deesse, qui hūc articulum fidei cū fabulā rideāt, licet uox siloq; iactitent se credere. Hac tenus impia nō sunt quæ dicis, sed quæ nō ledūt meā definitionē. Porro quod optas ne ego sim eodē sermōto aspersus, libēter accipio tuā preactionē, idēq; tibi uicissim precor, nisi quod istud tuū uotū suggillatio est meæ fidei. An mea fides sit sufficiēs ad salutē, uiderit dominus. Certe ficta nō est, nec aliud in corde sentio quā scribo, et quotidianis precibus interpello Christi misericordiā, ut mihi fidē adaugeat. Miror autē, quur te huic uoto admisceas, quū profitearis te certū esse quod habeas spiritū omnia largientem, quod utinā sit uerissimū, et mea suspicio sit uanissima. Videris autē hic arte palestra te metipsum submittere, quo me deicias, idēq; p̄ tua solita simplicitate. Audiui, callidā interpretationē meæ definitionis, ex regula iuris nimirū in me detortā, audiam, nūc terribiles ἐπιφορὰς eadē arte colligētis.

76

Docet Erasmus liberū arbitriū esse uim uoluntatis, quæ potest à seipsa uelle & nolle uerbum & opus dei, quibus ducitur ad ea, quæ excedūt & sensum & aptum eius: si uero potest uelle & nolle, potest & amare & odisse, potest & aliquantulum facere legem, & credere Euāgelio: quia impossibile est, si aliquid uelis aut nolis, ut nō aliquid operis ea uolūtate possis, etiā si prohibente perficere nō possis. Iā inter opera dei quæ ad salutē perducūt, mors, crux, et omnia mala mūdi numerētur, poterit hu-

TRI. PER ERAS. ROT:

rit humana uoluntas, & mortem & sui perditionem uelle. Quin omnia uelle potest, dum uerbum & opus dei uelle potest. Quid enim supest, nisi deus ipse? Quid tandem? Nihil hic tribuo gratiæ, sed libero arbitrio plane diuinitatem quandam attribuo. Accurrite omnes aures, aruspices, Nouum portentum audite. Erasmus ex nihilo deum facit. Pandite nunc Heliconæ deæ, hic patet Luthero campus expromendi tragicam faciendam. Erasmus longe superat impios sophistas, qui utcumq; sentiunt, parcius certe loquuntur de libero arbitrio. Pelagianus est, imò longe superat Pelagium, quod is diuinitatem quidem tribuit libero arbitrio, sed toti. Erasmus idem tribuit dimidiato.

O cœlū, ô terra, ô maria Neptuni. Est ne amplius? est 78
 exedit ipsos etiã philosophos ethnicos. Quid ita? Quia quum nondum inter philosophos conueniat, an aliquid moueat seipsum, mihi liberum arbitrium non solum mouet seipsum, idq; suapte ui, sed applicat etiam ad ea quæ sunt æterna, id est incomprehensibilia sibi. Horrenda narras. Sed etiam ne amplius? Est, Erasmus qui hæc impietate superauit omnes, tandem & seipsum superat. Qui sic? Quia quū antea fassus sit liberū arbitriū inefficax esse, sine gratiâ, hic definit, humanā uoluntatē eā habere uim, quæ possit ex sese applicare se ad ea quæ sunt æternæ salutis. Hic interim dissimulo, q, pro potest mutaris, efficax est, & pro inefficax posuisti prorsus in-

HYPERASPISTES DIA=

effiax, ut uerba magis scruiſſet calumniae, & ſcōma ne= gligo de ioco nominata gratia, quā hic ſerio loquēs præ= termiſi. Venimus ad ſummum. Quid ſupereſt, niſi cantio triūphalis. Eā addit epiphonema. Vides ne mi Erasmē, hac definitione te ipſum prodi, imprudēter credo, quod harū rerū nihil omnino intelligis, uel prorsus incogitans & contēnens de illis ſcribis, ignarus qd loquaris uel qd affirmes. Nūc audi contra Luthere donec oſtendā, quantum te hic prodas præſtigiōrū artificem, & quos ſumos, quā horrendas, ſed inanes ac uanas rerū imagines nobis ob oculos offuderis. De abuſu uocabuli iā ſepe dictū eſt, & iſtā cantilenā toties fruſtra recinis, de dimidiato libero arbitrio modo propulimus calumnia. Quid enim aliud eſt q̄ calumnia, in mea definitione deſiderare quod mox in definitione theologorum damnas? Sic habet tuus ſermo. Deficiunt & in hoc ſophiſtæ, quod libero arbitrio uim diſcernendi bonum à malo tribuunt. Minus igitur pecco q̄ illi. Atqui hinc colligis me peccare grauius. Tantū uales dialectica. Tu profeſſus te craſſius uelle loqui, prudēs etiā dilucidis inuexiſti calignem. Accipe igitur craſſiora. Ego uocibus è media loquentium conſuetudine ſumptis, appello ſalutem æternā, qua fruemur iam immortales apud deum. Num quid hic eſt calignis? Nam hic interim in ſpe ſumus, & arram tenemus, promiſſum expectamus. Porrò quæ ad hanc felicitatem duant, appello omnia per quæ ſciſcitatur animus noſter,

TRI. PER ERAS. ROT.

noster, ad qualemcumq; appetentiam illius felicitatis, si-
 ue ea sit effi^{ca}x, siue ineffi^{ca}x. Avertere quid sit intelli-
 gis, quū quis oblatam gratiam negligit, magis diligens
 tenebras quā lucem. Quod igitur huic opponitur, uoca-
 ui applicare, hoc est, præbere se gratiæ. Sed excludis, in-
 quis, gratiam dei. Imò hæc ipsa uerba applicandi, & a-
 uertendi, significant eam non excludi. Nemo se applicat
 nisi admonitus aliquo sensu rei expeten^{dæ}. Nemo se a-
 uertit, nisi ab eo quod offertur. Quum syllabas meæ de
 finitionis exauteres, debebas et horum uerborum empha-
 sim exautere. Simul et illud annotare, quod non dixi, po-
 test, sed possit, ueluti desiderans aliquid præter nature
 uires. Dicæ, cur non expressisti gratiæ uocabulum in tua
 definitione, quum ante professus sis liberum arbitrium
 ineffi^{ca}x esse sine gratiæ? Quin tu potius homo plenus
 Christianæ charitatis, quæ nihil agit perperā, interpre-
 taris in definitione subaudiendum, quod in Diatriba to-
 tius inculco, cur tibi non sufficit gratiam duobus illis uer-
 bis significatam esse? Quod si urges, cur hic non expres-
 se nominarim gratiam, dicam, nondum distinxeram gra-
 tiæ uocabulum, in gratiam naturalem, in gratiam præpa-
 rantem uel imperfectam, & in gratiam effi^{ca}xem & ab-
 olentem peccatum. Nec satis etiamnum conuenit inter
 theologos, an sine speciali gratia possit homo per facta
 moraliter bona exambire dei gratiam effi^{ca}xem, nec ne.

Utriq; sententiæ locum reliquit mea definitio, quod neu

HYPERSPISTES DIA

tram omnino refellam, licet in eam propērior, quæ plus tribuit gratiæ. Sed excludo spiritum sanctum, ut ais, cū omni uirtute sua tanquàm superfluum & non necessariū. Vnde id coniectas ὡς βέλτισε? Ex una uidelicet syllaba, se. O potentem syllabā, imò illa syllaba nihil aliud efficit, nisi ut intelligas, naturæ uires non esse prorsus ociosas, quum monemur à gratia. Et si recipimus illorū opinionem, qui docent absq; speciali gratia, per naturæ uires, quæ tamen ipsæ sunt dona gratuita dei, quosuis posse eo usq; niti, ut dei misericordia non sit illis de futura, qui quod in ipsis est præstiterint, hic uerū esset quod uolūtas absq; gratia sese applicat ad ea quæ perducūt ad salutem æternam. Ut enim nemo repente fit turpissimus ita paulatim & gradibus quibusdam adducimur ad perfectum dei donum: ueluti quibus in densissimis tenebris uersantibus, primum rarescit caligo: deinde dubia quedam lux procul ostenditur donec perspicue uideant. Nā hæc cōparatio placuit Augustino. Proinde inter ea quæ perduant ad æternam salutem etiā illa numero, quæ procul admonent, quasiq; pulsant animum ad desiderium æternæ salutis. At non desiderat nisi qui nouit, & qui nouit iam habet. Imò qui desiderat, nec habet quod optat nec omnino caret. Admonet autē nos uarijs modis deus interdum per lucem naturæ, per quam intelligimus uirtutem propter sese expetendam, & turpitudinē propter seipsam fugendam, nōnunquā rebus aduersis, Interdū
lectione

TRI. PER ERAS. ROT.

lectione, aut admonitione amicorū, interim & leui sibi-
 lo spūs. Augustinus anteq̄ hausisset spiritū Christi, stu-
 diose legebat epistolas Pauli, & aliquousq; profecit, p-
 prior factus luci gratiæ. Magis aut̄ accensus est oratione
 Potitiani: ut demus hic non de fuisse dei gratiam, ærte e-
 rat imperfecta, nondū liberans à peccato, sed præparans
 ad uberius donū. Verum ab ea gratia si se auertisset, ip-
 se sibi fuisset causa exitij. Nunc præbuit se uocanti gra-
 tiæ & assecutus est salutem. Igitur inter ea quæ ducunt
 ad salutem, non solum pono uerbū & opera dei, & gra-
 tiā, uerū etiam naturalem appetitū honestū, qui ut in no-
 bis obrutus sit, nō tamen extinctus est, pono studiū legē
 di & audiendi, quæ prouocant ad mundi contemptum,
 pono precationes, eleēmosynas, ieiunia, sed hæc omnia
 dices esse opera damnanda & iram dei prouocantia, tā-
 tum abest ut gratiam inuitent. Verū hoc quod assumis,
 ut ἀξιωμα, controuersum est inter nos. De Cornelio, suo
 dicitur loco. Nec enim mirū est te sic iudicare de operi-
 bus factis absq; grā, quū neges esse ullū hoīs opus bonū
 qd̄ deus opatur in nobis per grām iustificatis. Tantū ua-
 let apud te corrupta massa, ut nec deus in ea possit opus
 bonū operari, ne dicā perfectū. Vides igitur totā illā tra-
 goediā quā ex definitione cōcitas, nihil aliud esse, q̄ ma-
 gnū grauemq; uerborū inanū fumū ac præstigatorum
 inania ludibria si quis fixius intueatur.

Transis ad calūniandū meas distinctiones, In recēsen-
 dis aliorū

HYPERASPISTES DIA=

dis aliorum opinionibus de libero arbitrio Pelagium fa-
 cio penè Euangelicum, philosophis nonnullis tribuo fi-
 dem quandam et charitatem. De Pelagio nihil refero ni-
 si quod de illo fateatur Augustinus, nec Euangelicum fa-
 cio, sed illum numero inter eos, quos ecclesia damnauit
 hæreseôs. Nec fingo quadruplicem gratiam, & si docen-
 di gratiam fingerem, nihil erat periculi, sed eam distin-
 ctionem ex orthodoxorum libris hausî, qui fatentur es-
 se gratiæ quicquid sumus aut possumus, tum ponit gra-
 tiam præuenientem ac uelut inuitantem, sed hanc imper-
 fectam. Est gratia cooperans, sic enim appellat Augusti-
 nus, quæ uoluntatem nostram per primam gratiam ex-
 timulatam reddit efficacem. Est gratia quæ perficit salu-
 tis negocium. Sic enim distinguit Bernardus. Et tamen
 fateor has tres eandem esse gratiam, licet ex effectu di-
 uersis nominibus appellentur. Hæc distinctio quum ni-
 hil habeat impium, tamen tibi merito displicet, quod ni-
 hil faciat ad tuum dogma confirmandum. De philoso-
 phis testificor hoc quod scribit Paulus ad Rhomanos, nõ
 ausurus tantum illis tribuere, nisi tantum haberem au-
 thorem. Lumini naturæ tribuis tu quoq; nonnihil in fi-
 ne operis. Nam quod ex Psalmo citaram: Signatum est
 super nos lumen uultus &c. scis non esse meum com-
 mentum, & ut ingenue fateor, apte exponi de luce fidei:
 ita nego quod asseris, non posse accipi de luce naturæ: Si
 gnatum est lumen, quum deus conderet hominem ad ima-
 ginem

TRI. PER ERAS. ROT.

ginem & similitudinem suam, per peccatum obscuratam
 non extinctam. Non igitur detorqueo psalmum ad ratio-
 nem excæcatam, sed a comodo ad obscuratam. Si lux na-
 turæ prorsus erat extincta in nobis, quomodo philoso-
 phi sine gratia dei deum cognouerunt? Quomodo tam
 multa prodiderunt de honesto, deq; recte uiuendo: de
 immortalitate animarum, de initio & fine mundi, de di-
 uersis piorum & impiorum præmijs, de non referen-
 da iniuria, de honesto propter ipsum expetendo, de tur-
 pitudine propter ipsam fugienda, de educandis liberis, de
 diligendis uxoribus, de sancte gerendo magistratu, de cha-
 ritate in patriam: & in illorum uita multa leguntur sæ-
 cta præceptis illorum consentanea. Quod igitur flagitiū
 admissum est, si dixi quædam ab illis prodita, quæ con-
 sentiunt cum præceptis Euangelicis? Similiter Ethnicorū
 leges, nonne puniunt furti, homicidia, adulteria,
 falsa testimonia, quemadmodum et Mosi lex? Ex his col-
 ligo rationis lumen in illis non fuisse prorsus extinctū,
 & addo, non improbabile uideri, in illis & uoluntate
 fuisse aliquo modo propensam ad honesta, sed inefficacē
 ad salutem æternam, nisi per fidē accederet gratia. De si-
 de et charitate quam ais me philosophis tribuere in mea
 Diatriba nihil assuero, quanquam & hoc disputatur à
 nonnullis, quæ fides suffecerit idiotis Iudæis, & nū qua
 sit fides, qua Ethnicus seruari possit. Distinctionem de
 triplici lege naturæ, operum et fidei fictam fabulam ap-
 pellas.

HYPERASPISTES DIA=

pellas. Primum de lege naturæ nulla est dubitatio, quod
 differo de lege operum & lege fidei, ex Augustino sum
 pferam, qui in libro quem inscripsit de litera & spiritu,
 iuxta Pauli sententiam distinguit legem operum siue fa-
 ctorum à lege fidei. Legem factorum uult esse legem Mo-
 si, tabulis inscriptam, præcipientem absque gratia. Le-
 gem fidei uult esse nouum testamentum, quod quanquam
 eadem præcipit quæ lex operum, tamen addita gratia si-
 dei facit præcepta mollia. Et inter multa sic dicit. Quod
 operum lex minando imperat, hoc fidei lex credendo impe-
 trat. Ac paulo post: lege operum dicit deus, fac quod iubeo.
 Lege fidei dicitur deo da quod iubes. Rursus aliquanto
 post, quum in tabulis scribuntur opera charitatis, lex est
 operum, & litera occidens præuaticatorem. Quum autem cha-
 ritas diffunditur in corda credentium, lex est fidei &
 spiritus uiuificans dilectorem. Hæc ille. Non equidem dæ-
 no sententiam eorum, qui legem uolunt esse præcepto-
 rum, Euangelium promissionis & consolationis, ita ut
 utrumque sit in utroque, hoc est, Euangelium sit etiam
 in lege Mosaiæ, & lex sit in Euangelio: sed Augu-
 stinus, quanquam non ita multum abest ab hac sententia
 tamen non uidetur prorsus idem sentire. Nam eodem in
 opere distinguit uetus testamentum à nouo, genere pro-
 missorum, quod illic promittantur temporalia, in Euan-
 gelio æterna. Verba Augustini sic habent: Sicut ergo lex
 factorum scripta in tabulis lapideis, mercesque eius ter-

TRI. PER ERAS. ROT.

ra illa promissionis, quam carnalis domus Israël, quum
 ex Aegypto liberata esset, accepit, pertinet ad testamen=
 tum uetus: ita lex fidei scripta in cordibus, mercesq; ei=
 us species contemplationis, quam spiritualis domus Is=
 raël ab hoc mundo liberata percipiet, pertinent ad testa=
 mentum nouum. His consentanea dicit enarrans ex E=
 uangelio Ioannis hæc uerba. Sed unigenitus filius qui
 est in sinu patris, ipse enarrauit. Hæc quum imitaret,
 tamen accedo propius ad eam sententiam, quam uos pro=
 batis quàm Augustinus, inter alia sic loquens Moses di=
 cit: Ne committas adulterium, si commiseris lapidabe=
 ris. Sed quid dicit lex fidei, quæ iubet diligere inimicos,
 quæ iubet tollere crucem quotidie, quæ iubet contemne=
 re uitam? Nolite timere pusillus grex, uestrum est enim
 regnum cælorum, & confidite quia ego uici mundum,
 & ego uobiscum sum usq; ad consummationem seculi,
 &c. Vides ut ostensurus quid sit lex fidei, proferam uer=
 ba fiducia & consolationis. Nec hoc erat hic propositū
 quibus modis discerneret lex uetus ab Euangelio, sed
 in hoc obiter adhibita est hic distinctio, quo facilius le=
 ctori commonstrarem, naturæ lucæ obscuratam, illustra=
 ri per fidei donū, & uoluntatem corruptam corrigi per
 charitatem. Arbitror lectori perspicuum esse factum,
 quàm adhuc nihil sit cōmissum in Diatriba, quod repre=
 hensionem mereatur, nisi quod tu male narrando nihil
 nō deprauas quo minus habemus tibi fidei sacras literas
 enarranti

HYPERASPISTES DIA=

enarranti, quod in his deprauandis cōperiamus, quā-
 sis male fidei. Nūc uide quantam de nihilo suscites tra-
 goediam. Hæc sunt tua uerba. *Quæ* si quis Christianus
 omnia conferat, cogetur suspicari te ludere et ridere Chri-
 stianorum dogmata & religionem. Nam tantam ignorā-
 tiam ei tribuere, qui sic nostra omnia perlustrauit, tanta
 diligentia et memoria conseruauit, mihi planè est difficil-
 limum. Hactenus tua. Cur crimen tam atrox impingit-
 * *tur? Quia Pelagium feci penè Euangelicum, id est, he-*
reticum. Quid enim aliud est penè Euangelicum esse?
Ethnici nō dicuntur penè Euangelici, qui procul absunt
ab Euangelio. Sed Arrius fuit penè Euangelicus, qui
sua dogmata per Euangelium confirmabat. Deinde fate-
or in philosophis rationem fuisse obscuratam, non extin-
ctam. Nam de multis bene iudicauerunt per lumen natu-
ræ, uoluntatem item non penitus corruptam, quā in his
appareant naturales quidam nisus ad honesta: pro qui-
bus tu supponis fidem & charitatem. Distinxi triplicē
legem, naturæ, operum, et fidei. Legem naturæ nemo ne-
gat, reliquarum duarum discretionem hausit ex Augusti-
no. Dixi in philosophorum opinionibus ac præceptis es-
se quædam consentanea dogmatibus ac præceptis Euan-
gelicis. Psalmi quarti uersiculum: Signatum est lumen,
&c. sic applico ad lumen naturæ, ut non negem recte in-
terpretari de fide, p̄ quā naturæ lux adiuuatur. Post hæc
tam horrenda crimina sequuntur illa quæ modo recitauit.

Quæ

TRI. PER ERAS. ROT.

Quæ si quis Christianus &c. Sed ubi commonstras nobis istum Christianismum? In uestra ecclesia uariant sententia, in nostra nulli sunt, si tibi credimus, denique doctores nec sanctos nec Christianos, nec ecclesiã ostendi posse. Porro quum charitas Christiana nesciat suspicari malum, quis erit iste Christianus absq; charitate tam male suspicax, ut ex bene dictis cogatur suspicari, me ludere & ridere Christianorum dogmata, & religionem? Citius arbitror hoc suspicaturos Christianos, si deserto ecclesie consortio, tua dogmata propugnarem. Quam uero maliciosum hic prodis calumniandi studium, hactenus nihil sciui, sed incoogitans, imprudens, ignorans loquor omnia. Hic quo nouæ calumnie facias locum, non potes mihi tribuere tantum ignorantia, sed mauius scientiam ademptam reddere, quo crimen grauius hereat in me irrise religionis, & Christianorũ dogmatum. *Quæ* sunt autem ista uestra, quæ tanta diligentia perlustrauimemoriaq; teneo? Tu ane dogmata? Vix ullum tuorũ librorum potui perlegere, tanta est ibi loquacitas, & insatiata conuiciandi libido. Et doctissimus sit oportet, qui tua intelligat, quæ sine tuo spiritu intelligi nõ possunt. Et haud scio an Christianorũ dogmata putes non alia esse q̃ tua. Ego de fidei catholicæ decretis putabã te loqui, illa certe non irrideo, nec unquam mihi fuit ille animus, gratia deo, licet uitam excusare nec possim nec uelim. Sic tu me nunc alium, nunc alium fingis, utcunq; tibi uideor
 ○ idoneus

HYPERSPISTES DIA=

idoneus ad calumniam. Quot conuictijs in initio debacchatus es in Scepticum animum? Quoties criminatus es, quod in Diatriba nihil asseram? At idem paulo post omnium optime facio, qui nihil asseram, sed studio querendi ueri tantum disputem, discendi cupidus. Ita tibi constas in calumnijs, ut ex eadem re geminum crimen elicias. Et perinde quasi parum sycophanicum sit impegisse crimen impij blasphemiq; animi, reprimis te ipsum: sed interim (inquit) abstinerebo, indicasse contentus, donec occasio dignior sese obtulerit. Ac mox audio, mi Erasme, & amanter aduoneor ne sim de illorum numero, qui dicunt, quis uidet nos? Hæc cantio tibi potius canenda est, qui quum talibus strophis ludas, arbitraris te salutare, nec deprehendi spiritum tuum. Ne sic, inquis, tentes nos. Si ego te tento qui citra conuictum tecum disputo, quare non irritaris in illos, qui magnis uoluminibus te læssunt ac lacerant, non disputantes ut ego, sed proprijs cognominibus te tuaq; dogmata appellantes? Quod si illos negligis, quod sint extra ecclesiam tuam, quando Paulus non dignatur de his qui foris sunt iudicare, ego semper à tua ecclesia fui alienus, non minus quam illi. Quin seuis in illos, qui libris æditis palam debacchantur in tua dogmata, quum hæcenus professi sint tuam ecclesiam? Paulus nullos tradidit satanæ, nisi qui defecerat ab Euangelio. Hoc mihi non potes obijcere. Semper eadem, tum scripsi, tum dixi, tum sensi. Toties obijcis ecclesiæ

TRI. PER ERAS. ROT.

ecclesie Rhomanæ tyrannidem, quæ si qua est, longo
 temporis progressu irrepfit, sensim alentibus cam opti-
 bus, potentiaq; mundana. Verum isti animo quem spi-
 rant tua scripta si accederent opes, authoritas potentiaq;
 Rhomanorum pontificum, satis appareret, quid nobis
 sit expectandum. Mitteres huc, ni fallor, satellitū tuum
 atq; armatas copias, aliquanto inclementius tractatu-
 rus abs te dissentientes ferro, quàm nūc tractas calamo.
 Et ubi est interim ille mirabilis Euangelista, qui solo gla-
 dio spiritus, quod est uerbum dei profitebatur se uindicta-
 turum Euangelium aduersus portas inferi? Ad caluma-
 nias, ad conuicia, ad minas descendis totus, & tamen uis
 uideri simplex, purus, nec affectibus humanis duci, sed
 spiritu dei. Recte docēs, deum oportere iustum credi, eti-
 am si nec lux nature, nec lux gratie comprehendat eum
 esse iustum, at non recte postulas idem ius tibi.

Porro autem, multo grauius etiam peccatum est in di-
 stinguendis opinionibus, quandoquidem ex una facio
 tres. Quod quidem uel insanie, uel temulentie uicium
 est, ex uno uidere plura. Imò plures opiniones recenseo
 quarum prima est Pelagij, quam ut damnatā relinquo.
 Secundo loco recito sententiam eorum, qui sic minimū
 tribuunt libe. arb. ut tamen non prorsus tollant. Dicunt
 enim ipsum nihil efficaciter posse, nisi adsit gratia, uel
 extimulans, siue operans, uel cooperans, uel consum-
 mans, & tamen in his omnibus fatentur uel applicationē

HYPERASPISTES DIA=

sue conuersionem humanæ uoluntatis, uel cooperatio-
nem, nimirū ponentes aliquam humanæ uoluntatis uim
quæ nō nihil agit cum agente gratia. Hæc est opinio uel
Augustini, uel Thomæ sequentis Augustini sententiam
quatenus minimum tribuit libero arbitrio. Et hanc uoco
probabilem, eo quod relinquat homini studium & cona-
tum. Atq; hic multam uerborum turbam offundis, quo-
modo non imputetur quod est imputandum, & quomo-
do dicatur aliquid posse quod ex se nihil possit, quū ego
in disputatione huiusmodi difficultatem palpabiliter, ut
aiunt, expediam.

3 Tertiam quam recensco, facio Carolstadij, qui non tol-
lit omnino liberum arbitrium, sit interim fas hoc abuti
uocabulo, quod si quis malit appellare Beta, aut Delta,
mea nihil refert, sed negat in bono opere quicquā agere,
simpliciter pati, adeo ut gratia non operetur per uoluntatem
nostram, sed in uoluntate tantum patiente.

4 Quartam facio tuam, qui progressu tuæ assertionis
negas quicquā in rerum natura esse lib. arb. nec in bonis
nec in malis quicquā agere uoluntatem nostram, sed
absoluta necessitate fieri omnia. Hanc appello omnium
durissimam, profiteorq; mihi cum Carolstadij, tuaq; opi-
nionem potissimum esse conflictandum.

5 Nec prætereò Scoti opinionem, quæ putat per opera
moraliter bona, per influxum naturæ communem, ho-
minem posse dei gratiā efficiacem promereri de congruo,
quod dei

TRI. PER ERAS. ROT.

quod dei benignitas non patiatur quenquã interire, qui modo præstiterit quod in ipso est, non quod suis uiribus assequatur salutẽ, sed aliquo pacto fiat capax diuine grati.e. Hanc opinionem quoniam ecclesia, quod quidem sciam, nondũ reiecit, ego nec defendo nec explodo. Ergo sepositis opiniõibus Pelagij & Scoti, doce reliquas tres tantum uerbis disfidere. Prima, nimirum Augustini fatetur arbitriũ siue uoluntatem suis uiribus posse ad male agendum, nec facit hic solum deum agentem, uoluntatem tantum agi, quod tu doces, & hactenus cum Augustino sentit Carolstadius, abs te dissentiens. Etenim quẽ Augustinus appellat gratiam cooperantem, utiq; sensit operari nostram uoluntatem aliquid. Deinde dum ponunt gratiam extimulantem sed imperfectam, non excludunt conuersionem & auersionem, quum tu prorsus excludas utrunq; inducta rerum omnium absoluta necessitate. Nec enim pugno cum tuo axioma quod asseris, sed cum tua palinodia, qua corrigis quod initio dixeras: liberum arbitrium nihil ualere nisi ad peccandum, et probas Vuicleui dogma. Et qui primæ sunt sententiæ faciunt arbitrium uiciatum, uulneratũ, aut claudicans, non extinctum. Manet igitur aliquod iudicium, sed imperfectum, manet uis, sed inefficax. Vides igitur nõ esse eandem sententiam alijs uerbis tractatam, ut tu fingis. Sed primam opinionem, quam aio probabilem, confers cum mea definitione, interim exclusa opinione eorum,

HYPERASPISTES DIA

qui per opera moraliter bona, sine speciali gratia putant
 dei bonitatem prouocari ad conferendam gratiam. At qui
 sic temperavi definitionē, ut huic quoq; sententię, quo-
 niam damnata nondum est, pateret locus. Sed finge re-
 iectam Scoti opinionem, sit prima Augustini, qui facit
 extimulantem gratiam, non excludit applicationem et
 auersionem. Pharao pulsatus cœperat resipiscere, et ni
 se auertisset ab extimulante gratia, non uenisset in pro-
 fundum malorum. Demus et hoc iuxta Bernardum, to-
 tum initium deberi gratię. Certe quum nostra uoluntas
 operatur cum operante gratia, applicat sese ad gratiam,
 nature uires ad gratiam operantē accommodans, ueluti
 quū oriente sole, aperimus oculos: rursus auertit sese,
 ueluti quū exorto sole, claudimus oculos. Ostende igitur
 Luthere osecantiã uel hebetudinem iudicij mei. Sic agis
 Dicis primam opinionē probabilē, quę fatetur lib. arbi-
 peccato uiciatum, non posse uelle bonum sine gratia. Et
 definitio tribuit illi uim applicandi sese ad bonū uel auer-
 tendi à bono sine gratia. Definitio, inquis, affirmat, quod
 exemplum eius negat etc. quę tu satis loquaciter ac pro-
 caciter. Audi contra subtilitatem tuę calumnię. Definitio
 liberum arbitrium in genere, uel ut erat conditum, uel
 ut est in liberatis per gratiam, uel ut est claudicans
 in his qui nondum liberati sunt à seruitute peccati, quid
 hoc ad primam opinionem, quę pars tantum est eorum
 quę complectitur definitio: Nec definitio excludit gra-
 tiam spe

TRI. PER ERAS. ROT.

tiam specialem, nisi recipimus opinionē Pelagianæ proxima, quæ si tibi nō probatur, mihi tamen licet huius uti præsidij in argumentando. Nec uideo periculum, etiam si quis eam tueatur. Deinde non animaduertis, quod facio duplex uelle, siue duplicem nisum ad honesta, efficacem & inefficacem. Inefficax est etiam in obnoxij peccato, per influxum communem iuxta quosdam, iuxta alios non sine gratia, sed imperfecta quæ nondum quidem abolet peccatum, sed tamen præparat ad efficacem gratiam. Nec me mouet, quod tu nihil pateris esse medium, sed aut deum facis sessorem, aut satanam, impudenter enim adducis ad me resellendum, quod erat euincendum. Meministi quod diximus de lumine, & Euangelicus ille cæcus primum nihil uidet, deinde uidet homines uelut arbores ambulantes, mox clare ærnat omnia.

Verum hæc aliàs, nihil enim hic assero. Iam uides ex his quæ diximus soluta, quæ proximo capite repetis & inuincas, non absque petulantia conuiciorū. Accipis unam partem definiti, hoc est, liberū arbitrium peccato uiciatū, & cum hoc confers unam opinionem. Applicare se ad bona, bonum est, igitur liberum arbitriū potest ex se bonum. Fateor si loquaris de bono morali, fateor rursus, si loquaris de bono pietatis, modo coniungas gratiam præparantem siue extimulantem: ueluti quum ex lectione sacra aut ex audito Ecclesiasta, sentimus animi motum ad amorem pietatis, & odium turpitudinis. Hanc non

HYPERASPISTES DIA

excludo nec in definitione, nec in recensendis opinionibus. Tantum excludo Pelagij sententiam, Carolstadij et tuam. Vbi sunt igitur duo libera arbitria inter se pugnantia? An secum pugnat genus, quod in se complectitur diuersas species, & negabis asinum esse animal, quod ex ratione differentie ac proprij pugnet cum homine? Aut ex una crumena faceres duas, quod in eadem sit aurum et argentum? Non hic igitur captus est Proteus, sed ipse Proteum agis studio calumniandi, teipsum uertens in omnia, quum libet, me quoq; subinde alium atq; alium faciens, utcunq; tibi uideor accommodus calumnie tue spiculis. Fateor secundum unam opinionem hominis uoluntatem peccato corruptam, quatenus corrupta est, non posse se flectere ad bonam frugem sine speciali gratia, siue illa sit efficax, siue extimulans. Fateor in his qui per baptismum & fidem liberati sunt, uoluntatem hominis ex se esse proniorē ad malum quā ad bonū. Et fateor secundū unam opinionem, uoluntatē humanam ex nature uiribus se posse conuertere ad studia, conatus & opera: quæ si quis contendat esse mala & iram prouocantia, negabimus: si quis neget esse bona, quod absque gratia facta, concedemus, si modo fateatur moraliter bona, prouocantia dei gratiam efficacem. Non igitur mecum pugno, si iuxta diuersas sententias diuersa dico. Nondū enim hic pronuncio quid sentiam, sed rudi lectori futurae disputationis materiam congero. Proinde triumphus
quem

TRI. PER ERAS. ROT.

quem hic agis, reseruandus erat tibi circa finem disputa-
tionis, ubi pronuncio quæ sententia mihi ex omnibus po-
tissimum arrideat. Hic tantum accingor ad pugnam.
Quando uero in te uociferatus sum, quod fatereris libe-
rum arbitrium obnoxium peccato, non posse se flectere
ad meliora sine auxilio gratiæ? Quin illud potius dam-
naui, quod doctus nullum esse hominis arbitrium, nec in
bonum nec in malum, neq; prorsus quicquam operari,
uel bonæ rei uel malæ, neq; cum gratia, neq; sine gratia,
quod nusquam legis apud Augustinum. Deniq; quum
hic tantum uerborum incassum fuderis, planeq; quod
aiunt, aërem uerberes, tamen tuo more quasi re stren-
nue gesta triumphum adornas. Et uereris, ne nemo tibi
sit habiturus fidem, referenti tantas absurditates, tam
multa inter se pugnantia. Legatur, inquis, hoc loco Diatri-
bica, & mirabitur, legatur, inquam, hoc loco Diatriba,
& protinus mirabitur, qui legerit in Euangelij præcone
tam maliciosum calumniandi studium. Tedet cetera re-
ferre, quæ illic gloriose aëronas. Similis intemperantiæ, 33
sunt quæ congeris proximo capite, qui consistit ut agat
aliquid liberum arbitrium, & tamen summa totius im-
putetur gratiæ. Istud quum in fine disputationis multis
uerbis explicem, quid opus erat hic tempus inanibus uer-
bis terere? Imputari non debet, quia quicquid potest ho-
mo nature uiribus, gratuitum dei donum est. Nec hic
opus est cōmento dialecticorum de uoluntatis humane

HYPERSPISTES DIA.

uelle absoluto, nullo boni malive habito respectu, quod
 hic damnas, probaturus si pro te faceret. Quid enim ab-
 surdi, si quis docendi gratia proponat absolutum, quod
 in re absolutum non est? Quomodo igitur philosophi di-
 sputant de prima materia, deq; puris elementis, & ma-
 thematici de formis abstractis à materia? Nec tam impro-
 babile est, quàm tu uideri uis, si quis tribuat uoluntati
 nostræ uelle purum, sic ut obiectum non consideret sub
 specie boni aut mali, sed entis tantum, aut alicuius quod
 per se medium sit, etiamsi non desint qui negant quicquã
 esse medium. Quàm ubiq; molesta tua loquacitas, ut ar-
 bitrer nullum Bolanum esse cerebri tam felicitis, ut tuum
 æs uere Dodoneum ferre possit, quum extra rem dicas
 85 omnia, nec tamen ullum facias dicendi finem. Exausisti
 primam opinionem, quæ est Thomæ uel Augustini,
 quum tu nunc secundam facias Augustini, quæ est Ca-
 rolstadij, qui negat hominis uoluntatem in bono opere
 quicquã agere, in malo fatetur. Atq; hinc conijcere li-
 cet quàm dextre rem tractes, qui confundas etiam senten-
 tiarum distinctiones, ego inter eas quas non reijcio, Pe-
 lagianæ sententiæ oppono sententiam Augustini ut lon-
 gissime discrepantem: comparo sententiam Scoti, ut pro-
 xime accedentem. Relege Diatribam, & sic comperies.
 Augustini sententiæ subijcio Carolstadij, quam appello
 duriozem, eam tu nunc uelut multiloquio temulentus fa-
 cis Augustini. Tertio loco pono tuam & Vuycleui, quã
 appello

TRI. PER ERAS. ROT.

appello durissimā, cum postremis duabus dico potissimū
 mihi pugnā fore, hoc est, cū Carolstadij actua. Restitui
 te in uia. Nunc superest ut nobis demonstres duas poste-
 riores opiniones easdē esse cū prima. Augustinus dum
 ponit gratiā cooperantē, fatetur & lib. arb. aliquid age-
 re in bono opere. Carolstadius affirmat nihil aliud quā
 pati. Tu doces nec in bono nec in malo quicquā agere,
 nec ante gratiā nec post gratiā, sed prorsus ac simplici-
 ter esse uocabulū inane, hęc sententia cū prima pugnat
 & plus dicit q̄ secunda. Et hic prorsus ἀπὸ ὀνόματος quod
 uiunt delapsus, uel ἀπὸ νόμου potius, nec intelligens quid
 loquaris, deierationibus agis. Testor, inquis, deū nihil
 aliud uolui dicere, nec aliud intelligi per uerba duarū po-
 stremarū opinionū, quā id quod dicitur in prima opinio-
 ne, nec Augustinū aliud uoluisse arbitror, nec aliter ex
 ipsius uerbis intelligo, q̄ quod prima dicit opinio, ita ut
 tres opiniones à Diatriba recitatae apud me nō sint nisi
 una illa mea sententia. Si quid à me tā sine mente dictū
 fuisset, quā ista dicuntur tibi, quibus conuicijs me urge-
 res? Quando faceres insultandi finem? Nec tamen desi-
 nis terguersari, & redis ad ueterem causationem no-
 minis, quam sepius iam exclusimus, nec uno respondi-
 mus modo. Videris ipse sensisse errorem tuum, nec ta-
 men libuit dispūgere quod scripseras. Proinde ab hoc ca-
 pite nō discedis, ut soles triūphabundus, sed ueluti gallus
 demissis alis temet subducis. Si hic inquis, erro, reuocet
 qui potest

HYPERASPISTES DIA

qui potest, si sunt hæc obscura & ambigua, illustret & stabiliat qui potest. Hic reprehensorem admittis & illustratorem, quum in fine repellas omne iudicium.

36

Attamen proximo capite resumis animos. Sed factant, inquis, monstra uerborum. Quis enim ferat istum abusum loquendi? Totidem uerbis tibi tuas uoces recinit echo. Sed factant monstra uerborum, quis enim ferat istum abusum loquendi? De abusu receptæ uocis litigat cum Hilario, cum Ambrosio, cum Augustino, cum Hieronymo. Hic proposueras te dicturum tres opiniones nihil inter se discrepare, & hoc omissio auillaris de nomine liberi arbitrij. Nec adhuc desinis affirmare quod est manifeste falsum. Itâ ne est eadē sententia, lib. arb. cooperari gratiæ, et tantū pati in opere bono, in malo tantū agere, & nec in bono nec in malo quicquā agere, sed deū solū operari quicquid agitur seu boni seu mali? Tu sic colligis: Post peccatū uoluntas hominis non est libera nisi ad malū absq; gratiā, igitur amissa libertate succedit seruitus. Negari nō potest. Vbi seruitus est, ibi est mera necessitas, & ubi necessitas, ibi nihil agit lib. arbitriū, si nihil agit, patitur tantum. Tua grammatica non potest amissam sanitatem uocare sanitatem. Verum ut simul & meam definitionem tuear, & ista tua tam perplexa difficultatem, proponam rei summam nudis aphorismis: Voluntas in homine, quemadmodū & in angelis, sicut erat condita, libera erat ad bonum et ad malum, sic ut adherere potuerit

TRI. PER ERAS. ROT.

potuerit oblatæ gratiæ, sine speciali præsidio nouæ gratiæ, ac semet auertere potuerit à gratiâ.

Post lapsum primorum parentum nature libertas uiciata est, non extincta. Rescendit autem in illis aliqua scintilla rationis discernens honestum ab inhonesto, item aliquis nisus uoluntatis, refugiens à turpitudine, & quodammodo gestiens ad honesta.

Verum hic nisus & ratio inefficax est sine speciali gratiâ, iuxta quosdam: iuxta alios tantum ualet, ut per opera moraliter bona possit de congruo promereri gratiam uel præparantem, uel etiam iustificantem: quam sententiam non arbitror ab ecclesia damnatam, licet nec illam superiorem improbauerit: sed hic permittit unumquenq; abundare in suo sensu.

Liberati per gratiâ sunt in eodem statu, quo fuit homo primû conditus liber, uidelicet ut se possit applicare ad oblatam gratiâ, & possit auertere se ab eadem, nisi quæ ex peccato Adæ, aut ipsius etiâ resideat in eo caligo quædam rationis, & procliuias ad quædam peccandû, quæ tamen non adimat libertatem, sed exerceat pietatem.

Hæc applicatio aut auersio locû habet ad utranq; gratiam, extimulantem quam diximus, & iustificantem. Applicat aut sese uoluntas, quæ se præbet gratiæ, simulq; nature uiribus nititur ad eadem, ad quæ uocat gratia: Auerit sese, quoties neglecto spiritus sibilo, uertit sese ad cupiditates carnis. Itidem gratiæ iustificanti applicat sese,

quum

HYPERASPISTES DIA

quum illi in sese potenter operanti, pro naturæ uirialis cooperatur, & auertit sese, quum neglecto dei dono reflectit sese ad carnem.

Ad has omnes opiniones, quarum nulla damnata est ab ecclesia, ni fallor, & ad omnem hominis statum quadrat mea definitio, quam ideo feci generalem, ut omnes complecteretur quæ sunt probabilia. Nihil igitur agis, cum hanc aut illam opinionem urges cum definitione aliò detorta.

Pone hominem in statu quo fuit conditus, quadrat de definitio. Hic tu urges libe. arbi. post lapsum uiciato. Pone cum in eo statu in quo est adolescens, qui puer per baptismum accepit habitum fidei, & purgatus est à peccato protoplasti, necdum admisit aliquod crimen per quod amittitur gratia, quum tamen iam per ætatem habeat mali boniq; discretionem, quadrabit mea definitio, poterit enim sese applicare ad gratiam, & auertere à gratia. Applicabit autem, si naturæ uiribus eodem contendat quò ducit gratia: auertet, si spreta dei gratia deflectat ad carnem.

Deniq; pone hominem in eo statu, in quo fuit Adam post uiolatum dei præceptum, hic fortasse uidebitur non quadrare mea definitio, quod semel addictus peccato, nihil aliud possit quàm seruire peccato. Vbi igitur uis applicandi et auertendi? Iuxta quorundam, inquam, opinionem residet aliqua libertas, qua ex naturæ uiribus absq; specialiali gratia per opera moraliter bona possit exambire gratiam

TRI. PER ERAS. ROT.

gratiam iustificantē. Hic oppones tua paradoxa, sed ista tibi probanda sunt priusquā nos per illa coarguas. Iuxta aliorum opinionē, quæ est Augustini, potest applicare sese ad gratiam extimulantē ac reuocantem, ac rursus eā spernere. Vides hic aliquid libertatis: Rursus potest se præbere gratiæ iustificanti, potest ab ea sese auertere. Et fortasse non absurdum fuerit ponere medium quendam statum inter iusticiam et iniusticiā, ueluti quū homo naturæ uiribus cōtendit ad promerendā gratiam, uel excitatus gratiæ stimulante, quam imperfectam dicimus, applicans naturæ uires ad eam gratiam, contendit ad innocentiam. Is nec omnino uidetur iniustus, qui tædio suæ iniquitatis contendit ad iusticiā: nec omnino iustus, qui nondū assequutus sit innocentiam. Et in huiusmodi statu medio diuus Augustinus uidetur ponere Cornelium, in quo fuit utrunq; sed imperfecte: ueluti qui properat ad asylum, nec omnino tutus est, nec prorsus hæret in periculo, sed quò longius recedit à periculo, hoc saluti propior est. Hic occines subitum raptum spiritus, quem ego non nego, sed loquor interim non quid aliquando faciat aut facere possit deus, sed quid generaliter faciat in nobis. Quanquā hac de re suo dicitur loco. Cum his confer tres illas sententias, quas tu constas in unam, inuenies solam primam esse ueram. Etenim Augustinus quū facit gratiam operantem & cooperantem, satis fatetur esse liberum homini applicare se ad gratiam extimulantem, si

HYPERASPISTES DIA=

tem, si naturæ uires ad eam accommodet, eum conatum
 imperfectum adiuuat & absoluit gratia cooperans, quæ
 cooperans non recte dicitur, si nihil omnino operare-
 tur nostra uoluntas, quod negat Carolstadius. Multo mi-
 nus uerum est quod tu asseris, hominis uoluntatem nec
 in bonum nec in malum quicquàm posse, sed meræ pu-
 ræq; necessitatis esse omnia. Nam hanc opinionem uoco
 tuam, quam in Vuycleuo damnatam probas. Quid igitur
 restat nisi nominis controuersia? Liberum arbitrium
 proprie congruit deo. Est, sed sic abutimur alijs multis
 nominibus, sapientis, boni, potentis, immortalis. Verum
 quum est per peccatum amissa libertas, iam inane no-
 men est, quemadmodum in ægroto amissa sanitas, non
 est sanitas. Fateor hic aliquè abusum uocabuli, sed quem
 mihi non debes imputare, nec tamen absurde manet in
 peccatore ratio nominis: quemadmodum in bello captis
 ingenuis manet libertatis appellatio, propter natiuam
 conditionem, & spem redituræ pristinæ libertatis. Deni-
 que propter reliquias pristinæ libertatis, quæ resident in
 homine, etiam post admissum peccatum: quæ non ideo ni-
 hil sunt, quod per se non sufficiant ad recuperandam li-
 bertatem, satis est qd aliquid agant suis uiribus, & per-
 gant etiam auxilio gratiæ. Tu perditam sanitatē mortem
 facis. Manet in ægroto nonnulla naturæ uis, ut cunq; pu-
 gnans cum morbo, sæpe uiuens absq; medici presidio.
 Sic rationē à peccato facis omnino cæram, ego lippientē,
 aut luscio

TRI. PER ERAS. ROT.

aut lusciosam facio. Neq; enim prorsus cæcus est, qui ob-
 pituitã cæcutit, neq; prorsus mortuus est, qui cū morbo
 luctatur. Iã si placet acerse cōmodum illū congerronem
 sophistã, eiq; propone collationem de lapide, qui natiua
 ui fertur deorsum, sursum uero non nisi uiolento impul-
 su, & roga an lapidi tribuat liberū arbitrium, fortasse
 non tenebit risum, & respondebit: Lapidem esse qui ta-
 lia percontetur. Lapis enim, sicut omnia grauiã quæ ra-
 tione carent, non habet nisi unicum impetum natu-
 ralem: at liberum arbitrium ut conditum est, erat utroq;
 uertibile. Dicæs de corrupto loquimur, feremus si mo-
 do in disputando memineris tale fuisse conditum, &
 hinc nōmunis rationem manere, licet re partim amissa.
 Post peccatum autem originis, sed magis etiam perso-
 nale, ut libertas non est in totum amissa, ita non est ab-
 soluta seruitus. Cæcutientia inducta est, nō cæcitas, clau-
 ditatio inducta est, non exitiū, & uulnus inflictū est, nō
 mors, et lãguor acersit, nō interitus. Manet enim aliqua
 rationis scintilla, manet aliqua propētio uolūtatis ad ho-
 nesta, licet inefficax. Nec ideo nihil est, quia per se non
 sufficit ad recuperandam pristinã libertatem: sed ut uul-
 neratum ac languidum, non ualet quidem quod poterat,
 ueruntamen uirium qualescunq; reliquias accommodat
 erigenti gratiæ: nisi forte dicis puero nihil esse uirium,
 quod solus nequeat mouere plaustrum, quod facit conni-
 tens robustiori. Quare serus lapideis hominibus istam

HYPERASPISTES DIA.

de lapide comparationem, neq; proferas huc tam ridiculas collectiones: Nullum est omnis, & nihil est omnia. Quid autem si Scoticus sit ille sophista? Nonne statim obturabit tibi os? Nisi forte commodum uocas, qui comode respōdeat ad tuas percōtationes. Postremo quod ad uocem attinet, Thomas fortasse concederet, post peccatū nō dici pprie liberū arbitriū, sed idē simpliciter nihil esse, aut nihil agere cū agente gratia, negabit. Hæc sunt quæ in uestibulo disputatiōis lectori proposuimus, quo paratior esset ad reliqua percipiēda. Nā rudioribus illa scribere me sum professus, & tu nondum opinor lecta tota Diatriba, sic cum hac parte congrederis, quasi iam pronunciarim. Eadem iniquitate disautis testimonia scripturarū à me tractata, quasi in singulis definiērim. Imò testificor me proponere hinc atq; hinc diuersa testimonia diuinæ scripturæ, quæ uidentur inter se pugnare, & illæ sequelæ quas tu sic exagitas, non sunt definiētis, sed argumentantis, nō docentis, sed pugnantis, ut ex collisione testimoniorum & interpretationum elucescat ueritas. Et interim utor iure pugnantium, iniquum petens nōnunquam, ut æquum seram. Etenim qui pugnat, frequenter hoc agit, non ut pronunciet quid ipse sentiat, sed ut illaqueat ac prosternat aduersariū. Proinde non raro falsis assumptionibus utitur, sed ab aduersario concessis, et ex his colligit, plusquā habet ueritas, quo magis aduersarius intelligat se esse uictū, iāq; cōtra pugnare desinens.

TRI. PER ERAS. ROT.

desinens, cupiat doceri. Tum qui docet longe alijs modis agit, quam dum pugnabat. Sed iam dudū ipsa temporis angustia cogit me disputationem hāc abrumpere. Quod superest accuratius & per ocium tractabitur. Et uide, te quæso, quantum temporis, quantum chartarum & operæ nobis iam perijt, in resellendis tuis cauillis, conuicijs & calumnijs. Poteras tua cum laude, nemine læso, fortiter tueri dogma tuū, idq; merebatur meæ Diatribæ modestia, quæ quo magis friget ac stertit, sic enim interpretaris meā ciuilitatē, tanto minus merebatur tā impotentē calami tui seuitiā. Nūc dū nihil nō torques ac rapis ad calumniam & conuicia, perdis bonam ex parte & tuam & meū & lectoris ociū: & adeo nō cōciliās tibi fidē, ut dū hic declaras animi tui morbum, etiā illa fide careāt apud plurimos, quæ recte uel docas, uel mones, uel inuolcas, qualia fateor esse permulta in scriptis tuis. Nā quæ res inuitabat te, ut hoc quoq; calūniareres, de quo nunquam mihi uenit in mentē? Ais à me morderi rideriq; canonem Hebræorū. Hoc est unū calūniæ caput. Alterū est quod cū ambiguo scōmate uoco anticū anticorū, anticū amatorium. Tertiū, quod prouerbia Salomonis & anticū, cōfero cū duobus libris Esdræ, Iudith, historia Susannæ & Beli draconis. Hic ubi ne somnū quidē fuit ullius mali, tu fingis tria magna crimina. Referā ex Diatriba locū, quo magis agnoscas, q̄ hic præter omnē causam criminaris. Sic habet. Nō puto quenquā excepturū hic ad-

HYPERASPISTES DIA=

uersus autoritatē huius operis (de libro loquor, qui in=
 scribitur ecclesiasticus) quod ut indicat Hieronymus, o=
 lim apud Hebræos nō habitū sit in canone, quū ecclesia
 Christi magno cōsensu reaperit in suum canonem. Neq;
 caussam uideo quur Iudæi librū hūc à suo canone iudica=
 rint excludendū, quū parabolas Salomonis, et canticum
 amatorium reaperint. Etenim q; duos posteriores libros
 Esdræ, historiā apud Danielē de Susanna, ac Belo dra=
 cone, Iudith, Hester, aliāq; nōnulla nō reaperūt in cano=
 nem, sed inter hagiographa numerarint, quid illos moue=
 rit, facile diuinat qui libros eos attentius legerit. Cæterū
 in hoc opere tale nihil obstrepit lectori. Hactenus Dia=
 tribes uerba recēsi. An mordeo rideoq; canonem He=
 bræorū, quod negē mihi liquere quamobrē ecclesiasticū
 excluderint à canone? Erat quur illud opus haberi cape=
 rem in primis dignū canone, et tamen nihil aliud dico, q̄
 me nō perspicere caussam, quare Hebræi nō reaperint,
 quū ecclesia reaperit, certe inter hagiographa. Tu for=
 titer pronūcias librū Hester, quū apud Hebræos sit in ca=
 none, digniorem cæteris omnibus, qui excluderetur à ca=
 none. Vter igitur ridet ac mordet canonem, ego qui nego
 me uidere caussam, quur ecclesiasticum non reaperint
 in suum canonem, an tu qui iudicas librum Hester mini=
 me dignum canone, simul damnans & Hebræorum
 & ecclesie canonē, cum Hebræorum canone consentien=
 tem? Tantū ad primū crimen. Alterū nihilo uerecūdius.
Appello

TRI. PER ERAS. ROT.

Appello canticum Salomonis canticum amatorium. Fin-
 ge nullā hic esse causam, quur sic appellarim, nisi quia
 libuit, aut ut Latinius dicerem, quid erat ambigui scem-
 matis, an non est canticum amatorium? An amor sem-
 per in malum sonat? Nunc uide causam quur ita malu-
 erim dicere. Quum enim due particulae, ad dictionem
 Salomonis referrentur, uidelicet prouerbia & canticū,
 si dixissem canticum canticorum, dure sibi cohaesissent
 duo genitui, Salomonis & canticorū, uidererq; senti-
 re Salomonē alia multa scripsisse cantia. Si simpliciter
 dixissem canticum, poterat aliquis suspicari me de can-
 tico quopiā loqui, qualia sunt in psalmis, idcirco ex o-
 peris argumento addo cognomē amatorium. Ego de hoc
 cantico nunquā peius sensi quā de prouerbijs, de qui-
 bus optime sentio. Quae fuit igitur occasio alumnū. dis-
Et ni fallor, hoc telū mutuatus es ex libris Lei, qui tibi
 nunc opinor incipiūt placere. Iam tertū crimen tuū ha-
 bet manifestā uanitatem. Non enim confero Prouerbia
 & Canticū cū duobus libris Esdrae, Susannae Beliq; dra-
 conis historia, sed cū Ecclesiastico, qui simile tractat ar-
 gumentū cū Prouerbijs, atq; in his quos reiecerūt aio
 diligenti lectori aliquid obstrepere, quur recepti nō sint.
 In Ecclesiastico nō uidetur simile quicquā obstrepere.
 Quod si in Ecclesiastico nihil obstrepit, multo minus in
 Prouerbijs aut Cantico. In his tam friuolis refellendis
nō eram sumpturus hoc operae, nisi ut te ab ista immo-
 P 3 dica

HYPERASPISTES DIA=

dica nihil non carpendi libidine, reuocarem. **Quæ** si me
 tantum læderet, iactura sanè tenuis esset, aut si tibi uni
 noceret, tolerabilior esset, nūc non solum obstat causæ
 quam agis, agis aut, ut affirmas, negocium Euangelij re
 uocandi, quod hactenus in orbe fuit sepultū, uerum eti
 am exitū omnium bonarū rerū secum adfert ista cala=
 mi tui seditiosa petulantia. **Concitat**us est populus ad=
 uersus episcopos & principes, magistratus ægre cobi=
 bent plebeçalā nouarū rerum auidā, atrocibus odijs in
 ter se disident ciuitates, quæ prius erant cōiunctissimæ.
Vix inter hoīes nūc inuenias cui tuto fidas, libertas om
 nis adempta. Nam principum, præsulum, theologorū
 ac monachorū tyrannidem, sic enim uocare soles, non
 sustulisti, sed irritasti. **Quicquid** sit aut dicitur, rapitur
 in suspicionem, & de quibus prius licebat in utrālibet
partē disputare, nunc ne hiscere quidem fas est. **Serui**=
 tus quam parabas excutere, conduplicata est, iugum ad
 grauatū est, catenæ non excussæ sed astrictæ. **Olim** ne=
 mo facesset negociū, si quis domi suæ pro ualetudine
 comedisset quæ conueniebāt, nunc etiā si multas habe=
 as edendi causas, nec desit pontificis diploma, tamē Lu
 theranus dicitur qui uescitur. **Olim** Rhomanus pōtifex
 facile relaxabat legē ijs, qui per imbecilem ætatem &
 nondum usu rerum ac iudicio prudentem, facti fuissent
 monachi aut monachæ, nūc ad relaxandū difficillimus
 est. **Frigent** ubiq; disciplinæ liberales, unā cū linguis
ac bo

TRI. PER ERAS. ROT.

ac bonis literis, quas tu grauas intolerabili inuidia. Re
 ijiuntur egregia ueterū monumenta, & pro his mur-
 dus impletur rixosis ac famosis libellis, ex quibus mor-
 bi uirus serpit ad lectorem. Noui aliquot uiros bonos
 ac doctos, qui initio non inuiti legebant tuas lucubrati-
 nes cognoscendi iudicandiq; studio: tandē coacti sunt re-
 ijcere, quod faterentur sese infici tot sannis, scommatis,
 dicerijs, conuicijs, calumnijs parū Christianis, quibus
 doctrinam tuam contaminas, non aliter quā solent ij,
 qui capos aut phasianos infarciunt allijs. Et primum
 ista titillationem quandam habent ac prurimum, uerum
 ubi sensim irrepserint in animos, inficiunt syncretitatē
 ac mansuetudinem pectoris. Et quum uideas quantum
malorum in orbē inuexerit ista tua ferocia, quum toti-
es admonitus sis etiam ab ijs qui tibi bene uolunt, tamē
usq; proficis in deterius: & eos frustra trahens in pe-
riculū, qui se tuæ fidei crediderunt, & illos abalienās
 quos poteras ad te pellicare. (Iam enim rursus fingo
 tuam doctrinam esse catholicam), deniq; obfistens, quo-
 minus hic mundi tumultus utcumq; natus, aliquādo no-
 bis pariat aliquid bonæ tranquillitatis. Innumeros ab-
 straxisti à suis præsulibus, qui nunc oberrant uelut o-
 ues dissipatæ non habentes pastorem, præsertim quum
 uideant tuam ecclesiam tantis disidijs conuati, & inte-
 stinis bellis tumultuari. Et inter hæc adhuc uacat tibi tā
 tos libros, tam operosæ maledicos, scribere, in hominē
 P 4 cuius

HYPERASPISTES DIA

cuius animum prorsus ignoras, si modo talem esse iudi-
 cas, qualem facis. Si liberis & apertis conuicijs debac-
 chatus fuisses, simplicitas laudari poterat, aut tuo ge-
 nio condonari, nunc arte maliciosa rem geris. Si duo-
 bus aut tribus conuicijs contentus fuisses, uideri pote-
 rant excidisse, nunc liber totus undiq; scetet maledictis.
 Hinc incipis, per hæc pergis, in hæc desinis. Si temet
explestes uno conuiciorum genere, subinde stipitem,
 asinum, aut fungum me appellans, nihil aliud respon-
 * diffem, quàm illud è comœdia: Homo sum, humani ni-
 hil à me alienum puto. Hæc non poterant saturare tu-
 um odium, nisi me faceres Lucianum & Epicurum,
 adeo non credentem scripturis diuinis, ut ne deum qui
 dem ullum esse arbitrer, hostem Christianismi, deniq;
 blasphemum in deum & Christianã religionem. Hu-
 iusmodi leporibus respersus est tuus liber, oppositus
 meæ Diatribæ, in qua nullum erat conuicium. Istam
 tam peruersam opinionem si quis susurro leuis ac men-
 dax, qualibus abundat tua sodalitas, ad te detulit, ui-
 de quàm conueniat tanta leuitas personæ, quam tibi
 sumpstisti. Si ex tuo ipsius animo concepisti, quis cre-
 det eum esse bonum uirum, qui de homine incognito
 tam atrocia suspicetur. Sin ista ledendi mei studio com-
 miniseris, nulli potest obscurum esse, quid de te sen-
 tiendum sit. Quoniam autem meæ lucubrations
 palam reclamant tuis calumnijs, ubiq; sacrarum lite-
 rarum

TRI. PER ERAS. ROT.

rarum maiestatem & Christi gloriã prædicantes, negas illa mihi ex animo scripta. Expedita solutio, si quicquid calumniari non potes, ioco scriptum est: si quicquid patet calumniæ, serio scriptum est. Et huiusmodi distinctiones tibi ualebunt ad criminandum, qui sophisticas distinctiones exhibitas, repertas ad docendum. **Quæso** quod est istud ingenium, aut quæ natura, si quidem natura est? Aut quod spirituum genus, si spiritus est? Aut quæ tandem Euangelij docendi tam nõ Euangelica ratio? An renascens Euangelium sustulit omnes leges politicas, ut iã liceat quælibet in quemuis & dicere et scribere? An hæc est tota libertas, quam nobis restituis? Si quis mihi detrahat ingenium, iudicium, eruditionem, moderate feram, si quis impingat imperitiam scripturarum aut incoogitantiam, humanum crimen agnoscam. Verum si quis mihi impingat neglectum dei, aut contemptum scripturarum, is aut id facit ex delatoris cuiuspiã oratione persuasus, & leuissimus est, aut intolerabilis est sycophanta si ex sese confingit. **Hic** quid tibi loquatur tua conscientia tute uideris. Ego iudicæ deo, cuius iram non deprecabor, si quid hic sciens fefellerò, uolo hoc omnibus Christianis, hæreticis, et semichristianis esse testatum, me scripturis diuinis non minus habere fidei, quàm si Christum ipsum sua uoce mihi loquentem audire, minusq; dubitare de his quæ ibi lego, quàm de his quæ auribus audio, oculis uideo, manibus cõtracto. Et quemadmodum artissime credo per

Euange

HYPERASPISTES DIA

Euangelium exhibita quæ legis figuris & prophetarū
 uaticinijs, per spiritū sanctum fuerant prædicta: ita pa-
 ri certitudine credo, secundi aduentus promissionem, ac
 diuersa malorū bonorumq; præmia. Et hac fiducia fre-
 tus, labores, iniurias, morbos, senectutis molestias, alia-
 q; huius uitæ incōmoda patienter fero sperans per Chri-
 sti misericordiam, malorum omnium finem, & cum ip-
 so uitam æternam. Tantum autem abest, ut sciens oppu-
 gnem Euangelium, ut malim decies occidi, quàm contra
 animi sententiam oppugnare unum iota ueritatis Euā-
 gelicæ. Nec hic animus mihi nuper natus est, nunquàm
 alius fuit à puero, & hodie firmior est, gratia deo, quā
 unquàm fuit. In salutis negotio non aliunde flagito præ-
 sidium quàm à misericordia domini, neq; secundum de-
 um, ulla in re plus habeo uel spei uel solatijs, quàm in sa-
 cris literis. Et quemadmodum in lucubrationibus meis
 non nego potuisse fieri, ut alicubi scripturæ germanū sen-
 sum nō attigerim, ita sanctissime deierare possim, me sci-
 entem nec in gratiam hoīs, nec ob metum hominis usquā
 docuisse secus quàm sentirem, saltem opinione probabi-
 li. Qui mecum domesticam habuerunt consuetudinem, si
 non sanctimonie, quam desidero potius quàm habeo, cer-
 te huius animi possunt esse testes, qui nunquàm effutiuit
 uerbum, uel ioco uel serio quod scaperet Lucianum, Epi-
 curū aut Porphyrium. Ineptum erat hæc testificari scri-
 pto, nisi Lutherus Euangelij uindex, accurato libro tali-
bus fact-

TRI. PER ERAS. ROT.

bus factijs uoluisset in Erasmus amicum ludere. Nūc
si quis mallet habere fidē ullius impudentissimæ crimi-
nationi, qui me nor, nouit, quā meæ testificationi, suo
periculo faciet, me liberabit hæc animi mei declaratio.
Precor autem ut in animis omnium regnet Euangelium
Christi, ædatq; huic omnis intellectus ac potestas huma-
na, tantum abest, ut ipse belligerari uelim cum cœlesti
doctrina. Simul & tibi precor Luthere, ut dominus in-
nouet in te spiritum bonum, quo quantum hæctenus po-
tuisi ad turbendam orbis Christiani concordiam, tantum-
dem ualeas ad tranquillandam ecclesiam dei, ut idē ser-
uantes, uno ore prædicemus, illum, cuius doctrinam
nunc dispari ore asserimus. Hic igitur prioris ac-
tumultuarij uoluminis finis est. Alterum
breui dabitur, sed accuratius, si modo
Christus adesse dignabitur.

F I N I S.

ANNO M. D. XXVI.



THE END OF THE

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. A circular stain is visible near the top center.

FINIS

ANNUS M. D. C. C. L. X. V.

To' autēdōtion .v. liberū arbitriū fol. 132

BIBLIOTEKA UNIW. W DUBLINII



~~1~~
229792

